

Reittiharrastaminen Suomessa

Tuija Sievänen



HELSINGIN TUTKIMUSKESKUS

Reittiharrastaminen Suomessa

Tuija Sievänen

Sievänen, T. 1995. Reittiharrastaminen Suomessa. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 577, 75 s.+liitteet, ISBN 951-40-1481-2, ISSN 0358-4283.

Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa kävelyn, hiihdon ja pyöräilyn harrastamisesta sekä ulkoilureittien käytöstä. Koko Suomen väestöstä valittiin satunnaisesti kolmetuhatta otoshenkilöä, joista tuhannelle lähetettiin kävelyä, tuhannelle hiihtoa ja tuhannelle pyöräilyä koskeva lomake. Vastausprosentiksi saatiin 65,7.

Kävelyä harrasti 84 % kävelykyselyyn osallistuneista kyselyä edeltäneen vuoden aikana. Noin puolet harrastajista arvioi keskimääräisen kävelymatkan olevan 2–4 km. Metsämaastossa ilman polkuja kulki 60 % vastaajista ainakin joskus. Hiihtokyselyyn osallistuneista 44 % oli hiihtänyt viimeksi kuluneella hiihtokaudella. Hiihtäjistä 99 % oli hiihtänyt murto-maahiihtoa, 27 % tehnyt pitkiä laturetkiä, ja 32 % lasketellut. Hiihtomatkat olivat keskimäärin 5–9 km pituisia. Neljä viidestä hiihtäjästä katsoi pääsevänsä hiihtämään pohjustetulle ladulle ilman kulkuneuvoa. Yli 80 % maaseudulla asuvista hiihtäjistäkin käytti pohjustettuja latuja. Pyöräilyyn osallistui noin 67 % pyöräilykyselyyn vastanneista. Tavallisin pyörämatkan pituus oli 5–9 km. Pyöräily on tavanomaista kaduilla, maanteilla ja ulkoiluteilla liikkumista. Maastopyöräilyn harrastajia löytyi vähän. Pitkiä patikkaretkiä oli harrastanut 67 % kävelyn harrastajista, pitkiä hiihtoretkiä lähes puolet hiihtäjistä ja pitkiä pyörämatkoja 42 % pyöräilijöistä kyselyä edeltäneiden viiden vuoden aikana. Reittiympäristössä olivat avoimet alueet, vesialueet ja lehtimetsät tärkeitä maisematekijöitä. Mieluisimpia lomavapaan reittiharrastamisen kohdealueita oli Pohjois-Suomi (hiihtäjät ja patikoitsijat) ja Järvi-Suomi (pyöräilijät). Pitkät patikointi- ja hiihtoreitit ovat luontomatkailun kehittämiskohteita. Kuitenkin kävely-, hiihto ja pyöräily kuuluvat ensisijaisesti arkipäivän liikunta- ja ulkoiluharrastuksiin. Lähireitit ovat keskeinen kohde paikallisväestön ulkoilumahdollisuuksien kehittämisessä.

Avainsanat: ulkoilu, retkeily, kävely, hiihto, pyöräily, ulkoilureitti, retkeilyreitti

Keywords: outdoor recreation, walking, hiking, cross-country skiing, bicycling, trail

Julkaisija/Publisher: Metsäntutkimuslaitos. Hyväksynyt tutkimusjohtaja Matti Kärkkäinen 9.11.1995.

Kirjoittajan yhteystiedot/correspondence: Metsäntutkimuslaitos, Helsingin tutkimuskeskus, Unioninkatu 40 A, 00170 Helsinki. Puhelin (90) 857 051. Telekopio (90) 8570 5717.

Tilaukset/Orders: Metsäntutkimuslaitos, Unioninkatu 40 A, 00170 Helsinki. Puhelin (90) 857 051, telekopio (90) 8570 5717.

Kannen kuvat: Suomen Latu ja METLA/Oksanen
Cover pictures: Suomen Latu, METLA/Oksanen

Sievänen, T. 1995. Participation in trail activities in Finland. The Finnish Forest Research Institute. Research papers 577, 75p. ISBN 951-40-1481-2, ISSN 0358-4283.

The aim of the study was to produce information about participation in walking and hiking, cross-country skiing and bicycling, and about the use of hiking, skiing and bicycling trails in Finland. Three thousand Finnish citizens were randomly sampled in order to send one thousand questionnaires asking about walking and hiking, one thousand about cross-country skiing and one thousand about bicycling. The respondent rate was 65,7.

Eighty-four percent of respondents in the walking study had participated in walking or hiking during the last 12 months. They made 4–6 walking or hiking trips in average per month equally divided along all seasons. The mean distance of a walking trip was 2-4 km. Sixty percent of walkers walked without trails in the forest sometimes.

Forty-four percent of respondents in the skiing study had participated in skiing during the last skiing season. Ninety-nine percent of them had cross-country skied, 27 percent had made long-distance skiing, and 32 percent had downhill skied. Cross-country skiers had made 18 ski trips, and the downhill skiers 10 days in average during the season. The mean distance of ski trips was 5–9 km. Two out of three skiers could get on a groomed ski trail without using a vehicle. Forty percent of skiers had a groomed ski trail within one kilometer's distance, and 76 percent within 5 km distance from home. Even in rural areas more than 80 percent of skiers used groomed ski trails.

Sixty-seven percent of respondents in the bicycling study had participated in bicycling during the last 12 months. During the bicycling season from May to September the average number of bicycling trips was 12 per month per participant. The mean distance of bicycling trip was 5-9 km. In urban areas two out of three bicyclists used mainly hard-surfaced bike trails, and one out of three did not use soft-surfaced trails at all. Bicycling took place on streets, roads and trails. Very few participated in off-road biking.

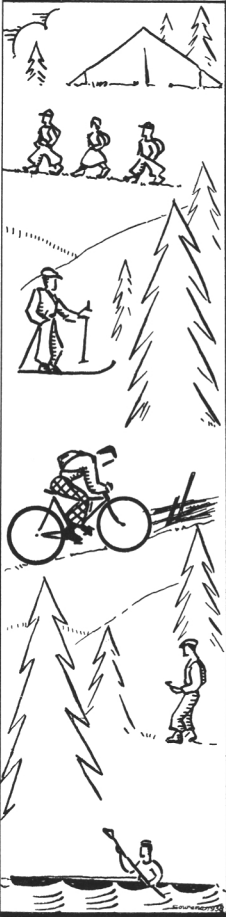
Long-distance hiking was done by 67 percent of walkers, long-distance skiing by a half of skiers and long-distance bicycling by 42 percent of bicyclists during the last five years. The most important criteria to choose a long-distance trail was the natural environment of the trail, the location of the trail close to home, the entry and arrival at the same place, and the length of the trail. The natural environment for walkers, and the trail with the entry and arrival at the same place for skiers and bicyclists were most important. The most important components of trail environment were open areas, water areas and broadleaf forests.

Two out of three participants in long-distance skiing had traveled in order to ski, and a half of them visited then Northern Finland. One of three bicyclists and two out of three walkers and hikers travelled because of bicycling or hiking. Bicyclists travelled in Southern Finland, but the hikers travelled all over the country (one third visited Lapland). The most attractive destinations for traveling to participate in trail activities were the Northern Finland for skiers and hikers, and the Lake District in Southern Finland for bicyclists.

Sisällys

1. Johdanto	
1.1 Tutkimuksen tarve ja tausta	7
1.1.1 Ulkoilureittien kehittämistarpeet	7
1.1.2 Retkeilyreittien kansainvälinen vertailututkimus	9
1.2 Tutkimuksen tavoitteet	11
2. Retkeilyn kehitys, reittiharrastaminen ja retkeilyreitit	12
2.1 Retkeilyn historiaa	12
2.2 Käsitteet	16
2.2.1 Reittiharrastamisen määritelmiä	16
2.2.2 Reitit ja reittijärjestelmä	19
2.3 Retkeilyreitit eri maissa	23
2.3.1 Suomessa	23
2.3.2 Euroopassa	24
2.3.3 Pohjois-Amerikassa	25
3. Aineisto ja menetelmät	26
4. Tulokset	29
4.1 Reittiharrastajat	29
4.2 Reittiharrastaminen	31
4.2.1 Kävelyn harrastaminen	31
4.2.2 Hiihdon harrastaminen	36
4.2.3 Pyöräilyn harrastaminen	41
4.3 Reittiharrastamisen motiivit ja sosiaalisuus	45
4.4 Pitkien matkojen harrastaminen	46
4.4.1 Pitkät patikka-, hiihto- ja pyörämatkat	46
4.4.2 Reitin valintaan vaikuttaneet tekijät	47
4.4.3 Kiinnostus pitkän matkan retkeilyyn	50
4.5 Mielipiteet reittiympäristöstä	53
4.5.1 Mielipiteet patikointireiteistä	53
4.5.2 Mielipiteet hiihtoreiteistä	56
4.5.3 Toiveet pyöräilymahdollisuuksista	59
5. Tulosten tarkastelu	61
Tiivistelmä	71
Kirjallisuus	72
Liite 1. Kävelylomake	76
Liite 2. Hiihtolomake	80
Liite 3. Pyöräilylomake	84
Liite 4. Yhteenveto vapaamuotoisista mielipiteistä	88
Liite 5. Ulkoilun harrastaminen Suomessa 1991	91
Liite 6. Kansainvälisen vertailututkimuksen aineistot	92

RETKEILIJÄ



Suomen matkailuliitto

Retkeilijä-lehden kansi toukokuussa 1939. – The cover page of Hiker's magazine in May 1939.

Alkusanat

Tutkimus kuuluu Metsäntutkimuslaitoksen Metsien eri käyttömuotojen yhteensovittamisen tutkimusohjelman (MEK) hankkeeseen Metsämaisema ja virkistyskäyttö. Tutkimuksen historia takautuu vuoteen 1988, jolloin aloin suunnitella kansainvälistä retkeilyreititutkimusta yhdessä Minnesotan yliopiston tutkijoiden kanssa. Kansainvälinen tutkimus käynnistyi v. 1990, jolloin projektiin tuli mukaan myös Norjan luonnontutkimuslaitos. Tutkimuksen kysymyksen asetetteluun vaikuttivat sekä kotimainen tiedon tarve reittiharrastamisesta ja ulkoilureittien käytöstä että kansainvälisen vertailun lähtökohta. Aineistojen kerääminen tapahtui v. 1991, ja eri maiden tuloksia vertailtiin Saariselän työkokouksessa ja Siuntiossa pidetyssä seminaarissa 1992 (Sievänen, T. (ed.). 1992. Nordic Outdoor Recreation. International Comparative Studies. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 439). Pääosa myös tästä raportista tehtiin jo aikaisemman Metsien monikäytön tutkimusohjelman aikana vv. 1991–1992, jolloin Opetusministeriö rahoitti tutkimusta.

Tutkimuksen kuluessa sen tekemiseen ovat osallistuneet useat henkilöt. Tutkimuksen suunnittelussa olivat mukana Minnesotasta professori Dorothy Anderson ja projektinjohtaja David Lime sekä Norjasta projektinjohtaja Jon Teigland. FK Kauko Kyöstiö huolehti pääosin tutkimuksen käytännön toteutuksesta. Aineiston tallennuksen teki Pirjo Kyöstiö. Tutkimusraportin viimeistelyyn sain arvokkaita kommentteja MMK Eeva Karjalaiselta ja MML Heimo Karppiselta. Kuvien tekemisessä avustivat Raija Lahtinen ja Hannu Pelkonen, ja taitosta huolehti Anna-Kaisu Korhonen. Paula Horne auttoi englanninkielen huollossa. Esitän parhaat kiitokseni kaikille tutkimuksen tekemiseen osallistuneille.

Helsingissä
Marraskuu 1995

Tuija Sievänen
Tutkija

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tarve ja tausta

1.1.1 Ulkoilureittien kehittämistarpeet

Ulkoilureitit ovat tärkeitä ulkoilumahdollisuuksien tarjoajia. Ulkoilureittejä tarvitaan virkistysalueilla, luonnon monikäyttöalueilla (maa- ja metsätalousalueilla) sekä taajamissa. Ulkoilureitit ovat monella tavalla tarpeellisia. Toisaalta ne helpottavat ulkoilijoiden liikkumista maastossa, ja toisaalta niillä ehkäistään ulkoilusta aiheutuvia ympäristöhaittoja. Ulkoilureittien merkitys näyttää kasvavan sitä mukaa kun ulkoilun harrastaminen lisääntyy. Monien sekä perinteisten että uusien ulkoilumuotojen harrastus perustuukin nykyään rakennetuille ulkoilureiteille.

Vanhoilla poluilla saattaa olla merkittävää kulttuurihistoriallista arvoa, ja tällaisten polkujen osoittaminen ulkoilureitiksi edistää perinteiden säilymistä. Retkeilyreitit ovat eräs keino säilyttää vanhaa liikkumisen perinnettä ja matkustamisen historiaa. Nykyään polut ovat etupäässä ulkoilijoiden virkistyskäytössä. Monissa maissa polut ovat matkailukohteita. Kävelyn, patikoinnin, murtomaahiihdon, moottorikelkkailun, pyöräilyn, ratsastuksen ja muun ulkoilun harrastaminen on suosittua aktiivisena lomanviettomuotona, jolloin sekä uusia että historiallisia reittejä hyödynnetään luontomatkailun resurssina. Pitkillä retkeilyreiteillä, jotka tarjoavat mahdollisuuden sekä pitkiin päivämatkoihin että useita päiviä kestäviin retkiin, on erityistä vetovoimaa verrattuna lyhyempiin reitteihin tai reitti-verkostoihin.

Virkistysalueet ovat erityisesti ulkoilua varten perustettuja ja rakennettuja alueita, mutta ne eivät riitä kaikkien ulkoilutarpeiden tyydyttämiseen. Ulkoilureiteille voidaan ohjata osa luontoon kohdistuvista virkistyspainneista. Useimmat ulkoilijat käyttävät mielellään polkuja ja rakennettuja ulkoilureittejä, jos niitä on tarjolla. Retkeilyn ohjaaminen reiteille on maa- ja metsätalousalueiden tehokasta monikäyttöä. Reittiuran pinta-alarupeat ovat pienet verrattuna niihin laajoihin alueisiin, joihin reitti tarjoaa pääsyn. Reitin tarjoamat virkistysmahdollisuudet ovat monipuoliset ja laajat verrattuna ulkoilun ohjaamiseen pelkästään erityisille virkistysalueille.

Ulkoilureitit ovat ulkoilun peruspalveluja, joiden tarjonnasta vastuun jakavat valtio ja kunnat. Valtio rahoittaa kuntien virkistysalueiden perustamista ja liikuntapaikkojen rakentamista. Valtion on avustanut kuntia ylikunnallisten retkeilyreittien rakentamisessa. Valtion maiden virkistyskäytön kehittäminen on erityisesti Metsähallituksen tehtävä. Kunnat ja valtio ovat rakentaneet ulkoilureittejä tuhansia kilometrejä, mutta meillä on hyvin vähän tietoa näiden reittien käytöstä. Helsingin kaupunki on tutkinut

omien ulkoilureittiensä käyttöä jonkun verran (Virkistysalueiden käyttäjä-tutkimukset I–III, 1989).

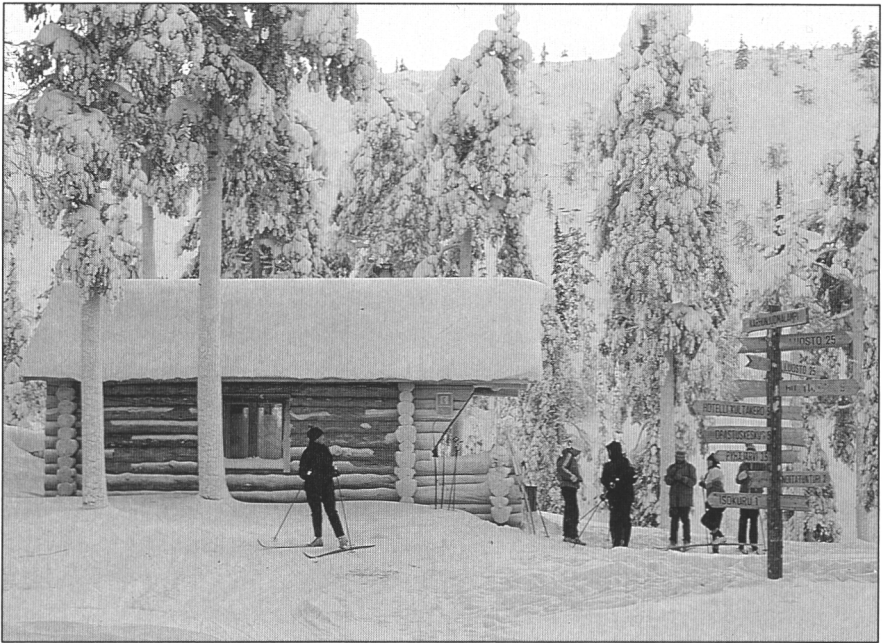
Kovinkaan moni muu vapaa-ajan viettotapa ei ole yhtä yleistä väestön keskuudessa kuin ulkoilu (Liikkanen et al 1993). Vapaa-aikatilastojen mukaan tiedotusvälineiden seuraaminen sekä kirjastossa käyminen ja lukeminen kilpailevat yleisyydessä kävelyn ja pyöräilyn kanssa (Liikkanen 1993, Eskola 1993). Esimerkiksi televisiosta seuraa yli 80 % väestöstä uutisia ja asiaohjelmia, kaikki muut ohjelmat keräävät vähemmän katsojia. Tiedotusvälineiden seuraamista eivät monet pidä lainkaan vapaa-ajan harrastuksena vaan arkielämän välttämättömänä toimintana (Sievänen 1993). Kirjastossa kävi noin 60 % väestöstä v. 1991, ja vähintään yhden kirjan vuodenaikana lukeneita oli 82 %. Aikaisempi tutkimus reittiharrastamisesta koskee lähinnä väestön osallistumisosuuksia (Liikkanen et al 1993). Kävelyä, hiihtoa ja pyöräilyä on tutkittu myös liikuntalajeina (Vuolle & Puronaho 1986, Telama 1986, Pehkonen 1991).

Reittiharrastamista koskevan tutkimuksen lähtökohta on, että Suomesta puuttuu perustietoa kansalaisten kävelyn, hiihdon ja pyöräilyn harrastamisesta ja ulkoilureittien käytöstä. Ulkoilureittien suunnittelun, rakentamisen ja hoidon kehittämiseksi tarvitaan tietoa reittiharrastamisen määrästä ja laadusta. Minkälaisia reittejä tarvitaan, ketä varten ja missä, ovat keskeisiä kysymyksiä. Erityisesti reittien mitoitukseen tarvitaan harrastamista kuvaavia tietoja.

Tutkimuksen mielenkiinnon kohteena ovat erityisesti pitkät retkeilyreitit, jotka palvelevat viikonloppu- ja lomavapaan ulkoilua. Maahamme on viime vuosikymmeninä rakennettu kymmeniä pitkiä retkeilyreittejä viitoituksineen, tulipaikkoineen ja leiriytymismahdollisuuksineen. Näiden reittien käytöstä ja siitä miten hyvin reitit palvelevat käyttäjiään ei ole juurikaan tietoa.

Reittiympäristön laatuun ei tähän asti ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Ympäristön havainnoimisesta ja ympäristön laadun merkityksestä ulkoilukokemukselle ei meillä ole paljoakaan tietoa. Taajamien läheisten ulkoilualueiden reittien käyttäjistä on kuitenkin havaittu, että reittien käyttäjät kokevat ongelmia, jotka olisivat helposti ratkaistavissa reittien käytön ohjailulla tai uusien reittien tarjonnalla. Ongelmat liittyvät joko reitin ominaisuuksiin (profiili, viitoitus, pohjarakenne) tai toisiin reitin käyttäjiin (kävelijät laduilla, koiran ulkoiluttajat)(Sievänen 1992a).

Reittiharrastaminen on metsien monikäytön suunnittelun kannalta tärkeä tutkimuksen kohde, sillä juuri ulkoilureittien avulla ulkoilua ohjataan tavallisiin talousmetsiin, joiden hoidossa virkistyskäytön näkökohdat tulee ottaa huomioon. Reittiharrastaminen on siten yksi tärkeimmistä metsien monikäyttömuodoista. Ulkoilun ympäristövaatimusten huomioonottamista metsätalouden harjoittamisessa vaaditaan aikaisempaa enemmän. Reittiympäristön laatuvaatimuksista ja erityisesti metsämaisemasta tarvitaan tietoa. Paikoin metsätalouden toimenpiteet ovat hävittäneet vanhoja



Kuva 1. Pyhäntunturin kansallispuisto. Karhunjuomalampi.
Figure 1. Pyhäntunturi National Park.

polkua, joten metsätalouden piirissä tarvitaan myös suurempaa tietoisuutta vanhojen polkujen merkityksestä retkeilylle.

Opetusministeriön ja ympäristöministeriön hallinnon alat ovat vastuussa virkistysalueiden ja ulkoilureittien rakentamisen ohjeistuksesta Suomessa. Tämän tutkimuksen yksi tarkoitus onkin ollut tuottaa tietoa reittiharrastamisesta ja ulkoilureittien käytöstä uuden ulkoilureittioppaan tarpeisiin (Karjalainen ja Verhe 1995). Tämän tutkimuksen lisäksi ulkoilureittejä koskeva tutkimus on kohdistunut retkeilyreittien laatutekijöihin (Karjalainen 1991) ja retkeilyreittien suunnittelun ja hallinnon ongelmiin (Kyöstiö 1992).

1.1.2 Retkeilyreittien kansainvälinen vertailututkimus

Tämän tutkimuksen taustalla on kansainvälinen tutkimusyhteistyö. Minnesotan yliopiston, Norjan luonnontutkimuslaitoksen ja Metsätutkimuslaitoksen tutkijoiden samanaikainen mielenkiinto reittiharrastamiseen johti osittain tämän tutkimuksen käynnistymiseen. Minnesota, Norja ja Suomi ovat luonnon edellytyksiltään reittiharrastamiseen varsin samanlaiset. Ne sijaitsevat ilmastollisesti ja kasvimaantieteellisesti pääosin samalla vyöhykkeellä. Ainakin osa talvesta on luminen. Kaikissa väkiluku on noin 4–5 miljoonaa, ja ne ovat melko harvaan asuttuja. Pinta-alasta suuri osa on

metsäistä tai muuten ekstensiivisessä käytössä. Norjasta pääosa on vuoris-
toa, kun taas Suomi ja Minnesota ovat pinnanmuodoiltaan melko tasaisia.

Kun luonnonedellytykset reittiharrastamiseen, etenkin hiihdon harrasta-
miseen ovat samantapaiset, ovat retkeilyedellytysten tarjonnan erot yhteis-
kunnallisten tekijöiden välillä. Esimerkiksi norjalaiset katsovat, että ulkoi-
luharrastukset ja vielä erityisesti reittiharrastamisen kulttuuri (turkkultur)
ovat osa kansallista identiteettiä (Suurkäräjäselsele nro 40 1987). Insti-
tutionaalisten ja kulttuuristen erojen havainnoiminen ja ymmärtäminen on
vertailevan retkeilyreittitutkimuksen keskeinen tavoite. Minnesotalaisten
mielenkiinto kohdistui etenkin pohjoismaalaisiin kokemuksiin institutio-
naalisten edellytysten luomisesta reittiharrastamista varten sekä pohjois-
maalaisten käyttäytymismalleihin. Pohjoismaalainen näkökulma ja mielen-
kiinto tutkimuksessa painottui amerikkalaisten kokemuksiin virkistyskäy-
tön tutkimuksesta sekä virkistysympäristön merkityksen pohtimiseen
reittiharrastamisen edellytyksenä. Erot suomalaisen ja amerikkalaisen käy-
tännön välillä ovat suurimmat virkistysympäristön hoidossa ja suunnitte-
lussa (Sievänen & Knopp 1992).

Tutkijaryhmän mielenkiinto kohdistui reittiharrastamisen edellytyksiin
sekä kulttuurisiin eroihin. Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään kävelyn,
hiihtämisen ja pyöräilyn harrastamista, reittien käyttöä, reitteihin liittyviä
mielipiteitä ja kiinnostuksen kohteita sekä harrastajia. Kaikissa kolmessa
maassa kerättiin kyselytutkimuksen menetelmin koko väestöön kohdistu-
vaa aineistoa (liite 6). Kunkin maan oma tiedontarve ja reitteihin liittyvät
ongelmat olivat keskeisin peruste valituille asiaryhmille ja niistä laadituille
kysymyksille. Tutkimuksen kysymyksenasettelussa kansainvälinen ver-
tailu oli kuitenkin yksi tärkeä peruste laatia kysymyksiä.

Minnesotassa ja Suomessa kysely toteutettiin kolmesta harrastajaryh-
mästä, Norjassa vain hiihtäjistä. Vertailu hiihtämisestä ja hiihtäjistä onnistui
siten parhaiten kolmen maan kesken. Tämän tutkimuksen tuloksia tarkastel-
taessa tehdään sopivissa kohdin vertailua Suomen, Minnesotan ja Norjan
välillä. Kävelyn ja pyöräilyn vertailussa on käytetty muitakin tietolähteitä.

Kansainväliseen tutkijaryhmään kuuluivat Yhdysvalloista Minnesotan
yliopistosta prof. Dorothy Anderson ja Dr. David Lime, Norjasta tutkija
Jon Teigland (Norsk Institutt for Naturforskning) sekä tämän tutkimuksen
tekijä Tuija Sievänen Suomesta. Vertailututkimuksen tuloksia on raportoitu
Sieväsen toimittamassa seminaariraportissa (Sievänen 1992b) sekä Min-
nesotan luonnonvarojen ministeriötä varten valmistetussa raportissa (Lime
et al. 1991).

1.2 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen tavoite oli tuottaa tietoa reittiharrastamisesta. Ensisijaisena tavoitteena oli kerätä perustilastoja kävelyn, hiihdon ja pyöräilyn harrastamisesta koko väestön tasolla. Reittiharrastamisesta tutkittiin väestön osallistumisosuutta, harrastusfrekvenssejä ja motiiveja. Kuinka paljon suomalaiset kävelevät, hiihtävät ja pyöräilevät, ja ketkä niitä harrastavat? Kuinka usein, ja miten pitkiä kävely-, hiihto- ja pyörämatkoja tehdään? Ulkoilureittien käyttöä ja käytettyjen reittien ominaisuuksia kuten reittipohjan laatua, reitin pituutta sekä rakenteiden kuten valaistuksen ja hoidon tasoa selvitettiin myös. Reitteihin liittyviä ongelmia ja reitteihin kohdistuvia toiveita kartoitettiin. Erityisesti haluttiin tutkia pitkien retkeilyreittien käyttöä, ja pitkien matkojen reittiharrastamista. Yhtenä aiheena oli tutkia kiinnostusta luontomatkoiluun retkeilyharrastuksen takia. Tämän raportin tavoitteena on selvittää, kuinka paljon ja miten näitä reittejä käytetään ulkoiluun sekä mitä mieltä käyttäjät ovat tarjolla olevista ulkoilureiteistä.

Toisena tutkimuksen tavoitteena on tarkentaa reittiharrastamisen ja luonnonympäristön välistä suhdetta. Osa kysymyksistä mittasi sitä, mitä ympäristön laatutekijöitä yleensä havaitaan, ja miten eri laatutekijöitä arvioidaan.

Kolmanneksi tällä tutkimuksella osallistuttiin retkeilyreittejä koskevaan kansainväliseen vertailututkimukseen. Tutkimusyhteistyötä tehtiin Minnesotan yliopiston sekä Norjan luonnontutkimuslaitoksen kanssa. Yhteistyön tavoitteena oli ensisijaisesti vertailun avulla tarkastella eri kulttuurien ja luonnonosuhteiden vaikutusta ulkoilukäyttäytymiseen. Maiden välisen vertailun kautta etsittiin uusia näkökulmia ja ideoita ulkoilumahdollisuuksien ja erityisesti reittiharrastamisen kehittämiseen Suomessa. Kokemusten ja tiedon vaihtaminen ulkoilututkimuksen tekemisestä eri maissa oli myös yksi tavoite.

Reittisuunnittelun lähtökohtana on reitin tarpeellisuuden sekä potentiaalisten käyttäjien ja kävijätyyppien arvioiminen. Sitä on mahdollista tehdä väestöpohjaisella kyselytutkimuksella sekä matkailukysynnän perusteella. Tämä tutkimus tuottaa perustietoja suomalaisten reittiharrastamisesta, ja on siten taustatukena yksittäisten reittien käyttöä arvioitaessa.

2 Retkeilyn kehitys, reitti-harrastaminen ja retkeilyreitit

2.1 Retkeilyn historiaa

Reittiharrastamisesta ja retkeilystä on vähän kotimaista tutkimusta. Retkeilyn nykytilan kuvaukselle antaa pohjaa katsaus retkeilyn kehityksestä ulkoilumuotona ja retkeilyjärjestöjen roolista retkeilyhistoriassa. Ihmiset ovat aina liikkuneet, mutta milloin ja miten liikkuminen alkoi olla vapaa-ajan viettoa eikä elämisen välttämättömyyksiin kuuluvaa toimintaa?

Ennen nykyaikaisten kulkuneuvojen kehittymistä ihmiset kulkivat useimmiten jalkaisin tai ratsain polkuja pitkin. Kaikkialla polut olivat tavanomainen väylä liikkumiseen paikasta toiseen, esimerkiksi naapuritaloon tai -kylään. Vesiväyliä käytettiin yleisesti pitkien välimatkojen kulkeamiseen ja tavarankuljetukseen. Tiet syntyivät usein vanhojen polkujen uria seurailleen. Tiestö kehittyi matkustamisen lisääntyessä ja kestiekievarilaitoksen kehittyessä (Hirn & Markkanen 1987). Osa vanhoista poluista on hävinnyt ja osa on jäänyt maanteiden ja muiden maankäyttömuotojen alle. Mutta vieläkin on löydettävissä suuri joukko vanhoja polkuja. Useimpia niistä uhkaa häviäminen käytön puutteesta tai maankäytön muutosten myötä. Vanhojen polkujen hyödyntäminen retkeilyreiteiksi antaa mahdollisuuden retkeilyperinteiden jatkumiselle.

Retkeilyperinteet

Retkeilyperinteistä ja harrastamisen kehityksestä on Suomen matkailuliiton toimesta koottu tietoja, joita tässä lyhyesti kerrataan (Maamme retkeilytoiminnan kehitys 1977). Retkeilyn historian alku voidaan sijoittaa jo varsin varhaiseen aikaan maamme historiassa. Retkeilyn ensimmäisiä muotoja olivat teiniretket (1400–1700-luvuilla), jotka olivat luonteeltaan opiskelevan nuorison tapa hankkia varoja ja ruokaa opintojen turvaamiseksi. Viime vuosisadalla herännyt isänmaallisuusaatteen yksi ilmentymismuoto oli kiinnostus retkeillä omassa maassa ja tutustua sen luontoon, kulttuuriin, historiaan ja väestöön. Kansallisen heräämisen aikoina oli tyyppistä tehdä matkoja jalkaisin, hiihtäen ja vesillä liikkuen. Monet taiteilijat olivat avaamassa uraa muille kulkijoille. Esimerkkeinä olivat Topeliuksen, Inhan, Gallen-Kallelan, Järnefeltin ja muiden retket, jotka suuntautuivat mm. Imatralle, Punkaharjulle ja Kolille.

Retkeilyn harrastajat ryhtyivät myös järjestäytymään. Suomen matkailijayhdistys ja sen retkeilykerhoja perustettiin 1896 alkaen. Samaan aikaan alkoi syntyä muitakin retkeilyn ja ulkoilun lajijärjestöjä, kuten Hiihtoliitto, Kanoottiliitto ja Syklistiliitto. Ne alkoivat julkaista oppaita ja lehtiä retkei-

lyn edistämiseksi. Jo tämän vuosisadan alusta lähtien mukana olivat kaikki neljä keskeistä retkeilymuotoa patikointi, hiihto, pyöräily ja melonta.

Nykyisten luokkaretkien ja leirikoulutoiminnan idea juontaa jo vuosisadan alkuvuosilta. Koululaisten opintoretkeä alettiin harrastaa 1918 lähtien, aluksi Tampereella, mutta aate ja innostus levisivät pian muuallekin. Ajatuksena oli kehittää koulun toimintaa vapaammaksi ja hyödyntää retkeilyn mahdollisuudet opetuksessa (maantiede, historia, kasvi- ja eläinoppi, urheilu). Koululaisten opintoretkeilyn kannustukseksi järjestettiin matkालennuksia juniin, ja samalla ryhdyttiin järjestämään majoitusta, josta sai alkunsa retkeilymajatoiminta. Koululaisista kasvoi innokkaiden retkeilijöiden sukupolvi monille paikkakunnille.

Samalla kehittyi aikuisväestön virkistysretkeily. 1920-luvulla retkeä tehtiin junalla ja laivoilla. Kohteina olivat muun muassa Imatra, Puijo, Koli, Pyynikki, Vehoniemi ja Aulanko. Tähän aikakauteen sijoittuivat myös hauskat junakotiretkeilyt, jossa junakoti sisälsi kaksi makuuvaunua, ruokailuvaunun ja konduktöörinvaunun. Junan reitti oli Turku–Toijala–Tampere–Haapamäki–Jyväskylä–Pieksämäki–Savonlinna–Punkaharju–Elisenvaara–Antrea–Imatra–Viipuri–Lahti–Helsinki–Turku. Juna vaihtoi pysähdyspaikkaa yön aikana, ja päivät vietettiin retkikohteissa. Kohderetkeily alkoi kuitenkin pian menettää suosiotaan, ja retkeily alkoi saada uusia muotoja.

Virkistysretkeilyä varten perustettujen uusien retkeilykerhojen tavoitteisiin kuuluivat reipas liikunta luonnossa, rentoutuminen työn vastapainona ja kansalaisten kokoaminen yhteisen harrastuksen pariin. Kerhoja alkoi syntyä 1930-luvulla Tampereelle, Helsinkiin ja Viipuriin. Vähitellen niitä perustettiin muuallekin. Myös valtion ja kuntien hallinnossa retkely alkoi saada sijaa, kun Opetusministeriöön perustettiin retkeilylautakunta (1921–1951). Kuntiin perustettiin myös retkeilylautakuntia (ensimmäinen Viipuriin 1929) ja palkattiin retkeilyasiamiehiä, joita nykyisin vastaavat matkailutoimistot ja -asiamiehet. Kerhotoimintaan kuuluivat olennaisena osana retkeilymerkkien, laulu- ja opaskirjojen toimittaminen ja levittäminen. Myöskin erilaisia retkeilymuotoja hahmoteltiin ja määriteltiin kuten kaukoretkeily, lähiretkeily ja kotiseuturetkeily.

Vapaa-ajanvieton malli herroilta rahvaalle

Niin sanotut herrasväen kesäretket olivat yksi retkeilyn esimuoto. Kesäretket kuuluivat porvariston huvilaelämään, joka yleistyi Suomessa jo viime vuosisadan puolivälistä lähtien. Kesäretket olivat usein venematkoja läheisiin saariin tai laivamatkoja järvireiteillä. Usein retkillä pysähdyttiin johonkin luonnon- tai kulttuurinähtävyyскоhteeseen. Sivistysaatteen innoittamana herrasväki järjesti myös rahvaalle kesäjuhlia, joissa yhdistyivät huvi ja kansanvalistus (Saloniemi 1994, Hiltula 1987). Usein näihin kesäjuhliin kuului arvontojen ja tanssin lisäksi leikkejä ja pelejä, jotka ovat olleet kansanomaisen liikunta- ja urheiluharrastuksen esimuotoja. Kesäjuhlien keskeinen merkitys oli retkeilyn ja liikunnallisten harrastusten tuominen lähelle kansaa. Vapaa-ajan vieton malleina esiteltiin säätyläisten

harrastuksia kotimaassa ja ulkomailla. Retkeily niinkuin moni muukin vapaa-ajan harrastus on levinnyt ylemmistä luokista alempien luokkien ulottuville ja tavaksi.

Kansanomainen liikunta oli niin sanottua elinkeinopohjaista liikuntaa kuten metsästystä, kalastusta sekä asioiden hoitoon liittyvää kulkemista. Hiihto, soutu ja luistelu säilyivät pitkään 1900-luvulle tavanomaisina kulkutapoina maaseudulla. Hiihdon harrastuksenomainen kehitys alkoi ensimmäisten hiihtokilpailujen myötä (Tyrnävällä 1879). Hiihtäjät olivat hankkineet kuntonsa metsä- ja maataloustöissä tai metsästysretkillä. Hiihtokilpailujen suuret rahapalkinnot innostivat tavallisia mökinpoikia ja mäkitupalaisia hiihtotaitojen kartuttamiseen (Hiltula 1988). Vapaa-ajan hiihtoharrastuksen mallit tulivat ulkomailta, lähinnä muista pohjoismaista. Hiihtoharrastuksen kehittämisen taustalla oli hyvien vapaa-ajanharrastusten ja terveiden elämäntapojen tuominen kansan keskuuteen. Hiihto- ja juoksukilpailujen järjestämisellä oli tässä merkittävä rooli.

Retkeilijät järjestäytyvät

Vuosisadan ensivuosisikymmeninä retkeily alkoi saada myös omaa identiteettiä ja erottua matkailusta. Suomen opintoretkeilykerhojen liitto määritteli v. 1936: ”Retkeily on retkeilijän omia lihasvoimia käyttäen tapahtuvaa siirtymistä paikasta toiseen”. Retkeilyn vaatimiin taitoihin (mm. kurssi- ja leiritoimintaa) sekä retkeilyvarusteisiin ryhdyttiin kiinnittämään huomiota. Retkeilyjärjestöt olivat aloitteellisia retkeilyvarusteiden kuten kenkien (Teinikenkä, mono), reppujen ja teltojen kehittämisessä. Retkeily sai uusia muotoja ja toimintamalleja, joita olivat virkistys-, kotiseutu-, maasto-, viikonloppu- ja kaukoretket, viikonloppu- ja yövaellukset sekä tutustumiskäynnit. Kerhojen toimintaan liittyi myös suunnistautumis- ja leiritoimintaa. Retkeilykerhotoiminnan tueksi perustettiin Retkeilijälehti (1936–48), jonka jälkeen on syntynyt ja kuollut lukuisa joukko retkeilyalan lehtiä (Maamme retkeilytoiminnan kehitys 1977).

Retkeilijät järjestäytyivät Suomen retkeilyliittoon (perustettu 1941), Suomen matkailijayhdistykseen (perustettu 1887, nykyisin Suomen matkailuliitto) ja Suomen Latuun (perustettu 1938). Sitten Retkeilyliiton ja matkailijayhdistyksen toiminta yhdistettiin. Suomen Ladun alkuhistoriaan liittyi aate hiihtoharrastuksen levittämisestä kaupunkilaisten keskuuteen. Maaseudulla hiihto oli vielä monesti tavanomainen tapa liikkua ja toimittaa asioita, mutta huoli kaupunkilaisten liikunnasta ja terveellisestä elämäntavasta oli pontimena hiihdon ja myöhemmin retkeilyharrastuksen levittämiseen. Suomen Ladun toimintaperiaatteiksi tulivat hiihtopropagandan tekeminen, latukulttuurin ja hiihtäjien hyvien käytöstapojen edistäminen, retkeily- ja tunturihiihdon edistäminen, hiihtomajojen ylläpitäminen, latuverkostojen rakentaminen ja hiihtokurssien järjestäminen. Tehtäviin kuuluivat myös välineiden ja varusteiden kehittäminen, hiihtokirjallisuuden ja aikakauslehtien julkaiseminen sekä hiihtoa tukeva tutkimustyö (Vallela 1987).



Kuva 2. Finlandia hiihto 1984.

Figure 2. Finlandia Ski 1984.

Suomen Ladusta tuli kansanomaisen, massoja liikuttelevan liikunnan edelläkävijä maahamme. Toiminta käynnistyi ennen kaikkea suurimittaisen vapaaehtoistyön turvin, jolla ryhdyttiin rakentamaan latuverkostoja ympäri Suomea, pääasiassa kaupunkien ympärille. Suomen ladun jäsenyhdistysten perustamat ladut ovat sittemmin siirtyneet kuntien vastuulle ja hoitoon. Hiihtoharrastuksen lisäämiseksi kehitettiin kansanhiihtotoimintaa sekä laturetkitoimintaa. Laturetkitoiminta oli keskeinen aate, josta alkoi pitkän matkan hiihto- ja patikointiretkeily laajemmassa mitassa. Ensimmäinen nykyaikainen laturetki – Pirkan hiihto v. 1955 – keräsi jo nelisen sataa osanottajaa. Yksi suurimpia massatempauksia oli Suomen Latu - hiihto v 1978, jolloin yhtenä päivänä kirjattiin 283 000 hiihtosuoritusta, ja kaiken kaikkiaan tempaukseen osallistui yli puoli miljoonaa suomalaista (Valleala 1987).

Monet nykyisistä retkeilyreiteistä ovat saaneet alkunsa laturetkien urina, myöhemmin myös polkuretkien reitteinä. Latu- ja polkuretkien suosio on kasvanut vuosi vuodelta, ja nykyään niitä järjestetään ympäri Suomea kymmenittäin joka vuosi. Laturetkeilyaатteen seurauksena syntyivät myös suuret massahiihtotapahtumat, kuten Finlandia hiihto (alkoi v. 1974) ja myöhemmin muotiin tulleet juoksutapahtumat. Monet ulkoilun harrastajat ovat ottaneet osaa hiihto- ja retkeilytapahtumiin, vaikka eivät ole järjestäytyneet ulkoilujärjestöihin. Ulkoilujärjestöjen kuten Suomen Ladun, Suomen matkailuliiton ja muiden järjestöjen liikunta- ja ulkoilutempauk-

silla on ollut suurempi merkitys suomalaisten ulkoilun harrastamisen innoittajina kuin mitä jäsenten lukumäärä sinänsä osoittaa.

Eräretkeily ja tunturihiihto nykyisessä mielessä kehittyivät Suomessa varsinaisesti tämän vuosisadan alun Lapissa. Ensimmäiset retkeilyn harrastajat suunnistivat nykyisen Saariselän alueelle sekä Pallas-Ounastuntureille. Pioneeriretkeilijöiden joukossa oli runsaasti naisia, joille retkeily antoi mahdollisuuden kokea erämaiden luontoa (Sippola & Rauhala 1992, Partanen 1992). Miehillä liikkuminen erämaissa ja kaukana asutuksesta oli tutumpaa metsästyksen ja kalastuksen myötä.

Yksi tärkeimmistä Suomen Ladun toimintamuodoista on ollut tunturi-retkeilyn sekä muun pitkän matkan hiihdon ja eräretkeilyn kehittäminen. Toimintamuotoja ovat olleet ohjattujen retkien järjestäminen, autiotupajärjestelmän ideoiminen ja alkuunsaattaminen (joka myöhemmin on siirtynyt Metsähallitukselle) sekä hiihtokoulujen ja -kurssien järjestäminen. Myöhemmin ovat mukaan tulleet monet leiri-, liikuntaloma- ja kilpailutoimintamuodot (erävaellus, erämelonta ym.) joiden ensisijainen tarkoitus on ollut kasvattaa harrastajien joukkoa määrällisesti sekä myös tiedollisesti ja taidollisesti (Valleala 1987).

Nykyisin Suomen Latu on suurin retkeilyn kansalaisjärjestö. Matkailuliiton yhteydessä on aktiivista leirintämatkailijoiden ja Lapinkävijöiden toimintaa. Järjestöt ovat vuosien mittaan julkaisseet runsaasti materiaalia retkeilijöiden tarpeisiin. Järjestöt ovat olleet myös luomassa retkeilyreitiverkostoja, autiomaja- ja tunturitupaverkostoja sekä ulkoilu- ja tunturikeskuksia.

2.2 Käsitteet

2.2.1 Reittiharrastamisen määritelmiä

Retkeily on ulkoiluharrastus, joka on syntynyt tarpeesta ja halusta liikkua ja oleskella luonnonympäristössä. Retkeily on liikuntapainotteista ulkoilua. Sen harrastaminen vaatii fyysistä kuntoa ja kestävyyttä. Perinteisesti retkeily on harrastus, jolle on ominaista reipas kävely, hiihto, pyöräily sekä vesillä liikuttaessa soutaminen tai melonta. Uusia retkeilymuotoja ovat retkiratsastus ja retkiluistelu. Kyse on pääsääntöisesti lihasvoimin liikkumisesta, vaikka apuvälineitä tai kulkuneuvoja voidaan käyttää hyväksi. Useimmiten retkeily sisältää ajatuksen toiminnan pitkäaikaisesta kestosta. Kävelyretki muuttuu retkeilyksi, kun se kestää vähintään useita tunteja. Tämän vuoksi retkeily välttämättä sisältää muutakin kuin liikuttamisen. Retkeiltäessä aterioidaan, mahdollisesti yövytään, peseydytään tai hoidetaan vammoja luonnonolosuhteissa. Kaikki tämä vaatii erilaisia taitoja. Erittäin tärkeä taito on kyky kulkea eksymättä, ja kyky arvioida sää-



Kuva 3. Patikointia ryhmässä.

Figure 3. Hiking group.

hän tai maastoon liittyviä tekijöitä, joilla on merkitystä retkeilijän turvallisuudelle. Retkeilyn olennainen osa on taitojen hankkiminen luonnossa selviytymiseksi. Retkeilytaidot ja retkeilyolosuhteet määräävät missä ja miten retkeillään.

Kävely on helpoin ja yksinkertaisin tapa liikkua ja harrastaa ulkoilua. Tässä tutkimuksessa kävely eri muodoissaan katsotaan samaksi harrastukseksi. Kävely, kävelylenkkeily, patikointi ja samoilu ovat liikkumista jalkaisin, suhteellisen rauhallista tahtia. Kävely on lyhytkestoista ja ilman erityisiä retkivarusteita liikkumista. Usein kävelemään lähdetään asunnon lähelle, ilman suunnitelmaa tai erityistä kohdetta. **Kävelylenkkeilyllä** usein tarkoitetaan reipastahtista kävelyä, jonka tavoitteena on kuntoilu. **Patikointi** viittaa pienimuotoiseen retkeilyyn, jolloin kuljetaan päivittäistä kävelyä pitempi matka tai käytetään runsaammin aikaa, mahdollisesti kauempana asunnosta, esimerkiksi seudullisella ulkoilualueella. **Samoilu** kuvaa usein samaa kuin patikointi, mutta siihen usein liittyy ajatus tunteuttomasta ja suuresta alueesta, joka vaatii ”suunnistamista”. Samoilu voi tarkoittaa myös liikkumista poluttomassa maastossa. Usein sanotaan, että samoillaan erämaissa, mutta kävellään lähimetsissä. Patikointi ja samoilu ovat retkeilyä, jos niihin sisältyy maastossa aterioimista ja mahdollisesti yöpymistä.

Kun kävelymatkan pituus on yli 10 km, voidaan jo puhua retkeilystä. Normaali kävelyvauhti on noin 10 minuuttia kilometriä kohden, joten



Kuva: Suomen Latu

Kuva 4. Hiihtoretkeilyä.

Figure 4. Long-distance skiing.

kymmenen kilometriä vaatii vähintään noin puolentoista tunnin kävelyn. Usein sitä pitemmille kävelyretkille varataan enemmän aikaa kilometriä kohden sekä matkan tekemiseen että taukojen pitämiseen. Luonnollisesti matkan pituuden ja ajankäytön suhde riippuu kävelijän kunnosta ja kävelyn tarkoituksesta, mutta usein pitkään matkan liittyy muita retkeilyn piirteitä kuten evästelyä tai oleskelua lepopaikoilla. Tässä tutkimuksessa 10 km pidettiin pitkän matkan kävelyretken rajana.

Hiihtämisellä tässä tutkimuksessa tarkoitetaan murtomaahiihtoa, joka on liikkumista suksilla joko valmista latu-uraa pitkin tai maastossa omaa latu-uraa avaten. Olennaista on eteneminen reittiä pitkin verrattuna lasketeluun, joka yleensä rajoittuu rinteeseen toistuvaan nousemiseen ja laskemiseen. Murtomaahiihto on Suomessa perinteinen ulkoiluharrastus. Hiihtäminen vaatii hiihtotaidon opettelun, joka useimmiten hankitaan jo lapsena.

Pyöräilyn harrastamisella on usein monia tavoitteita. Monet pyöräilevät työmatkat saadakseen samalla liikuntaa ja ulkoilua, tosin usein vain kesäkauden aikana. Tällöin rajanveto ulkoiluharrastuksen ja pakollisen työmatkan tekemisen välillä on vaikeaa. Tässä tutkimuksessa pidetään pyöräilyn kriteerinä vapaaehtoisuutta ja matkantekoon liittyvää virkistystarkoitusta. Pyöräilyllä tarkoitetaan polkupyörällä liikkumista vapaa-ajan harrastuksena. Pyöräilyn pääasiallinen tarkoitus on ulkoilu, ei asiointi tai työmatkan tekeminen.

Reittiharrastamisella tarkoitetaan kaikkia sellaisia ulkoilun ja liikunnan muotoja, joille on ominaista siirtyminen paikasta toiseen, tavoitteena



Kuva 5. Pyöräretkellä.
Figure 5. Bicycling trip.

johonkin määränpään pääseminen. Pääsääntöisesti reittiharrastaminen on lihasvoimilla liikkumista vapaa-aikana, mutta kulkuneuvoja ja muita retkivarusteita voidaan tarvittaessa tai haluttaessa käyttää apuna. Kävely, hiihto ja pyöräily ovat tyypillisiä reittiharrastamisen muotoja, mutta niitä ovat myös retkiluistelu, retkiratsastus, retkimelonta ja -soutu sekä muut ulkoilumuodot, joita harrastettaessa kuljetaan ikäänkuin reittiä pitkin. Reittiharrastaminen ei ole sidottu johonkin rakennettuun reittiin sinänsä, mutta tyypillisesti rakennetut reitit edesauttavat harrastamista. Reittiharrastaminen on yhteinen nimike reittejä hyväksi käyttäville ulkoilumuodoille.

2.2.2 Reitit ja reittijärjestelmä

Retkeilyreitti on yksi ulkoilureittityyppi. **Ulkoilureitti** on määritelty Valtakunnallisessa ulkoilureitistösuunnitelma -julkaisussa v. 1976 seuraavasti: ”Ulkoilureitit yhdistävät eri toimintapisteitä toisiinsa ulkoiluun varatulla alueella, ulkoilualueita yleiseen liikenneverkkoon tai ovat osa siitä. Ulkoilureitti yhdistää erilaisia ulkoilualueita toiminnallisiksi kokonaisuuksiksi. Ulkoilureitti pyrkii takaamaan käyttäjilleen pysyvästi käyttökelpoisen väylän ja mielenkiintoisen ulkoilu ympäristön säilymisen. Ulkoilureittien tulee palvella monipuolisesti ulkoilun eri osa-alueita kunto- ja liikunnasta luonnon tutkimusharrasteeseen saakka.”

Reitti tai polku on siis lineaarinen yhteys kahden pisteen välillä, jota pitkin kuljetaan kävellen, patikoiden tai vaeltaen, hiihtäen, pyöräillen, tai



Kuva: METLÄN valokuva-arkisto/Oksanen

Kuva 6. Nuotiopaikka Kolin kansallispuistossa.
Figure 6. A camp fire in Koli National Park.



Kuva: Tuija Sievänen

Kuva 7. Pitkospuut Urho Kekkosen kansallispuistossa, Saariselkä.
Figure 7. A trail covered by wooden boards in Urho Kekkonen National Park.

moottorikelkailien, ratsastaen, luistellen, meloen tai soutaen. Retkeily ja reittiharrastaminen edellyttävät, että reitti on sijoittunut suurimmaksi osaksi luonnonmukaiseen ympäristöön.

Uudessa ulkoilureittioppaassa (Karjalainen ja Verhe 1995) erilaiset ulkoilureitit luokitellaan lähireiteiksi, retkeilyreiteiksi ja eräretkeilyreiteiksi. Erityyppiset ulkoilureitit voidaan edelleen määritellä niiden ensisijaisen käyttötarkoituksen mukaan, esimerkiksi kävelytie, pyöräilytie, hiihtoreitti, luontopolku, ratsastuspolku ja moottorikelkkaura.

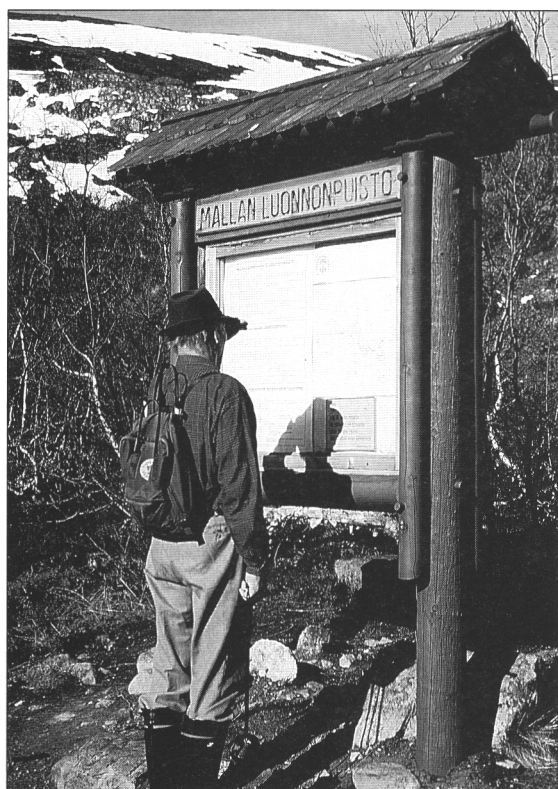
Retkeilyreitti voidaan siten määritellä viitoitetuksi ulkoilureitiksi patikointia ja/tai hiihtoa varten. Se tarjoaa viikonlopun tai lomavapaan viettäjäälle erityyppisiä mahdollisuuksia tutustua luontoon. Retkeilyreittiin kuuluvat mahdollisuus lepoon ja virkistykseen sekä ruoanlaittoon, joten niiden rakenteisiin kuuluvat vastaavat varusteet ja palvelut. Suomen matkailuliitto suositteli retkeilyreitit (retkipolun) ohjeelliseksi pituudeksi 10 km (Valtakunnallinen ulkoilureitistösuunnitelma 1976). Eräretkeilyreitti (eräreitti) on myös patikointia ja hiihtoa varten, usein viitoittamaton, mutta kartalla ohjeellisesti osoitettu ulkoilureitti, joka sijoittuu eräretkeilyalueille. Se yhdistää retkeilyn tukikohteita toisiinsa. Ohjeellinen minimipituus eräretkeilyreitille on 20 km (Valtakunnallinen ulkoilureitistösuunnitelma 1976).

Retkeilyreitti on ulkoilupalvelu retkeilyn harrastamista varten. Merkitty reitti, kartta sekä reitin varrelle rakennetut varusteet helpottavat retkeilyä. Merkittyyjä ja varustettuja reittejä pitkin kulkien voi aloittelevakin harrastaja kokeilla retkeilyä ja opetella retkeilytaitoja. Reitin varustus tarkoittaa suuntaviittoja, kohdetauluja (paikannimien avulla maantieteellisen sijoittumisen kohdentamista), siltoja, pitkospuita, nuotiopaikkoja, vesipisteitä, leiripaikkoja ja muita retkeilyä helpottavia rakenteita.

Retkeilyreitit ohjaavat retkeilijöiden liikkumista. Reittien avulla voidaan lisätä retkeilijöiden turvallisuutta. Reittiura maastossa sekä varusteet kuten sillat, pitkospuut ja nuotiopaikat tarvepuineen ovat jo sinänsä turvallisuutta lisääviä tekijöitä. Lisäksi opastuksella voidaan parantaa retkeilijöiden selviytymistä. Toisaalta reitit helpottavat esimerkiksi pelastustoimia erämaa-alueilla, kun loukkaantunut retkeilijä voidaan jäljittää reittien avulla.

Reittien avulla voidaan estää tai vähentää luonnon kulumista. Kun kuluminen pyritään minimoimaan jo ennakolta, luonnonhoito helpottuu. Tämä on tärkeä näkökohta suosituilla retkeilyalueilla, sillä kuluminen ja sitä seuraava luonnonarvojen väheneminen heikentävät myös luonnonympäristön virkistysarvoa. Luonnonsuojelun kannalta arvokkaat alueet voidaan säästää ja suojella parhaiten ohjaamalla ja opastamalla kulkijoita aroilla alueilla.

Reittien avulla voidaan retkeilijät ohjata virkistysarvoltaan parhaille paikoille. Siksi reittiuran suunnittelun tärkein vaihe on löytää alueen vetoimaiset kohteet ja johtaa reitti niiden kautta. Reitin avulla voidaan kulijat ohjata maisemavaurio- ja muiden ongelmakohteiden ohi niin, että vir-



Kuva: METLÄn valokuva-arkisto/Oksanen

Kuva 8. Opastaulu Mallan luonnonpuistossa

Figure 8. Information board in Malla Nature Reserve.

kistyskokemus ei kärsi. Esimerkiksi sorankaivuu-, avohakkuu- ja voimalinja-alueet voidaan kiertää.

Kansainvälisen retkeilyreitiprojektin raportin (Teigland et al. 1992) mukaan pitkän matkan retkeilyreitit on tarkasteltava osana reittijärjestelmää. **Reittijärjestelmä** tarkoittaa, että varustukseltaan erilaiset ja eri pituiset polut ja reitit ovat yhteydessä toisiinsa, ja niillä on yhteisiä hoidon ja ylläpidon periaatteita. Reittijärjestelmään kuuluu olennaisena osana reitti-harrastamisen vaatimat rakenteet, varusteet ja palvelut, kuten viitoitus, opastus, taukopaikat, leirintä- ja muut majoittumismahdollisuudet, yhteydet yleiseen liikenneverkkoon ja mahdollisesti julkisen liikenteen käyttömahdollisuus reitin lähtö- ja paluupisteissä. Reittijärjestelmän osat voivat palvella sekä lyhytaikaista (yhden päivän) että pitempään kestävä (useamman päivän) retkeilyä.

Valtakunnallisessa ulkoilureitistösuunnitelmassa (1976) hahmoteltiin, että erilaiset reitit muodostaisivat reittiverkostoja liitännäis- ja tukialueineen. Reitistöjen suunnittelu liittyy maankäytön suunnitteluun kaavoituksen eri tasoilla. Valtakunnallinen maankäytön suunnittelu ei ole toteutunut, mutta seutu- ja yleiskaavoissa on esitetty runsaasti suunnitelmia, joissa ulkoilureittejä on esitetty rakennettavaksi osana virkistysaluejärjestelmää (Katila 1988). Ulkoilu- tai retkeilyreitistösuunnitelmien toteutumisesta ei ole koottua tietoa.

2.3 Retkeilyreitit eri maissa

2.3.1 Suomessa

Viitoitettuja ulkoilureittejä on runsaasti taajamien läheisillä ja seudullisilla virkistysalueilla. Liikuntapaikkarekisteriin (Jyväskylän yliopisto) on lueteltu yli 400 erilaista ulkoilureittiä. Kuntakyselyn tuloksena Nykänen (1987) arvioi Suomessa olevan noin 45 000 km ulkoilureittejä. Pääosa reiteistä on kuntien lähireittejä, ulkoiluteitä ja -polkuja sekä kuntoreittejä. Esimerkiksi Helsingin kaupungin ylläpitämä pääulkoilureitistö on noin 370 km ja sen lisäksi kaupungin ulkoilualueilla ja puistoissa on ulkoilutie- ja polkuverkostoja satoja kilometrejä (Immonen 1993).

Metsähallitus pitää yllä noin 3000 km retkeilyreittejä, 5000 km moottorikelkkareittejä ja 1000 km vesiretkelyreittejä, joilla yhteensä liikkuu vuosittain yli puoli miljoona kävijää. Reittien varsilla on 400 huollettua taukopaikkaa, sääsuojaa ja tulentekopaikkaa sekä 150 opastaulua (Aarnio 1995). Suurin osa näistä reiteistä sijaitsee valtion retkeilyalueilla ja kansallispuistoissa. Lisäksi Metsäntutkimuslaitos ja muut valtion maiden haltijat (puolustuslaitos, opetushallinto) ylläpitävät reittejä ja virkistyspalveluja alueillaan. Lapissa on erävaellusalueita, joiden reittejä ei aina ole merkitty maastoon. Erämaa-alueilla on 300 autiomajaa retkeilijöiden käytössä.

Kuntien ylläpitämistä pitkistä reiteistä ei ole luotettavaa tilastoa. Nykäsen (1987) selvityksen mukaan kunnissa oli reittejä seuraavasti: 11 %:lla kunnista oli eräreitti, 28 % :lla retkeilyreitti, 19 %:lla ulkoilutie, 36 %:lla luontopolku, 89%:lla kuntopolku, 85 %:lla hiihtoreitti, 76 %:lla laturetkireitti, ja 22 % vesiretkelyreitti, ja 5 % moottorikelkkareitti (tilanne 1986). Ulkoiluteiden keskimääräinen pituus oli 4,5 km, kuntopolkujen 2,5 km, luontopolkujen 6 km, hiihtoreittien 10,5 km, retkeilyreittien noin 30 km, laturetkireittien noin 50 km ja eräreittien noin 80 km. Kuntien itsensä ylläpitämiä erä- ja retkeilyreittejä oli alle kymmenen kappaletta (yhteensä noin 200 km), ja hiihtoretkeilyyn sopivia pitkiä laturetkireittejä myös kymmenen kappaletta (yhteensä noin 500 km). Kunnan alueella sijaitsevia, muiden (Suomen Ladun yhdistykset, maakuntaliitot, ym) kuin kunnan tai valtion ylläpitämiä pitkiä (yli 20 km) retkeilyreittejä oli myös noin kymmenen kappaletta, yhteensä noin 400 km. Valtakunnallisesti merkittäviä pitkän matkan retkeilyreittejä (vähintään 20 km, viitoitettuja) on maassamme nykyään muutamia kymmeniä (Kyöstiö 1992, Valtakunnallisesti merkittävät.. 1983).

Näiden lukujen valossa voidaan arvioida pitkän matkan reittejä olevan Suomessa runsaat 4000 km, ja lisäksi runsaasti erilaisia lähireittejä kuten ulkoiluteitä, kuntopolkuja ja luontopolkuja. Reittien laadusta on hyvin vähän selvityksiä. Oletettavaa on, että laatu vaihtelee suuresti. Karjalaisen (1991) selvityksen mukaan retkeilyreiteillä, jotka ovat usean kunnan ylläpitämiä, samankin reitin eri osuuksilla saattaa reittipohjan kunto, viitoituk-

sen taso ja varustelutaso vaihdella huomattavasti. Kaiken kaikkiaan suomalaisten käytössä on runsaasti rakennettuja, merkittyjä ja kunnossapidettyjä ulkoilureittejä.

2.3.2 Euroopassa

Kiinnostus pitkiin retkeilyreitteihin on maailmanlaajuisia. Euroopassa, erityisesti Iso-Britanniassa ja Saksassa, retkeilyreiteillä on pitkä perinne. Saksan pinta-alasta noin 15 % kuuluu ns. Natur Park -järjestelmään. ”Natur Park” tarkoittaa maisemallisesti merkittävän alueen nimeämistä erityiseksi maisemansuojelu- ja virkistyskäytön alueeksi. Natur Park -alueilla on virkistyskäyttöä varten rakennettu tiheitä polkuverkostoja, ja pitkän matkan reittejä on rakennettu yhdistämään näitä seudullisia monikäyttöalueita toisiinsa. Esimerkiksi Pohjois-Hessenissä Habichtswald Naturpark:ssa, joka pinta-alaltaan suhteellisen pieni (474 km²) ja jonka pinta-alasta 42 % on metsää, on noin 500 km erilaisia reittejä (Natur in Hessen). Patikointi metsä- ja vuoristoalueilla on kansallinen tapa. Erityisesti Alpeilla retkeily ja hiihtäminen ovat niin suosittuja, että ne aiheuttavat ongelmia vuoristo-seutujen luonnolle (Pröbstl 1993, Robens und Blacek 1993).

Iso-Britanniassa reitit ja erityisesti vanhat polut muodostavat tärkeän virkistysresurssin, koska jokamiehenoikeudet (the Rights of Way) koskevat reiteillä kulkemista. Iso-Britannian ulkoilureitistö on laaja. Pitkän matkan retkeilyreittejä on yhteensä noin 2500 km, ja kaiken kaikkiaan reitistöä (ns. ”public footpath”) on peräti noin 200 000 km (Lime et al. 1991). The British Countryside Commission on arvioinut, että vuosittain näillä reiteillä tehdään noin 400 miljoonaa kävelyretkeä (Lamb 1995).

Euroopan alueella on pitkiä retkeilyreittejä, jotka kulkevat yli valtakunnan rajojen maasta toiseen. ”Transeuropean Trails” -järjestelmä ulottuu eteläisestä Euroopasta (Portugalista, Kreikasta) aina Tukholmaan saakka. Yhteispituudeltaan se on nykyään tuhansia kilometrejä.

Pohjoismaissa on runsaasti pitkiä retkeilyreittejä, ja reittiharrastaminen suosittua. Pelkästään eteläisessä Ruotsissa on nykyään 38 pitkää retkeilyreittiä, yhteensä noin 8000 km. Niillä retkeilee vuosittain 100 000 – 200 000 ulkoilijaa (Vandringsleder i låglandsterräng 1995). Lisäksi Pohjois-Ruotsin tunturialueilla on valtion ylläpitämiä retkeily- ja vaellusreittejä yhteensä noin 3 500 km (Det statliga ledersystemet 1986). Tanskassa on kehitetty erityisesti pyöräilyyn soveltuvaa reitistöä. Merkittävin on 3500 km pitkä Marguerit-reitti. Se on suunniteltu erityisesti loma-ajan pyöräretkeilyä varten (Jørgensen 1992).

Norjassa on lukuisia sekä perinteisiä että viime aikoina perustettuja retkeilyreittejä. Tunturialueilla merkittyjä reittejä on nykyään yhteensä noin 18500 km. Reittejä kulkien pääsee 290:n matkailuyhdistyksen ylläpitämään tunturimajaan, joissa yöpyi v.1989 noin 280 000 retkeilijää (Norsk sti- og løypeplan 1990). Norjan ja Ruotsin rajalla, ns. Finnskogen-alueen

halki kulkee suosittu 240 km pitkä retkeilyreitti, jonka historia kertoo 1600–1700-luvun suomalaissiirtolaisten elämästä (Grimstad 1992).

2.3.3 Pohjois-Amerikassa

Yhdysvalloissa Appalachian Trail (2000 mailia pitkä) on vanhin tunnettu pitkä retkeilyreitti, joka virallisesti suojeltiin vuoden 1968 ”the National Trail System Act” -lailla. Laki asetti tavoitteeksi kansallisten maisema-, virkistys- ja historiapainotteisten reittiverkostojen luomisen. Appalachian Trail -reitti asetettiin malliksi muille reiteille (Burch 1979). Nykyään Yhdysvalloissa on 17 pitkää vaellusreittiä ja yli 800 kansallista reittiä (national trail). Lisäksi jokaisessa liittovaltion kansallispuistossa, monikäyttömetsäalueella (national forests) tai muulla virkistysalueella on omat reitistönsä. Myös osavaltioilla ja maakunnallisilla organisaatioilla on omia reitistöjään (Lamb 1995). Cordell (1995) arvioi, että Yhdysvalloissa on yhteensä noin 160 000 mailia liittovaltion ja 102 000 mailia osavaltioiden maille rakennettuja reittejä. Lisäksi yksityisten mailla on erilaisia metsäteitä ja -polkuja noin 15,5 milj. mailia. Yhdysvaltain väestöstä 82 % osallistuu ulkoiluun, ja 77 % johonkin reittiharrastukseen.

Yhdysvaltojen viime vuosien suurin ulkoilupalvelujen kehittämissuunnitelma, ”Rails-to-Trails”, pyrkii muuttamaan vanhoja käytöstä poistettuja rautatieväyliä virkistyskäyttöön. Vuoteen 1991 mennessä oli 42 osavaltiossa perustettu 684 reittiä sekä lumisen kauden että sulanmaan kauden käyttöön hylättyjen rautateiden pohjille, yhteensä 6812 mailia. Näillä reiteillä arvioidaan olevan yli 9000 käyttäjää vuodessa yhtä reittimailia kohden (Lime ym.1991, Moore et al. 1992, Rails-to-trails Conservancy 1995).

Minnesotassa, joka sijaitsee Yhdysvaltojen keskilännessä, on useita suuria retkeilyreitihankkeita käynnissä. Niistä merkittävin on Pohjois-Minnesotassa, Superior-järven rannikkoa seuraava, tällä hetkellä noin 150 mailin pituinen ”the Superior Hiking Trail”, jonka rakentaminen on kestänyt jo lähes kymmenen vuotta. Minnesotan osavaltio on rakentanut 22 ”state trail” -statuksella perustettua reittiä (yhteensä n. 1 500 km). Lisäksi Minnesotan valtio osallistuu reittien ylläpitoon yhdessä kuntien, paikallisten yhdistysten ja yksityisten maanomistajien kanssa seuraavasti: n. 300 km maastopyöräilyreittejä (off road), 1 200 km murtomaalatuja osavaltion mailla sekä 1 300 km paikallisia latuja, 2 400 km patikointipolkuja, 800 km ratsastuspolkuja ja -teitä sekä 3 500 km moottorikelkkareittejä (Trails & Waterways 1995).

Kanadassa on laaja valikoima erilaisia pitkän matkan reittejä, jotka kattavat koko maan. Rakenteilla oleva Trans-Canada Trail -reitti on maailman pisin reitti. Se tulee kulkemaan jokaisen osavaltion läpi ja tulee olemaan noin 15 000 km pitkä. Reitti soveltuu kävelyn, pyöräilyn, ratsastuksen, murtomaahiihdon ja moottorikelkkailun harrastamiseen (Lamb 1995).

3 Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksen aineisto kerättiin postikyselyä loppusyksystä 1991. Tutkimukseen valittiin satunnaisotannalla 3 000 iältään 15–74 vuotiasta Suomen kansalaista tasaisesti koko maasta Ahvenanmaata lukuunottamatta. Tämä perusjoukko jaettiin kolmeen osaan. Kolmannekselle lähetettiin kävelyä ja patikointia, kolmannekselle hiihtoa ja kolmannekselle pyöräilyä koskeva lomake.

Vastausprosentti oli yhteensä 65,7 (taulukko 1). Vastaaajien joukko edustaa ikä- ja sukupuolijakaumaltaan hyvin koko Suomen väestöä (taulukko 2). Asuinpaikkakunnan koon suhteen koko väestön ja vastaajien jakautumisen välillä sen sijaan on pieniä eroja (taulukko 3). Maaseudulla ja pohjoisessa asuvat osallistuivat kyselyyn hieman heikommin kuin muut. Koko väestöön kohdistuneena postikyselyä kerättyä aineistoa voidaan pitää varsin edustavana.

Kadosta tehtiin selvitys puhelimitse. Tärkeimmät vastaamattomuuden syyt olivat seuraavat: ei harrasta ulkoilua eri syistä (11%), ei halua osallistua kyselyyn (21 %), ei ollut aikaa vastata (57%) tai joku muu syy (11%). Katoselvitys osoitti kadon olevan samantapaisesti jakautunut erilaisten vastaamattomuuden syiden suhteen kuin aikaisemmissakin ulkoilututkimuksissa on havaittu (vrt. Sievänen 1993).

Aineistosta on laskettu harrastustilastoja (keskiarvoja, jakaumia, jne). Erilaisten taustamuuttujien ja harrastamista kuvaavien muuttujien välisiä riippuvuuksia tarkasteltiin ristiintaulukoinnilla ja niitä testattiin χ^2 -testillä. Aineiston laskennassa on käytetty SYSTAT-tilasto-ohjelmaa.

Taulukko 1. Kävely-, hiihto- ja pyöräilyaineistojen vastausprosentit.

Table 1. The respondent rates of walking/hiking, skiing and bicycling data. Summary:

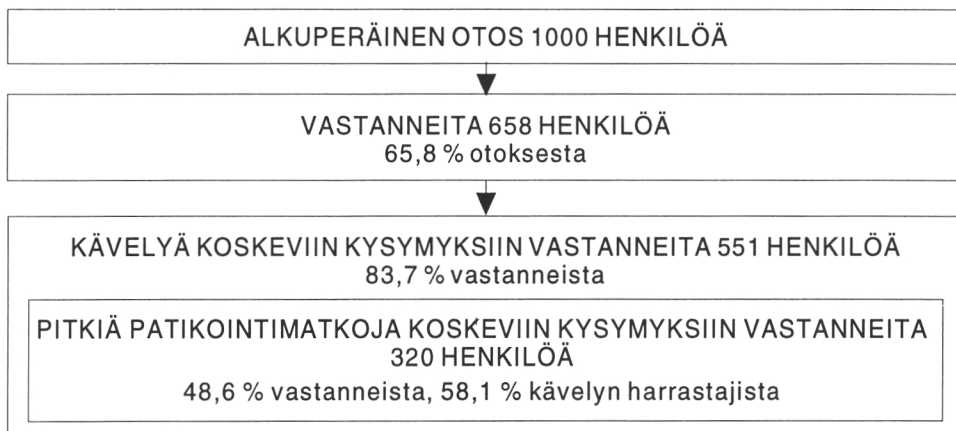
Hiking data: sample N=1000, respondent rate 65,8 percent (N=658); 83,7 percent of respondents (N=551) had participated in walking / hiking ; 48,6 percent of respondents and 58,1 percent of walkers/hikers (N= 320) had participated in long-distance hiking.

Skiing data: sample N= 1000, respondent rate 67,3 percent (N=673); 44,3 percent of respondents (N=298) had participated in skiing; 22,6 percent of respondents and 51,0 percent of skiers (N= 152) had participated in long-distance skiing .

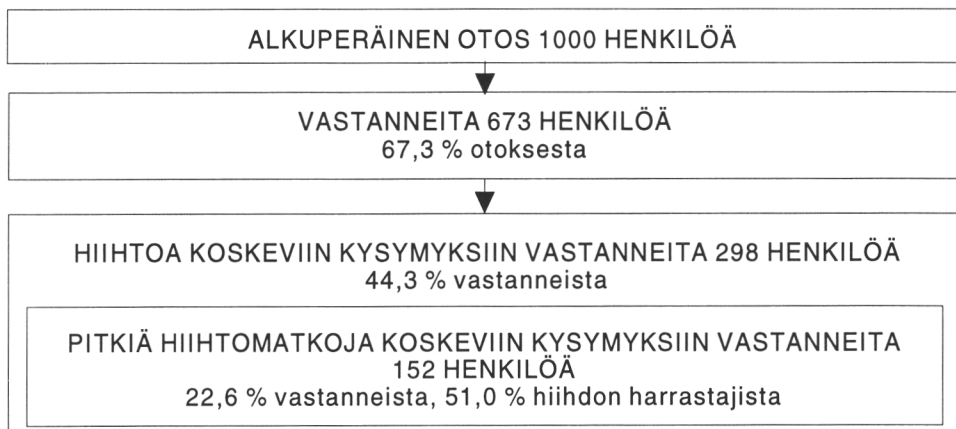
Bicycling data: sample N=1000, respondent rate 64,0 percent (N=640); 68,6 percent of respondents (N=439) had participated in bicycling ; 26,9 percent of respondents and 39,2 percent of bicyclists (N=172) had participated in long-distance bicycling.

KÄVELY-, HIIHTO- JA PYÖRÄILYKYSELYN VASTAUSTEN JAKAUMA

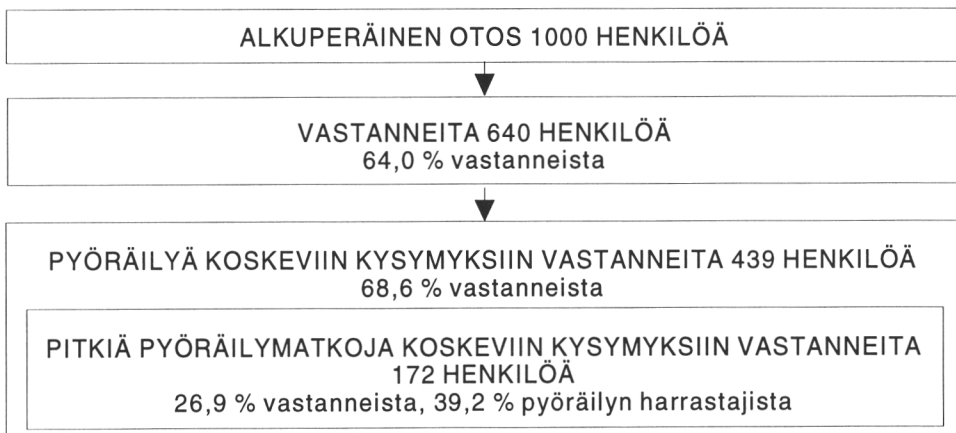
KÄVELYN VASTAUSTEN JAKAUMA



HIIHDON VASTAUSTEN JAKAUMA



PYÖRÄILYN VASTAUSTEN JAKAUMA



Taulukko 2. Otoksen, vastanneiden ja koko Suomen väestön jakautuminen sukupuolen ja iän mukaan.

Table 2. The distribution of the sample, the respondents and the Finnish population by gender and age.

ikä age	otos sample			vastanneet respondents			väestö vuonna 1990 population in 1990		
	miehiä male	naisia female	yht. total	miehiä male	naisia female	yht. total	miehiä male	naisia female	yht. total
	% - percent			% - percent			% - percent		
15-24	8.7	9.3	18.0	8.6	10.7	19.3	9.7	8.4	17.2
25-34	10.4	9.2	19.6	8.9	10.3	19.2	10.4	9.9	20.3
35-44	10.9	10.1	21.0	10.1	10.4	20.5	11.5	11.1	22.6
45-54	9.3	8.2	17.5	9.6	8.4	18.0	8.0	8.0	16.0
55-64	6.1	7.0	13.1	6.1	6.9	13.0	6.4	7.1	13.5
65-74	4.5	6.3	10.8	4.1	5.9	10.0	4.1	6.3	10.4
yht. total	49.9	50.1	100.0	47.4	52.6	100.0	49.2	50.8	100.0

Taulukko 3. Vastaaajien jakautuminen asuinpaikan koon mukaan.

Table 3. The distribution of respondents by size of the community.

	koko väestö* whole population*	%	vastaaajat respondents	%
pääkaupunkiseutu <i>Helsinki region</i>	816.733	16	326	17
muut kaupungit (yli 20.000 as.) paitsi Pohj.Suomen kaupungit <i>other towns (more than 20.000 inh.)</i> <i>except Northern Finland</i>	1.421.046	29	698	35
Pohjois-Suomi (Oulun- ja Lapin lääni) <i>Northern Finland</i>	634.688	13	208	11
Maaseutu, paitsi Pohjois-Suomi <i>country side, except Northern Finland</i>	2.081.892	42	732	37
yht. <i>total</i>	4.954.359	100	1971	100

*Lähde - Source: Suomen tilastollinen vuosikirja 1990

4 Tulokset

4.1 Reittiharrastajat

Kävely, murtomaahiihto ja pyöräily ovat Suomessa koko kansan harrastuksia. Reittiharrastukset ovat tasapuolisesti sekä miesten että naisten ulkoilu- muotoja, vaikkakin kävely ja pyöräily ovat hieman yleisempiä naisten harrastuksina. Hiihtäjien joukossa on miehiä hieman enemmän kuin koko vastaajien joukossa. Ikäjakaumat eroavat jonkin verran toisistaan. Kävelyn harrastajia on jokseenkin tasaisesti kaikissa ikäluokissa, sen sijaan pyöräilijöitä on suhteellisesti eniten nuorten joukossa. Hiihtäjien joukossa taas keski-ikäisten edustus on vastaavia koko väestön ikäluokkia suurempi. Vanhimmassa ikäryhmässä on suhteellisesti vähiten hiihtäjiä ja pyöräilijöitä (taulukko 4).

Kävelijöiden koulutustausta vastaa kaikkien kyselyyn osallistuneiden jakautumista koulutuksen mukaan. Sen sijaan hiihtäjien joukossa on suhteellisesti eniten akateemisen koulutuksen saaneita, ja pyöräilijöissä keskiasteen tutkinnon suorittaneita. Asumispaikka ja asumismuoto näyttävät vaikuttavan jonkin verran reittiharrastamiseen. Maaseudulla ja pienissä taajamissa hiihto oli suosittu harrastus kuin kaupungeissa. Hiihdon harrastajia oli myös enemmän omakotitalossa asuvien joukossa ja vastaavasti vähemmän kerros- ja rivitaloissa asuvien joukossa.

Ulkoiluharrastuksen vakavuutta tai kiinnostuksen tasoa mitattiin myös kysymällä vastaajien kuulumista ulkoilujärjestöihin, ulkoilua käsittelevien lehtien seuraamista sekä osallistumista ulkoilutapahtumiin. Kävelyn harrastajista 12 % , pyöräilyn harrastajista 18 % ja hiihdon harrastajista 26 % kuului johonkin ulkoilujärjestöön (taulukko 5). Kysymyksessä ei määriteltä tarkasti mikä on ulkoilujärjestö. Koskapa Suomessa ei ole montakaan erityisesti itseään ulkoilujärjestöksi kutsuvaa (Suomen Latu tunnetuin), todennäköisesti useimmat vastaajat ovat tarkoittaneet jotakin urheilujärjestöä, jonka toimintaan kuuluvat erilaiset ulkoiluharrastukset. Suomalaiset ovat tunnetusti runsaslukuisesti yhdistysten jäseniä. Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimuksen mukaan 19 % väestöstä ilmoittaa osallistuvansa jonkun urheilujärjestön tai liikuntakerhon toimintaan (Liikkanen et al. 1993).

Kävelijöistä 19 %, pyöräilijöistä 27 % ja hiihtäjistä 36 % seuraa ulkoilua (tai urheilua) käsitteleviä lehtiä ja julkaisuja. Järjestettyihin ulkoilutapahtumiin sen sijaan osallistuttiin jo vähemmän. Kävelijöistä 14 %, pyöräilijöistä 5 % ja hiihtäjistä 12 % ilmoitti osallistuneensa johonkin ohjattuun ulkoilutapahtumaan viimeksi kuluneen vuoden aikana.

Näiden tunnuslukujen perusteella näyttää siltä, että hiihtäjät ovat aktiivisempia kuin pyöräilijät ja kävelijät osallistumaan ulkoilualan järjestötoimintaan sekä seuraamaan harrastukseensa liittyviä lehtiä. Osallistuminen

Taulukko 4. Reittiharrastajien sosioekonomiset profiilit.

Table 4. Socio-economic profiles of participants in trail activities.

	kävelijät <i>hikers</i>	hiihtäjät <i>skiers</i>	pyöräilijät <i>bicyclists</i>	kaikki vastaajat <i>all respondents</i>
	% - percent			
Sukupuoli - Gender				
miehet - male	43	50	42	47
naiset - female	57	50	58	53
	N = 657	N = 298	N = 439	N = 1964
Ikäluokat - Age groups				
15 - 24	17	20	23	19
25 - 34	23	17	21	19
35 - 44	21	27	22	21
45 - 54	15	22	16	18
55 - 64	13	10	11	13
65 - 74	11	5	7	10
	N = 548	N = 297	N = 438	N = 1964
Ammattikoulutus - Professional education				
ei ammattikoulutusta - no professional education	35	32	31	35
koulutasoinen ammattitutkinto - vocational education	32	28	33	32
opistotasoinen tutkinto - college	23	25	26	23
akateeminen tutkinto - university	11	15	10	10
	N = 536	N = 241	N = 337	N = 1596
Perheen tulotaso/mk/vuosi - Family income/ year				
alle - less than 50000 mk	12	6	9	11
50000 - 100000 mk	21	18	20	21
100001 - 150000 mk	20	21	18	20
150001 - 200000 mk	21	25	25	22
200001 - 250000 mk	13	16	15	13
250001 - 300000 mk	6	8	7	6
yli - more than 300000 mk	7	7	9	7
	N = 605	N = 274	N = 400	N = 1812
Asumismuoto - Style of housing				
kerrostalo - apartment	34	23	32	34
rivitalo - rowhouse	15	11	16	14
omakotitalo - detached house	40	54	44	42
maatila - farm	11	12	8	10
	N = 649	N = 296	N = 436	N = 1952
Asuinympäristö - Type of living environment				
maaseutu - countryside	26	28	21	24
kirkonkylä tai taajama - village/town	24	28	27	24
kaupunki - city	50	45	53	52
	N = 647	N = 294	N = 434	N = 1947
Kaupunkilaisuus/maalaisuus - City/countryside				
ei kaupunkilainen - rural dweller	39	43	36	38
ensimmäisen polven kaupunkilainen - first urban generation	32	32	32	32
toisen tai useamman polven kaupunkilainen second or more urban generation	29	26	33	30
	N = 635	N = 282	N = 415	N = 1873
Asuinpaikkakunnan koko Size of home town/community				
yli 100000 asukasta - more than 100000 citizens	28	19	26	24
20000 - 100000 asukasta - citizens	31	33	32	24
alle 20000 asukasta - less than 20000 citizens	41	48	42	52
	N = 548	N = 297	N = 438	N = 1947

Taulukko 5. Reittiharrastajien kuuluminen ulkoilujärjestöihin, ulkoilualan lehtien seuraaminen ja osallistuminen opastetuille patikointi-, hiihto- ja pyöräretkille.

Table 5. The rate of hikers, skiers and bicyclists belonging to outdoor organizations, reading outdoor magazines, and participating in guided hiking, skiing and bicycling tours.

harrastamisen muoto <i>type of participation</i>	kävely <i>hiking</i>	hiihto <i>skiing</i>	pyöräily <i>bicycling</i>
		%	
		<i>percent</i>	
kuuluu ulkoilujärjestöön <i>member in an outdoor organization</i>	12	26	18
seuraa ulkoilulehtiä/julkaisuja <i>reads about outdoor recreation</i>	19	36	27
osallistunut opastetulle patikointi-, hiihto- tai pyöräretkelle <i>has participated in a guided hiking-, skiing- or bicycling tour</i>	14	12	5
	(N=492)	(N=294)	(N=410)

järjestöjen organisoimiin ulkoilutapahtumiin ei kuitenkaan ollut kovin tavallista reittiharrastajien joukossa. Vain muutama henkilö lähes kahdesta tuhannesta kyselyyn vastanneesta ilmoitti harrastavansa kävelyä, hiihtoa tai pyöräilyä pääasiassa jonkin järjestön mukana. Ulkoilua harrastetaan ominpäin ja osallistuminen järjestöjen ulkoilutapahtumiin on poikkeus normaaliin harrastamiseen.

4.2 Reittiharrastaminen

4.2.1 Kävelyn harrastaminen

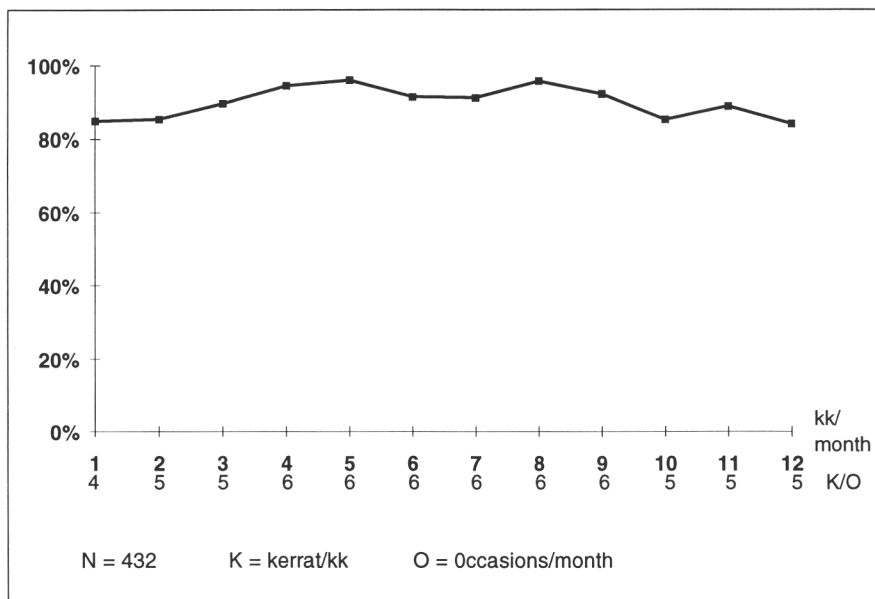
Tässä tutkimuksessa kävelyä ja patikointia tutkittiin monipuolisesti. Peruskysymys oli, harrastiko vastaaja kävelyä ylipäätänsä, ja jatkokysymyksillä tarkennettiin kävelyharrastamisen laatua. Sama henkilö voi luonnollisesti harrastaa monentyyppistä kävelyä ja patikointia eri kertoina ajasta ja paikasta riippuen. Tutkimuksen avulla voidaankin kuvata kävelyn ja patikoinnin eri muotoja ja luonnetta; mitä yleensä, mitä vähintään ja mitä enintään harrastetaan.

Kävelyä harrasti 84 % kyselyyn vastanneista henkilöistä. Kävelyn harrastaminen oli hieman yleisempää suurilla kuin pienillä paikkakunnilla asuvien joukossa. Suurissa kaupungeissa (yli 100 000 asukasta) asuvista vastaajista 90 % osallistui kävelyyn, keskikokoisilla paikkakunnilla (asukasmäärä 20 000–100 000) 83 %, ja alle 20 000 asukkaan paikkakunnilla 80 %.

Harrastamisen useutta tiedusteltiin kahdella tavalla: kävelykertojen jakautumisella vuoden eri kuukausille sekä harrastamisen kohdistumista arki-, viikonloppu- ja lomavapaaseen. Kävelyharrastus jakautui tasaisesti ympäri vuoden. Pientä kävelyaktiivisuuden lisääntymistä tapahtui kevään ja alkusyksyn kuukausina, ja vastaavasti pimeät kuukaudet joulukuusta helmikuulle olivat vähemmän aktiivista aikaa kävelyn harrastamisessa (kuva 9). Puolet vastaajista arvioi kävelevänsä tasapuolisesti arkipäivinä ja viikonloppuisin. Neljännes arvioi taas kävelevänsä pääosin viikonloppuisin tai loma-aikoina ja viidennes ilmoitti kävelevänsä pääasiassa arkipäivisin (taulukko 6). Kävelykertoja kertyi ulkoilijaa kohden keskimäärin 4–6 kertaa kuukaudessa.

Kävelyn harrastajat jakautuivat harrastamisen useuden mukaan melko tasaisesti. 39 % harrastajista lähti kävelylenkille keskimäärin harvemmin kuin kerran viikossa. Neljännes harrasti kävelyä keskimäärin vähintään 1–2 kertaa viikossa ja 37 % useammin kuin kaksi kertaa viikossa (taulukko 7). Kävelyaktiivisuutta on arvioitu koko vuoden kävelykertojen perusteella.

Naiset osoittautuivat aktiivisemmiksi kävelijöiksi kuin miehet. Kävelyaktiivisuus lisääntyi myös iän mukaan nuorimmasta vanhimpaan ikäryhmään. Sen sijaan koulutuksella ei näyttäynyt olevan vaikutusta kävelyaktiivisuuteen. Pienillä paikkakunnilla asuvien joukossa oli suhteellisesti eniten vain vähän kävelyä harrastavia, ja vastaavasti suurilla paikkakun-



Kuva 9. Kävelyn osallistuneiden osuus vastaajista kuukausittain.

Figure 9. Participants in walking /hiking by month.

Taulukko 6. Pääasiallinen reittiharrastamisen ajankohta.

Table 6. Timing of trail activities.

ajankohta timing	kävely hiking	hiito skiing %	pyöräily bicycling
		percent	
arkipäivisin weekdays	19	15	22
viikonloppuisin weekends	14	22	10
lomalla vacation or holidays	2	10	4
tasavertaisesti arkipäivisin ja viikonloppuisin equally divided between weekdays and week-ends	52	35	54
tasavertaisesti lomalla ja viikonloppuisin equally divided between holidays and weekends	13	18	10
yht. total	100 (N=482)	100 (N=294)	100 (N=410)

Taulukko 7. Kävelijöiden jakautuminen vuoden aikana tekemien kävelymatkojen yhteispituuden ja kävelykertojen lukumäärän suhteen.

Table 7. The distribution of walkers/ hikers according to the total distance of walking/ hiking trips , and the number of walking / hiking trips during a year.

km	N=	% percent	kertoja* times*	N=	% percent
1-175	131	32	1-52	163	39
176-500	146	36	53-104	103	25
>=500	130	32	>=105	153	37
	407	100		419	100

* kertoja vuodessa; trips in one year:

1- 52 = vähemmän kuin kerran viikossa; less than once/week

53-104 = 1-2 kertaa viikossa; 1-2 times/week

>=105 = yli 2 kertaa viikossa; over 2 times/week

nilla jonkun verran enemmän ahkerasti käveleviä verrattuna muihin paikkakuntiin.

Kävelymatkojen keskimääräistä pituutta kysyttiin myös (taulukko 8). Runsaat puolet vastaajista arvioi, että heidän keskimääräinen kävelymatkinsa on noin 2–4 km, silloin kun he lähtevät kävelemään reitille suoraan asunnosta ilman siirtymistä ulkoilualueelle jotain kulkuneuvoa käyttäen. Runsas kolmannes (36%) arvioi matkan olevan 5–9 km. 54 % harrastajista

Taulukko 8. Kävelijöiden jakautuminen keskimääräisen kävelymatkan pituuden mukaan.

Table 8. The distribution of walkers/ hikers according to the mean distance of walking/ hiking trip.

	a) kotoa käsin close to home	b) muualta elsewhere
	%	
	percent	
alle 2 km <i>less than 2 km</i>	5	5
2-4 km	54	19
5-9 km	36	18
10-14 km	2	6
15 km tai enemmän <i>15 km or more</i>	1	3
en aloittanut kävelymatkoja kotoa <i>I have not started hiking trips from home</i>	2	
en tehnyt kävelymatkoja muualla <i>I have not started hiking trips from other location</i>		49
yht. <i>total</i>	100 (N=485)	100 (N=456)
a) Kävelymatkan alettua kotoa Hiking trips which began from home		
b) Kävelymatkan alettua muualta kuin kotoa (esim. ulkoilualueelta) Hiking trips which began away from home (recreation area, e.g.)		

kertoi kävelevänsä myös ulkoilualueilla ja muilla kauempana sijaitsevilla alueilla silloin tällöin. Vain 2 % vastaajista ilmoitti, että he siirtyvät aina ulkoilualueelle jotain kulkuneuvoa käyttäen. Useimmat harrastivat jokseenkin saman pituisia matkoja myös kauempana kotoa ulkoillessaan, joskin yli 10 km matkoja tehtiin suhteellisesti enemmän kuin asunnon lähiympäristössä.

Pisimmät matkat, jotka vastaajat olivat tehneet viimeksi kuluneen vuoden aikana, olivat vain hieman pitempiä kuin keskimääräiset matkat (taulukko 9). Yli 10 km matkoja oli tehnyt 48 %, ja yli 20 km matkoja 10 % vastaajista. 17 % ilmoitti, että pisin matka oli alle 5 km. Kun matkan pituus on yli 10 km, voidaan jo puhua patikointiretkestä.

Taajama-alueilla kävelijöistä puolet käyttivät pääasiallisesti jalkakäytäviä ja toinen puoli puistoteitä kävelyyn. Ulkoilualueille ja maaseudulle siirryttäessä käytettiin eniten metsäpolkuja, sitten päällystämättömiä teitä ja jonkun verran metsä- ja tilusteitä. Metsämaastossa liikkuminen oli varsin tavallista, sillä 60 % vastaajista ilmoitti kulkevänsä ainakin vähän myös ilman polkuja. Yli puolet vastaajista sanoi kulkevänsä osan matkasta päällystetyillä teillä myös ulkoilualueilla ja maaseudulla (taulukko 10).

Taulukko 9. Reittiharrastajien jakautuminen sen mukaan, mikä oli pisin viimeksi kuluneen vuoden aikana tehty kävely-, hiihto- tai pyörämatka.

Table 9. The distribution of participants in trail activities according to the longest hiking, skiing or bicycling trip during the last year.

kävelymatka <i>hiking trip</i>	% <i>percent</i>
alle 5 km <i>less than 5 km</i>	17
5-9 km	35
10- 14 km	29
15-19 km	9
20-24 km	3
25 km tai enemmän <i>25 km or more</i>	7
yht. <i>total</i>	100 (N=464)
hiihtomatka <i>skiing trip</i>	% <i>percent</i>
alle 5 km <i>less than 5 km</i>	14
5-9 km	30
10-19 km	27
20-29 km	17
30-49 km	6
50 km tai enemmän <i>50 km or more</i>	6
yht. <i>total</i>	100 (N=277)
pyöräilymatka <i>bicycling trip</i>	% <i>percent</i>
alle 5 km <i>less than 5 km</i>	8
5-14 km	37
15-29 km	33
30-64 km	15
65-99 km	1
100 km tai enemmän <i>100 km or more</i>	5
yht. <i>total</i>	100 (N=388)

Taulukko 10. Kävelijöiden jakautuminen sen mukaan, miten paljon he käyttivät erityyppisiä teitä ja polkuja kävelyyn.

Table 10. The distribution of walkers /hikers according to their use of different types of roads and trails for walking / hiking.

		% -osuus vastanneista (N=486) percent of respondents				
		pääasiassa <i>mainly</i>	jonkin verran <i>some</i>	vähän <i>little</i>	en lainkaan <i>not at all</i>	yhteensä, % <i>total percent</i>
taajamassa /raken- netussa <i>urban/developed environment</i>	a) jalkakäytävillä <i>sidewalks</i>	38	21	13	27	100
	b) puistoteillä <i>park roads</i>	22	24	16	39	100
ulkoilualueilla / maaseudulla <i>recreation area/ countryside</i>	c) päällystetyillä teillä <i>hard surfaced roads</i>	16	20	17	47	100
	d) päällystämät- tömillä teillä <i>soft surfaced roads</i>	24	33	14	30	100
	e) metsä- ja tilus- teillä <i>soft surfaced forest roads</i>	21	29	17	33	100
	f) metsäpoluilla <i>forest trails</i>	30	30	16	24	100
	g) metsässä ilman polkuja <i>without trails</i>	16	20	23	40	100

4.2.2 Hiihdon harrastaminen

Yleinen käsitys on, että kaikki suomalaiset osaavat hiihtää. Tässä kyseltiin hiihdon harrastamisesta ainoastaan kyselyä edeltäneen vuoden aikana, jolloin 44 % hiihtokyselyyn osallistuneista ilmoitti hiihtäneensä. Todennäköisesti paljon useampi on hiihtänyt joskus elämänsä aikana.

Hiihdon erityyppistä harrastamista mitattiin hiihtoon osallistujien määrällä. Hiihtoa harrastaneista 99 % oli harrastanut murtomaahiihtoa, 27 % pitkiä laturetkiä (20 km tai pitempiä) ja 32 % laskettelua tai telemarkhiihtoa. Mäkihypyn harrastajia löytyi kyselyyn osallistuneiden joukosta ainoastaan yksi henkilö, ja hänkin oli hypännyt vain yhden hypyn. Murtomaahiihtäjistä 87 % oli harrastanut pääasiassa perinteistä diakonaalityylin hiihtoa, ja 13 % ainakin osittain vapaan tyylin hiihtoa. Murtomaahiihtäjät olivat hiihtäneet keskimäärin 18 kertaa talven aikana, ja laskettelun harrastajat käyneet mäessä keskimäärin kymmenen kertaa. Pitkiä laturetkiä harrastaneet olivat tehneet keskimäärin kuusi retkeä (taulukko 11).

Taulukko 11. Hiihtäjien osallistuminen eri hiihtolajeihin.

Table 11. Participation of skiers in different types of skiing activities.

	harrastajien määrä <i>number of respondents</i>	%-osuus harrastajista <i>percent of skiers</i>	hiihtokertojen keskiarvo/henkilö <i>average number of ski days per person/ year</i>
murtomaahiihto <i>cross-country skiing</i>	290	99%	18
pitkät laturetket <i>long-distance skiing</i>	80	27%	6
laskettelu/telemark <i>downhill skiing/telemark</i>	95	32%	10
mäkihyppy <i>ski jumping</i>	1	0%	1
(N=293)			

Taulukko 12. Hiihtäjien jakautuminen vuoden aikana tekemiensä hiihtomatkojen yhteispituuden ja hiihtokertojen lukumäärän suhteen.

Table 12. The distribution of skiers according to the total distance of skiing trips, and the number of skiing trips during a year.

km	N=	% <i>percent</i>	kertoja* <i>times*</i>	N=	% <i>percent</i>
1-49	91	33	1-9	87	31
50-99	51	18	10-19	92	33
>=100	134	49	>=20	102	36
	276	100		281	100

*kertoja hiihtokaudella (4 kk = 16 viikkoa); trips in one season (4 months/16 weeks):

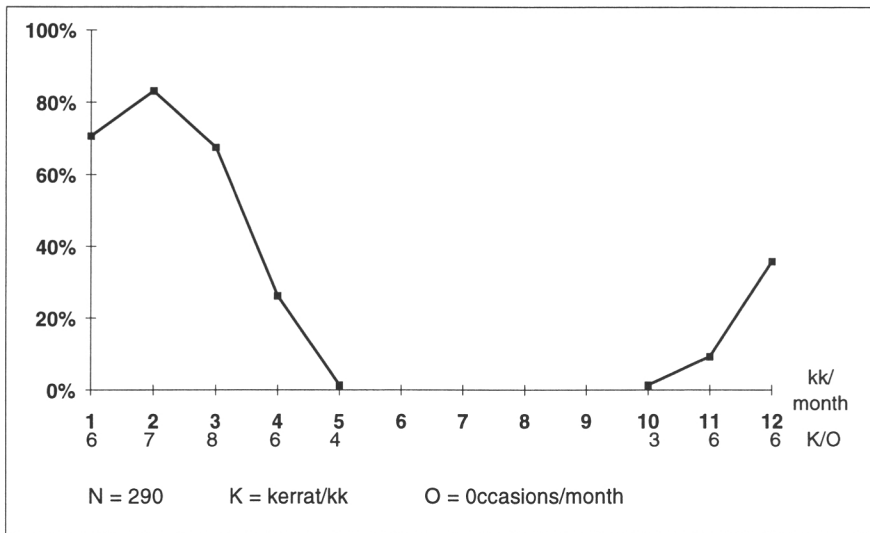
1 - 9 = vähemmän kuin 2-3 kertaa kuukaudessa; less than 2-3 times/month

10-19 = noin kerran viikossa; about once/week

>=20 = noin 3 kertaa tai enemmän viikossa; about 3 times/week

Hiihdon harrastus oli jakautunut v. 1990–1991 kahdeksalle kuukaudelle: hiihtokausi alkoi lokakuussa ja jatkui toukokuuhun. Tärkeimmät kuukaudet olivat joulukuusta–huhtikuuhun, joista helmikuu oli tärkein (kuva 10). Hiihtokauden pituus vaihtelee maan eri osissa, joten harrastusmahdollisuudet ovat epätasaisesti jakautuneet.

Runsaan kolmanneksen hiihtäminen oli jakautunut tasapuolisesti arkipäivien ja viikonlopun vapaa-ajan kesken. Viidennes ilmoitti harrastavansa hiihtoa vain viikonloppuisin, ja lähes yhtä moni tasapuolisesti viikonlop-



Kuva 10. Hiihtoon osallistuneiden osuus vastaajista kuukausittain.

Figure 10. Participants in skiing by month.

puisin ja loma-aikoina. Kymmenelle prosentille vastaajista hiihto oli vain loma-ajan harrastus (taulukko 6).

Hiihtäjät jaettiin hiihtoaktiivisuuden mukaisiin luokkiin. 31 % harrastajista kävi hiihtämässä alle 10 kertaa, 33 % hiihti 10–19 kertaa ja 36 % 20 kertaa tai useammin hiihtokauden aikana. Vuosittaiset kilometrimäärät vaihtelivat myös runsaasti. Lähes kolmannes hiihtäjistä hiihti (33 %) alle 50 kilometriä hiihtokauden aikana, vajaa viidennes (18 %) hiihti 50–100 km, ja noin puolet (49 %) hiihti yli 100 km hiihtokauden aikana (taulukko 12).

Hiihtoharrastuksessa miehet olivat selvästi aktiivisempia osallistujia kuin naiset. Miespuolisista hiihtäjistä 32% kuului kaikkein aktiivisimpaan ryhmään (yli 20 hiihtokertaa hiihtokaudella) kun taas naisista vain 20 % sijoittui aktiivisimpaan ryhmään. Ammattillinen koulutus osoittautui mielenkiintoisella tavalla erottelevaksi tekijäksi. Hiihtäjissä, joilla ei ollut ammattillista koulutusta, oli toisaalta suhteellisesti enemmän aktiivisimpia ja toisaalta passiivisimpia hiihtäjiä verrattuna muihin ammattikoulutuksen mukaisiin ryhmiin. Akateemisen koulutuksen saaneet olivat taas ”keskiahkeria”, mutta akateemisissa oli hyvin vähän todella paljon hiihtäviä. Aktiivisia hiihtäjiä oli maaseutupaikkakunnilla suhteellisesti eniten, ja vähiten hiihtokertoja kertyi suurissa kaupungeissa asuville hiihdon harrastajille. Kaikkein passiivisimpia hiihtäjiä olivat toisen tai sitä useamman polven kaupunkilaiset (taulukko 13).

Hiihtomatkat olivat keskimäärin melko lyhyitä. Hiihtomatkan yleisin pituus oli 5–9 km riippumatta siitä alkoiko hiihtomatka kotoa vai muualta. Ne, jotka siirryivät ulkoilualueelle, hiihtivät keskimäärin hieman pitempiä matkoja (taulukko 14).

Taulukko 13. Hiihtoaktiivisuutta selittäviä tekijöitä.

Table 13. Variables explaining the frequency of participation in skiing.

	hiihtokertojen lukumäärä		
	number of skiing trips		
	alle 10 kertaa talvessa <i>less than 10 trips/winter</i>	10-20 kertaa talvessa <i>10-20 trips/ winter</i>	yli 20 kertaa talvessa <i>more than 20 trips/winter</i>
	% - percent		
<u>Kaikki hiihtäjät - Total of skiers</u> (N=280)	31	43	26
mies - male	25	43	32
nainen - female	37	43	20
<u>Ammattikoulutus - Professional education</u> (N=224)			
ei ammattikoulutusta - no professional education	22	47	32
koulutason tutkinto - vocational education	30	48	22
opistotason tutkinto - college	30	39	32
akateeminen tutkinto - university	32	52	16
<u>Asuinympäristö - Type of living environment</u> (N=277)			
maaseutu - countryside	24	41	34
taajama - village/town	30	42	28
kaupunki - city	35	47	18
<u>Kaupunkilaisuus/maalaisuus - City/countryside</u> (N=264)			
ei kaupunkilainen - rural dweller	26	42	32
1. polven kaupunkilainen - first urban generation	31	45	24
2. tai useamman polven kaupunkilainen - second or more urban generation	32	25	17

Pisin hiihtomatka, jonka vastaaja oli tehnyt viimeisen vuoden aikana oli useimmiten 5–9 kilometriä, eli joka oli myös keskimääräisen hiihtomatkan pituus. Yli kahdenkymmenen kilometrin lenkin hiihtäneitä oli lähes 30 % hiihdon harrastajista (taulukko 9). Pitkän matkan hiihtämisen kriteerinä esitettiin 20 km matka tai koko päivän kestänyt hiihtoretki. Vastaajista 35 % oli mielestään tehnyt vähintään yhden pitkän hiihtoretken kyselyä edeltäneellä hiihtokaudella.

Neljä viidestä hiihdon harrastajasta pääsi pääsääntöisesti hiihtoladulle ilman kulkuneuvoa. Lähin pohjustettu latu löytyi noin 40 % hiihtäjistä jo alle kilometrin etäisyydellä asunnosta, ja noin kolmannekselle vastaajista yli kolmen kilometrin päässä asunnosta. Pohjustettujen latujen saavutettavuus oli paras keskiuurissa kaupungeissa. Pienissä taajamissa ja maaseu-

Taulukko 14. Hiihtäjien jakautuminen keskimääräisen hiihtomatkan pituuden mukaan.

Table 14. The distribution of skiers according to the mean distance of skiing trips.

	a) kotoa käsin close to home % – percent	b) muualta elsewhere
alle 5 km – less than 5 km	18	8
5-9 km	38	24
10-14 km	18	11
15-19 km	4	6
20 km tai enemmän 20 km or more	2	6
en aloittanut hiihtomatkoja kotoa I have not started ski trips from home	19	
en tehnyt hiihtomatkoja muualla I have not started ski trips from other location		46
yht. total	100 (N=291)	100 (N=276)
a) Hiihtomatka alkoi kotoa Ski trips started within walking distance from home		
b) Hiihtomatka alkoi muualta kuin kotoa (esim. ulkoilualueelta) Ski trips started from other location than home (recreation area, e.g.)		

Taulukko 15. Hiihtäjien jakautuminen sen mukaan kuinka lähellä asuntoa sijaitsee lähin pohjustettu latu luokiteltuna asuinpaikkakunnan koon mukaan.

Table 15. The distribution of skiers according to the distance of the closest groomed or illuminated ski trail, grouped by the size of the municipality of residency.

	asuinpaikkakunnan asukasmäärä (1000 henkeä) number of inhabitants in the municipality of residency (1000 people)			
	100 over 100	20-100	alle 20 less than 20	kaikki hiihtäjät all skiers
matka asunnosta ladulle distance from home to the closest groomed ski trail	% -osuus hiihtäjistä percent of skiers			
alle 1 km - less than 1 km	38	55	33	41
1-2 km	32	17	19	21
3-5 km	14	14	18	16
yli 5 km - more than 5 km	5	8	12	9
ei käytä - do not use	11	6	18	13
yhteensä total	100 (N=56)	100 (N=95)	100 (N=133)	100 (N=204)

Taulukko 16. Hiihtäjien jakautuminen sen mukaan, miten paljon he käyttivät pohjustettuja ja valaistuja latuja.

Table 16. The distribution of skiers according to the frequency they used groomed or illuminated ski trails.

	pohjustetuilla latuilla <i>groomed trails</i>	valaistuilla latuilla <i>illuminated trails</i>
	% - percent	
melkein aina <i>almost always</i>	53	24
yli puolet hiihtoretkistä <i>more than half of trips</i>	10	7
noin puolet hiihtoretkistä <i>about half of trips</i>	10	9
alle puolet hiihtoretkistä <i>less than half of trips</i>	7	7
hyvin vähän/ei lainkaan <i>little or none</i>	13	27
ei osaa sanoa <i>can not say</i>	7	26
yht. <i>total</i>	100 (N=292)	100 (N=292)

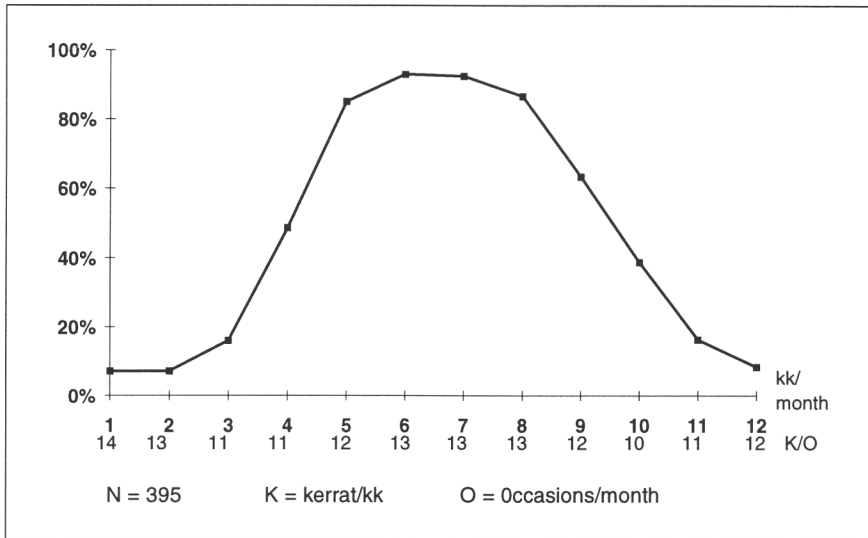
dulla asuvista hiihtäjistä suhteellisesti eniten oli niitä, jotka eivät käyttäneet pohjustettuja latuja lainkaan hyväkseen. Maaseudulla pohjustetut ladut sijaitsevat useimmiten kauempana käyttäjistään verrattuna taajamissa asuviin. Silti yli 80 % maaseudulla asuvista kuitenkin käytti pohjustettuja latuja (taulukko 15).

Kysyttäessä kuinka usein tai missä suhteessa vastaaja käytti erilaisia rakennettuja latuja hyväkseen kävi ilmi, että runsaasti puolet vastaajista käytti pohjustettuja latuja lähes aina, ja neljännes valaistuja latuja lähes aina. 13 % käytti pohjustettuja latuja ja 27 % valaistuja latuja hyvin vähän tai ei lainkaan (taulukko 16).

4.2.3 Pyöräilyn harrastaminen

Pyöräily on myös suosittu ulkoiluharrastus. Kyselyyn vastanneista 67 % ilmoitti harrastaneen pyöräilyä ainakin kerran kyselyä edeltäneen vuoden aikana. 95 % pyöräilyn harrastajista katsoi pyöräilynsä olevan perinteistä, ja 5 % ilmoitti harrastavansa pääasiassa maastopyöräilyä.

Pyöräilykausi kesti useimmille toukokuusta elokuulle. Huhtikuu, syyskuu ja lokakuu ovat jo hiljaisempaa kautta. Marraskuusta maaliskuulle pyöräilyä harrasti alle 20 % pyöräilyyn osallistuneista (kuva 11). Runsaat puolet pyöräili tasapuolisesti arkipäivinä ja viikonloppuisin ja runsas viidennes vain arkipäivisin. 4 % pyöräili vain loma-aikoina, ja loput viikon-



Kuva 11. Pyöräilyyn osallistuneiden osuus vastaajista kuukausittain.

Figure 11. Participants in bicycling by month.

loppuisin ja lomilla (taulukko 6). Varsinaisena pyöräilykautena touku-kuusta syyskuulle pyöräilymatkoja kertyi keskimäärin 12 kertaa kuukaudessa pyöräilijää kohden.

Pyöräilyn harrastajista 39 % ilmoitti pyöräilevänsä vähemmän kuin yhden kerran viikossa pyöräilykauden (noin 6kk) aikana. Neljännes pyöräilijöistä oli tehnyt 1–3 pyörämatkaa viikossa (25–78 pyöräilykaudella), ja 37 % sitäkin enemmän eli enemmän kuin kolme kertaa viikossa (vähintään 79 kertaa tai enemmän)(taulukko 17). Pyöräilijöistä 21 % ajoi alle 100 km vuodessa, 46 % pyöräili noin 100–500 km , ja 33 % polki yli 500 km vuoden mittaan. 5 %:lle pyöräilijöistä kertyi vuodessa yli 2 000 kilometriä.

Pyöräilijöistä oli 16 % sellaisia henkilöitä, jotka pyöräilivät säännöllisesti yli kolme kertaa viikossa, ja ilmoittivat pyöräilymotiiviksi työ- ja asiointimatkat. Näiden henkilöiden voi olettaa kulkevan ainakin osaksi työ- ja koulumatkoja pyöräillen. Kyselyssä pyrittiin rajaamaan työ- ja asiointimatkat pois, ja tarkoitettiin kysyttävän vain vapaa-ajan pyöräilystä. Kuitenkin osalle vastaajia on ollut varmasti vaikea rajata pois kaikkea työ- ja asiointipyöräilyä, sillä osa pyöräilijöistä on valinnut pyörällä kulkemisen juuri sen tuottaman liikunnan ja virkistyneen takia, vaikka muitakin liikkumismuotoja olisi ollut tarjolla. Siksi tuloksia tulkittaessa ei ole voitu erottaa aineistosta niitä henkilöitä, jotka ovat harrastaneet työ- ja koulumatkojen pyöräilyä.

Tavallisesti vastaajat lähtivät pyöräilemään suoraan kotoa käsin, sillä vain 12 % harrastajista oli siirtynyt pyöräilyalueelle kulkuneuvoa käyttäen. Tavallisin pyörämatkan pituus oli 5–9 km (47% vastaajista), ja varsin monelle alle 5 km (29 % vastaajista)(taulukko 18). Etenkin jos pyöräilyalueelle oli siirrytty ensin kulkuneuvoa käyttäen, matkat olivat lyhyitä.

Taulukko 17. Pyöräilijöiden jakautuminen vuoden aikana tekemien pyörämatkojen yhteispituuden ja pyöräilykertojen lukumäärän suhteen.

Table 17. The distribution of bicyclists according to the total distance of bicycling trips, and the number of bicycling trips during a year.

km	N=	% percent	kertoja* times*	N=	% percent
1-99	77	21	1-25	163	39
100-499	172	46	26-78	103	25
>=500	122	33	>=79	153	37
	371	100		419	100

* kertoja pyöräilykaudella (6 kk = 26 viikkoa); trips in one season (6 months/26 weeks):

1-25 = vähemmän kuin kerran viikossa; less than once/week

26-78 = 1-3 kertaa viikossa; 1-3 times/week

>=79 = yli 3 kertaa viikossa; more than 3 times/week

Taulukko 18. Pyöräilijöiden jakautuminen keskimääräisen pyörämatkan pituuden mukaan.

Table 18. The distribution of bicyclists according to the mean distance of bicycling trip.

	a) kotoa käsin close to home	b) muualta elsewhere
	% - percent	
alle 5 km <i>less than 5 km</i>	29	5
5-9 km	47	3
10-19 km	18	2
20-29 km	4	1
30 km tai enemmän <i>30 km or more</i>	1	2
en aloittanut pyöräilymatkojani kotoa <i>I have not started bicycling trips from home</i>	0	
en tehnyt pyöräilymatkoja muualla <i>I have not started bicycling trips away from home</i>		88
yht. <i>total</i>	100 N=(408)	100 (N=394)
a) Pyöräilymatkan alettua kotoa Bicycling trips which began from home		
b) Pyöräilymatkan alettua muualta kuin kotoa (esim.ulkoilualueelta) Bicycling trips which began away from home (recreation area, e.g.)		

Taulukko 19. Pyöräilijöiden jakautuminen sen mukaan, miten paljon he käyttivät erityyppisiä teitä ja polkuja pyöräilyyn.

Table 10. The distribution of bicyclists according their use of different types of roads and trails for bicycling.

		% -osuus vastanneista (N=405) percent of respondents				
		pääasiassa <i>mainly</i>	jonkin verran <i>some</i>	vähän <i>little</i>	en lainkaan <i>not at all</i>	yhteensä, % <i>total percent</i>
taajamassa/rakennetussa ympäristössä <i>urban/developed environment</i>	a) pyöräteillä (päällystettyjä) <i>bike trail/along streets (hard surfaced)</i>	67	12	4	17	100
	b) puistoteillä (sorapintaisia) <i>park roads (soft surfaced)</i>	8	31	21	40	100
ulkoilualueilla / maaseudulla <i>recreation area/ countryside</i>	c) päällystetyillä teillä <i>hard surfaced roads</i>	41	21	9	29	100
	d) päällystämättömällä teillä <i>soft surfaced roads</i>	15	27	20	38	100
	e) metsä -ja tilusteillä <i>soft surfaced forest roads</i>	4	13	20	63	100
	f) metsäpoluilla <i>forest trails</i>	2	4	17	77	100

Tämä viittaa siihen, että ko. pyöräily liittyi loma-asunnolla oleskeluun tai muuhun lomaympäristöön. Vastaajien joukosta erottui hyvin vähän sellaisia henkilöitä, jotka hakeutuisivat jollekin alueelle erityisen hyvien pyöräilymahdollisuuksien takia. Yli 10 km pitkiä pyörämatkoja, jolle lähdettiin muualta kuin asunnosta käsin, teki vain 5 % pyöräilyn harrastajista. Suurimmalle osalle vastaajista pisin vuoden aikana tehty pyörämatka oli alle 30 km. Yli 30 km pitempiä matkoja teki 21 % harrastajista (taulukko 9).

Päällystetyt pyörätiet ovat tärkeitä pyöräilijöille. Taajamissa 67 % pyöräilijöistä käytti pääasiassa päällystettyjä pyöräteitä ja 40 % ei käyttänyt lainkaan sorapintaisia teitä. Puolet pyöräilijöistä ajoi jonkin verran myös sorateitä pitkin. Maaseudulla ja ulkoilualueilla taajaman ulkopuolella oli päällystettyjen teiden käyttö edelleen tärkeintä, mutta sorateitä käytettiin myös. Sen sijaan metsäteiden ja metsäpolkujen käyttö oli erittäin vähäistä, joskin kolmannes ilmaisi kulkevansa ainakin jonkin verran myös metsäolosuhteissa. Maastopyöräilyn harrastajia oli vähän (taulukko 19).

4.3 Reittiharrastamisen motiivit ja sosiaalisuus

Kävelyn, pyöräilyn ja hiihdon motiivit olivat varsin samanlaisia, mutta myös selviä eroja löytyi (taulukko 20). Kuntoilu ja liikunta olivat tärkeimmät motiivit kaikille reittiharrastajille. Harrastuksen parissa rentoutuminen oli erityisen tärkeä motiivi kävelijöille ja hiihtäjille. Vapaa-ajan vietto harrastuksen parissa merkitsi paljon pyöräilijöille ja hiihtäjille. Kosketus luontoon oli tärkeää erityisesti hiihtäjille ja kävelijöille. Yhdessäolo perheen ja ystävien kanssa oli myös melko tärkeä motiivi kaikille reittiharrastajille. Kilpaharjoittelu oli harrastuksen perusteena harvinainen, vain 1 % kävelyn ja hiihdon harrastajista ilmoitti sen perusteenaan harrastukselleen. Erityisesti pyöräilyn perusteina olivat työ-, koulu- ja asiointimatkat.

Kävelyn ja patikoinnin harrastajat lähtivät retkelleen usein yksin. 43 % vastaajista ilmoitti kävelevänsä pääsääntöisesti yksin, 29 % perheen kanssa, 17 % ystävien ja 10 % tasapuolisesti perheen ja ystävien kanssa. Hiihtäjät olivat harrastuksessaan myös varsin yksinäisiä, sillä 50 % kertoi hiihtävänsä pääsääntöisesti yksin. Neljännes hiihti perheen kanssa, 15 % ystävien ja 11 % sekä perheen että ystävien kanssa. Pyöräilijät olivat vielä yksinäisempiä, sillä 62 % pyöräili pääsääntöisesti yksin, 22 % perheen kanssa ja 11 % ystävien ja 5 % sekä ystävien että perheen kanssa.

Pyöräilyyn ja hiihtämiseen tarvitaan välineet sekä taitoja. Kyselyyn osallistuneilta kysyttiin, kuka heidät opetti hiihtämään ja pyöräilemään. 43 % vastaajista sai hiihtotaidot vanhemmiltaan, 14 % sisaruksiltaan ja 37 % katsoi oppineensa ominpäin. Koulun, ystävien, sukulaisten tai esimerkiksi järjestöjen merkitys oli hyvin pieni. Hiihtotaidon suomalaiset ovat oppineet keskimäärin 5-vuotiaana. Pyöräilytaitojen hankkiminen seurasi jokseenkin samaa kaavaa. 40 % vastaajista muisteli oppineensa pyöräilemään vanhempien opastuksella, 16 % sisrusten neuvomana ja 38 % itseoppi-neena. Alle 5 % pyöräilyn harrastajista oli saanut oppinsa muilta sukulaisilta tai ystäviltä.



Kuva: Tuija Slevänen

Kuva 12. Retkellä
Figure 12. Hiking trip.

Taulukko 20. Reittiharrastajien ilmoittamat kävelyn, hiihdon ja pyöräilyn tärkeimmät perusteet.

Table 20. The main reasons for hiking, skiing and bicycling.

	kävely		hiihto		pyöräily	
	hiking		skiing		bicycling	
	pisteet* credit*	%	pisteet* credit*	%	pisteet* credit*	%
kuntoilu/liikunta <i>exercise</i>	826	32	612	39	648	29
rentoutuminen <i>relaxing</i>	493	19	262	16	208	9
kosketus luontoon <i>contact with nature</i>	347	13	243	15	89	4
perheen tai ystävien kanssa yhdessäolo <i>to spend time together with family or friends</i>	314	12	174	11	176	8
vapaa-ajan vietto <i>to spend leisure time</i>	241	9	224	14	272	12
asioilla käynti <i>shopping/other affairs</i>	144	6			412	19
töissä tai koulussa käynti <i>to go to work/school</i>	113	4			346	16
kilpaharjoittelu <i>training for competition</i>	15	1	13	1	4	0
ei muuta tekemistä <i>nothing else to do</i>	11	0	24	2	16	1
jokin muu syy <i>other</i>	113	4	37	2	39	2
	2 617	100	1 589	100	2 210	100
	(N=484)		(N=294)		(N=410)	

*Pisteytys: tärkein syy=3p, toiseksi tärkein syy=2p, kolmanneksi tärkein syy tai ei järjestystä=1p
 *Number of credit: most important=3cr., second in importance=2cr., third in importance or no order=1cr.

4.4 Pitkien matkojen harrastaminen

4.4.1 Pitkät patikointi-, hiihto- ja pyörämatkat

Pitkiä patikointiretkiä oli vuoden mittaan harrastanut 56 % vastaajista. Pitkän matkan kriteeriksi asetettiin 10 km matka, tai että retken keston oli oltava vähintään yhden kokonaisen (useamman tunnin) päivän tai usean

päivän pituinen. Vastaajista 13 % oli tehnyt yhden pitkän patikkaretken, 23 % oli tehnyt 2–5 retkeä, ja 20 % sitä useamman retken. Kun kysymys kohdistettiin viimeisten viiden vuoden ajanjaksolle, oli 67 % tehnyt vähintään yhden pitkän patikkamatkan, ja varsin moni (noin 30 % vastaajista) oli tehnyt yli 10 pitkää matkaa. Retkellä yöpyneitä sen sijaan oli enää 28 % niistä, jotka olivat tehneet pitkiä patikkaretkiä. Usean päivän kestäviä patikkaretkiä teki siis 17 % kaikista kävelyn ja patikoinnin harrastajista. Se on vähemmän kuin osallistumisosuus retkeilyyn (21–26 %), joka saatiin kyselylomakkeen ensimmäisen sivun harrastusluettelon mukaan (liite 5).

Pitkä hiihtomatka määriteltiin kyselyssä vähintään 20 km pituiseksi tai koko päivän (useita tunteja) kestäväksi hiihtoretkeksi. Lähes puolet hiihdon harrastajista oli tehnyt vähintään yhden pitkän hiihtomatkan viimeisten viiden vuoden aikana ja 35 % viimeksi kuluneen vuoden aikana. Suurin osa pitkien matkojen harrastajista teki korkeintaan viisi pitkää hiihtomatkaa vuodessa. Lähes viidennes hiihtäjistä oli tehnyt yli 10 pitkää matkaa viimeisten viiden vuoden aikana. Voidaankin katsoa, että ainakin viidennes hiihtäjistä harrastaa hiihtoretkelyä. Osallistumisosuus (7–9 %) hiihtoretkelyyn oli kaikkien vastaajien joukossa samaa suuruusluokkaa (liite 5).

Pitkiä pyörämatkoja, jotka määriteltiin joko koko päivän kestäväksi ja/ tai ainakin 30 km pituiseksi pyöräretkeksi, oli tehnyt 26 % pyöräilykyselyyn vastanneista viimeksi kuluneen vuoden aikana. Jos tarkasteluajanjaksoksi lasketaan viimeiset viisi vuotta, oli 42 % pyöräilyn harrastajista tehnyt vähintään yhden pitkän pyörämatkan. Useimmat olivat tehneet 2–5 pitkää pyörämatkaa.

Ne patikoitsijat, jotka olivat tehneet yöretkiä, majoittuivat ensisijaisesti teltaan tai autiotupaan. Leirintäalueelle tai lomamökkiin majoittui kolmannes, ja pieni osa sukulaisten tai tuttavien luokse. Hotellia tai vastaavaa majoitusta käytti hyvin harva retkeilijä (taulukko 21).

Sellaista hiihtoretkelyä, jonka aikana yövytään maastossa tai muussa majoituksessa oli tehnyt 20 % pitkiä hiihtomatkoja harrastaneista (9 % kaikista hiihdon harrastajista). Tavallisimmat yöpymistavat olivat majoittuminen maastossa teltaan tai autiotupaan ja muuten lomamökkiin. Jonkin verran olivat hiihtoretkelijät yöpyneet myös matkailualueen majoitusliikkeissä (taulukko 21).

Pitkiä pyörämatkoja harrastaneista 23 % oli tehnyt matkoja, joiden aikana joutui yöpymään. Yöpymistavat olivat tärkeysjärjestyksessä seuraavat: teltassa/lomamökissä leirintäalueella, sukulaisten tai tuttavien luona, teltassa maastossa/autiotuvassa ja majoitusliikkeessä (taulukko 21).

4.4.2 Reitin valintaan vaikuttaneet tekijät

Pitkiä retkiä tehneiltä kysyttiin, mitkä olivat tärkeimmät syyt sen reitin valitsemiseen, jonka vastaaja oli viimeksi kulkenut (taulukko 22). Jokainen vastaaja sai valita kolme tärkeintä perustetta. Vastausten joukosta erottui

Taulukko 21. Reittiharrastajien jakautuminen sen mukaan olivatko he tehneet retkiä, jotka vaativat yöpymistä sekä yöpymistävän mukaan.

Table 21. The distribution of participants in trail activities according to if they had made overnight trips, and the type of accommodation.

	kävely hiking	hiihto skiing	pyöräily bicycling
	% percent		
en ole tehnyt usean päivän retkeilyjä <i>have not made trips of several days</i>	72	80	77
alueen majoitusliikkeissä <i>local motel/hotel</i>	2	3	2
lomamökissä/teltassa leirintäalueella <i>rented cottage/camping site (paid)</i>	6	7	10
teltassa maastossa/autiotuvassa <i>camping "wild"/public hut</i>	15	9	4
sukulaisten/tuttavien luona <i>at relatives'/friends'</i>	4	0	7
muualla <i>other</i>	1	1	0
yhteensä <i>total</i>	100 (N=283)	100 (N=138)	100 (N=162)

neljä tärkeintä syytä: reitin luonnonympäristö, reitin sijainti lähellä kotipaikkaa, sama lähtö- ja tulopaikka ja reitin pituus. Kävelyn harrastajille selvästi tärkein oli reitin luonnonympäristö. Hiihtäjille ja pyöräilijöille taas tärkein peruste oli reitin muoto. Se tarkoittaa, että reitti alkaa ja loppuu samaan paikkaan. Hiihtäjille reitin sijainti lähellä kotipaikkaa oli kolmanneksi tärkein peruste. Hiihtäjille ja patikoitsijoille neljänneksi tärkein peruste reitin valinnalle oli reitin pituus.

Muut syyt kuten viitoitus, palvelut tai mahdollisuus käyttää julkisia liikennevälineitä olivat selvästi vähemmän merkityksellisiä reitin valintaperusteita. Vain hiihtäjille hyvin viitoitettu reitti oli tärkeä peruste reitin valinnalle. Kävelijät pitivät kartan saatavuutta hyvänä. Pyöräilijöille ja hiihtäjille reitin varren palveluilla oli jonkinlaista merkitystä. Hiihtäjistä pieni joukko (5 %) osoitti mielenkiinnon kohdistuvan omiin reitteihin. Kulttuurikohteet eivät olleet erityisen kiinnostavia reitin valinnan kannalta. Se voi olla seurausta joko ympäristön tuttuudesta tai tarjonnan puutteesta.

Yllättävää oli, että 42 % patikoijista, 25 % hiihtäjistä ja 63 % pyöräilijöistä ei ollut hankkinut tai saanut mistään tietoa pitkästä patikka-, hiihto- tai pyöräreiteistä. Niille reittiharrastajille, jotka olivat saaneet tietoa, olivat tietolähteet jokseenkin samat. Pyöräilyn harrastajille ystävien ja sukulaisten neuvot, ulkoilukartat ja matkailuesitteet olivat tärkeimmät. Lehdet ja opaskirjat olivat myös auttaneet tiedon haussa joitakin vastaajia. Hiihtäjille lehdet, kartat ja ystävien ja sukulaisten neuvot olivat kolme tärkeintä tie-

Taulukko 22. Reittiharrastajien ilmaisemat syyt, jotka vaikuttivat pitkän matkan reitin valintaan.

Table 22. The reasons of choosing a long-distance trail.

	kävely		hihto		pyöräily	
	hiking		skiing		bicycling	
	pisteet*	%	pisteet*	%	pisteet*	%
	credit*		credit*		credit*	
reitin luonnonympäristö <i>natural environment</i>	448	27	170	21	190	20
reitin sijainti lähellä koti- paikkaa <i>location close to home</i>	327	20	148	19	171	18
sama lähtö- ja tulopaikka <i>entry and arrival at the same place</i>	317	19	203	25	262	28
reitin pituus <i>length of the trail</i>	226	14	117	15	189	20
reitti on hyvin viitoitettu <i>trail well signed</i>	67	4	52	7	13	1
etsin kartalta sopivia reit- tejä <i>suitable routes in a map</i>	62	4				
reitin kulttuurikohteet <i>cultural interest along the trail</i>	51	3	2	0	25	3
suunnistan poluttomassa maastossa <i>orienteering without trails</i>	43	3				
reitin varren palvelut <i>services along the trail</i>	34	2	28	4	43	5
mahd. käyttää julkisia kulkuneuvoja <i>access by public transporta- tion</i>	8	0	6	1	3	0
oma laduton reitti <i>my own ski route</i>			40	5		
muu syy <i>other</i>	51	3	33	4	52	5
yht. <i>total</i>	1634	100	799	100	948	100
		(N=306)		(N=124)		(N=169)

*Pisteytys: tärkein syy=3p, toiseksi tärkein syy=2p, kolmanneksi tärkein syy tai ei järjestystä=1p.
*Number of credit: most important=3cr., second in importance=2cr., third in importance or no order=1cr.

Taulukko 23. Reittiharrastajien käyttämät tietolähteet pitkän matkan reiteistä.

Table 23. The source of information about long-distance trails.

	kävely <i>hiking</i>	hiihto <i>skiing</i> %* <i>percent*</i>	pyöräily <i>bicycling</i>
en ole hankkinut/ saanut tietoa reiteistä <i>did not get any information</i>	42	25	63
ystäviltä/sukulaisilta <i>friends/relatives</i>	27	26	33
matkatoimistosta <i>travel agency</i>	4	6	11
lehdistä <i>newspapers/magazines</i>	13	34	20
radiosta <i>radio</i>	2	6	8
televisiosta <i>television</i>	3	6	3
matkailuesitteistä <i>tourist leaflets</i>	21	22	28
opaskirjoista <i>outdoor guidebooks</i>	10	6	13
ulkoilu- ym. kartoista <i>outdoor/other maps</i>	21	27	36
kuntien liikuntatoimistoista <i>municipality office</i>	4	8	11
muualta <i>other</i>	6	5	10
	(N=304)	(N=143)	(N=210)

* voi sisältää samalta henkilöltä useamman maininnan
* may include several sources per respondent

donlähdettä, mutta tietoa löytyi myös matkailuesitteistä. Kävelyn harrastajille ystävät ja sukulaiset olivat tärkein tietolähde, mutta myös matkailuesitteet ja ulkoilukartat olivat hyviä tietolähteitä (taulukko 23).

4.4.3 Kiinnostus pitkän matkan retkeilyyn

Hiihtoretkeilyn harrastajista 65 % oli tehnyt lomamatkan hiihtotarkoituksessa viimeisten viiden vuoden aikana. 55 % hiihtomatkaillen harrastajista oli tehnyt hiihtomatkan Pohjois-Suomeen (keskimäärin 4,8 matkaa viimeisten viiden vuoden aikana), 27 % Keski-Suomeen ja vajaa 10 % Etelä-Suomeen viimeisten viiden vuoden aikana. Samoin vajaa 10 % oli lähtenyt ulkomaille hiihtämään (keskimäärin 2,9 matkaa viidessä vuodessa). Hiihtomatkaillen harrastajat olivat tehneet keskimäärin 4,6 matkaa viiden vuoden aikaan.

Kysymykseen ”kuinka monta lomamatkaa teit pyöräilyharrastuksen takia”, 30 % pyöräretkeilijöistä vastasi harrastaneensa pyöräilylomia, keskimäärin 2,8 matkaa viimeisten viiden vuoden aikana. Suurin osa matkoista (62 %) oli suuntautunut Etelä-Suomeen, 22 % matkoista oli tehty Keski-Suomeen, vain 8 % Lappiin ja samoin 8 % ulkomaille. Monet ovat luultavasti tulkinneet kysymyksen väljästi. Todennäköisempää on, että monet ovat pyöräilleet lomalla ja lomamatkoilla, mutta pyöräily ei välttämättä ole ollut lomamatkan päätarkoitus.

Patikkaretkeilyn harrastajista noin 62 % ilmoitti tehneensä lomamatkan kävelyharrastuksensa merkeissä. Patikkaloman viettäneistä 39 % oli matkustanut Pohjois-Suomeen, 22 % Keski-Suomeen ja samoin 22 % Etelä-Suomeen. 17 % patikkaretkeilyn harrastajista oli patikoinut myös ulkomailta. Tässäkin kysyttiin matkoja nimenomaan retkeilyharrastuksen takia. Silti retkeilymatkailua harrastaneiden suuri määrä viittaa siihen, että patikkaretki on voinut olla osa matkaohjelmaa, mutta ei ehkä matkan päätarkoitus.

Kävelyn, hiihdon ja pyöräilyn harrastajilta kysyttiin, missä he mieluiten harrastaisivat pitkän matkan retkeilyä. Jokainen sai valita kolme mieluisinta aluetta. Vetovoimaisimmat alueet vaihtelivat retkeilymuodon mukaan. Patikoinnin harrastajat suunnistaisivat mieluiten Lappiin (55 %) tai pysyisivät kotiseudullaan (32 %). Järvi-Suomessa halusi patikoida neljännes vastaajista, ja muun alueet kiinnostivat alle viidennestä. Vastaajista vain 15 % oli kiinnostunut ulkomaiden retkeilymahdollisuuksista. Noin 18 % vastaajista ilmoitti, ettei hän ole kiinnostunut pitkien matkojen reitti-kohteista.

Hiihdon harrastajista 65 % oli kiinnostunut Lapin hiihtomahdollisuuksista, 21 % Kainuun laduista ja muiden maakuntien hiihtomaisemat saivat alle 20 % kannatuksen. 37 % vastaajista katsoi kotiseudun kohteet vetovoimaisiksi. Ulkomaille kiinnostuneita menijöitä oli alle 10 % vastaajista. Noin 14 % ei ollut kiinnostunut lainkaan pitkästä hiihtoreiteistä.

Pyöräilyn harrastajista 37 % oli kiinnostunut pyöräilystä Järvi-Suomessa. Kotiseudun pyöräilymahdollisuudet kiinnostivat 29 % vastaajista, ja Suomen etelärannikon kohteet olivat kolmanneksi kiinnostavimmat (26 %). Lapin mahdollisuuksista oli kiinnostunut noin 20 % pyöräilijöistä, ja muista alueista sitä harvemmat. 16 % oli kiinnostunut pyöräilystä ulkomailta. Lähes neljännes vastaajista ei ollut lainkaan kiinnostunut pitkän matkan pyöräilymahdollisuuksista (taulukko 24)

Niiltä henkilöiltä, jotka eivät olleet tehneet pitkiä patikointi-, hiihto- tai pyöräretkiä, kysyttiin kiinnostusta retkeilyharrastukseen. Kävelijöistä kolmannes ei ollut harrastanut pitkiä matkoja. Kävelyn harrastajista, jotka eivät olleet lainkaan harrastaneet pitkän matkan kävelyretkiä, 72 % ei edes ollut kiinnostunut sellaisesta. 30 % heistä katsoi muutenkin kävelevänsä tarpeeksi, 20 % arveli ettei terveys salli pitkän matkan kävelyä, ja 20 % ei ylipäättänsä ollut kiinnostunut. Heistä, jotka olivat kiinnostuneita, 38 % katsoi, ettei aika riittänyt pitkän matkan kävelyn harrastamiseen, ja 24 % ei

Taulukko 24. Reittiharrastajien mieluisimmat retkeilyn kohdealueet.

Table 24. The most attractive regions for long-distance trips.

	kävely <i>hiking</i>	hiihto <i>skiing</i> %* <i>percent*</i>	pyöräily <i>bicycling</i>
kotiseudullani <i>in my home region</i>	33	37	29
Lapissa <i>Lapland</i>	56	65	21
Kainuussa <i>Kainuu (eastern Finland)</i>	20	21	5
Pohjanmaalla <i>Pohjanmaa (western Finland)</i>	5	4	7
Vaara-Karjalassa <i>Carelia</i>	17	18	13
Järvi-Suomessa <i>The Lake District</i>	24	15	37
Etelärannikolla <i>The Southern Coast</i>	13	5	26
ulkomailla <i>abroad</i>	15	9	16
en ole kiinnostunut pitkän matkan retkeilystä <i>I am not interested in long-distance trip</i>	18	14	23
	(N=439)	(N=275)	(N=644)
* valittu kolme mieluisinta kohdetta; %-osuus vastanneista valinnut ko. kohteen			
* chosen three most attractive destinations; percent of respondents			

tiennyt sopivia reittejä. 21 % aikoi harrastaa pitkiä matkoja lähitulevaisuudessa.

Hiihtäjistä 48 % ei ollut toistaiseksi tehnyt pitkän matkan hiihtomatkoja. Heistä 43 % oli kiinnostunut pitkien hiihtomatkojen harrastamisesta, mutta ei syystä tai toisesta ollut vielä sitä tehnyt. Kiinnostus pitkien hiihtomatkojen tekemiseen oli siis varsin korkea, sillä 52 % hiihtäjistä oli harrastanut pitkiä matkoja jo ennen kyselyä, ja 20 % oli kiinnostunut vaikei ollut vielä harrastanut. Puolet kiinnostuneista ilmoitti syyksi ajan puutteen. Kiinnostuneista 24 % esitti syyn, joka liittyi jotenkin hiihtomahdollisuuksien puuttumiseen. Tärkeimpänä syynä oli tiedon puute reittimahdollisuuksista. 26 % kiinnostuneista arveli tekevänsä pitkiä hiihtomatkoja lähitulevaisuudessa.

Niistä pyöräilyharrastajista (58 % kaikista pyöräilyn harrastajista), jotka eivät olleet tehneet pitkiä pyöräretkiä viimeksi kuluneen viiden vuoden aikana, 43 % oli kiinnostunut ja loput 57 % ei ollut kiinnostunut pitkän matkan pyöräretkeilystä. Ne, jotka olivat kiinnostuneita, ilmoittivat syyksi lähinnä ajan puutteen (21 % kysymykseen vastanneista). Vain 6 % valitti

pyöräilymahdollisuuksien tai reittien puutetta, ja 7 % valitti tarvittavien varusteiden puutetta ja 4 % pyöräilyseuran (ystävän tai perheenjäsenen) puutetta. Pieni osa (7%) aikoi tehdä pitkiä pyörämatkoja lähitulevaisuudessa. 24 % ei ylipäättäen katsonut olevansa kiinnostunut pitkän matkan pyöräilyharrastuksesta, 17 % katsoi pyöräilevänsä muutenkin tarpeeksi ja 11 % kertoi harrastuksen esteenä olevan terveydelliset syyt.

4.5 Mielipiteet reittiympäristöstä

4.5.1 Mielipiteet patikointireiteistä¹

Pitkiä patikkaretkiä tehneiltä vastaajilta tiedusteltiin mielipiteitä reittiympäristöstä. Kysymysten ensisijaisena tarkoituksena oli mitata, miten paljon retkeilijät tekevät havaintoja ympäristöstään ja onko heillä selviä mielipiteitä ympäristön laatutekijöistä. Vastaajia pyydettiin arvioimaan viimeksi kulkemansa reitin ympäristöä. Tuloksia ei voida kohdistaa mihinkään yksittäiseen reittiin, mutta mielipiteet liittyvät todellisiin reitteihin, jolloin tulokset voidaan tulkita yleisarvioina olemassa olevista reiteistä.

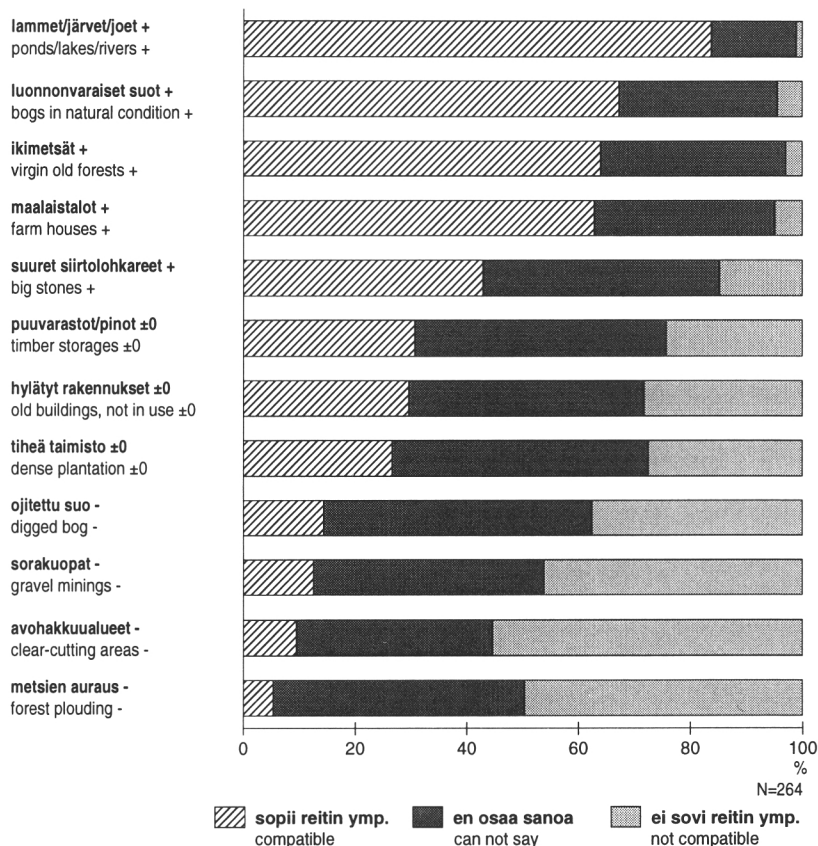
Taulukosta 25. nähdään, että keskimäärin hieman yli puolet pitkien patikointimatkojen harrastajista otti kantaa ympäristöön ja palveluihin liittyviin kysymyksiin. Keskimäärin noin neljännes ei ollut tehnyt havaintoja ja toinen neljännes ei osannut sanoa mielipidettään. Eniten mielipiteitä tuli polkujen pohjustuksesta sekä viitoituksesta ja opastuksesta. Vähiten havaintoja oli pitkospuista, porrasrakennelmista, nuotiopaikoista ja leiriytymisalueista. Monet vastaajista eivät todennäköisesti ole käyttäneet varsinaisia rakennettuja reittejä. Toisaalta tulos kertoo rakennettujen reittien varustuksen tasosta, joko rakenteiden ja varustuksen tarpeellisuudesta tai puutteellisuudesta. Perusvarustelua eli viitoitusta ja opasteita olivat useimmat (83–86 %) havainneet. Polkujen pohjustukseen otti myös suurin osa (87 %) kysymykseen vastanneista kantaa.

Palvelujen määrän riittävyyteen kantaa ottaneista 64–84 % oli sitä mieltä, että palveluja oli sopivasti. Pieni joukko (alle 5 %) retkeilyn harrastajista näyttäisi olevan sitä mieltä, että reiteillä oli liikaa rakennelmia ja

-
1. Mielipiteitä reittiympäristöstä kysyttiin vain niiltä henkilöiltä, jotka olivat harrastaneet pitkän matkan retkeilyä. Ratkaisun perusteluja oli kaksi. Ensiksikin pitkän matkan harrastajien ajateltiin olevan keskimäärin kiinnostuneempia retkeily-ympäristöstään, ja siksi tehneen havaintoja sekä pohtineen erityisesti reittejä ja ulkoilupalveluja patikoinnin, hiihdon ja pyöräilyn kannalta. Sen sijaan lyhyiden matkojen harrastajat käyttävät asuin ympäristön lähireittejä, joiden ympäristön laatuvaatimukset ovat erilaiset verrattuna pitkiin retkeilyreitteihin. Lähireittien ympäristön laatuvaatimukset olisivat vaatineet oman kysymyksen, mutta siitä luovuttiin. Kyselylomakkeen pituutta haluttiin rajoittaa vastauskauden torjumiseksi.

Taulukko 25. Patikoitsijoiden arviot patikointireittien palveluista ja ympäristöstä.
 Table 25. Hikers' assessment of quality of hiking trail services and environment.

	otti kantaa		ei tehnyt havaintoja		ei osaa sanoa		kantaa ottaneet		N
	opinion		no observations		can not say		those who had opinion		
	\bar{x}	53	\bar{x}	23	\bar{x}	24	hyvä good/ plenty	riittävä satisfying/ enough	
Polut ja reittipalvelut - Trails and trail services									
reitin kulku maantiellä - trail along a road	61	18	21	15	84	1	156		
reitin kulku rak.alueella - trail in developed area	57	22	22	15	78	7	144		
polkujen pohjustus - trail ground	65	13	22	4	81	15	165		
pitkospuut - trails covered by wooden boards	41	32	27	3	70	27	103		
porrasteet jyrkänteissä - stairs	37	36	27	3	64	33	95		
sillat - bridges	54	20	26	2	83	15	137		
viitoitus - signs	67	12	21	4	79	18	170		
opastus ja tietotaulut - guiding and information	62	17	21	2	76	22	157		
nuotiopaikat ja laavut - camp fires and shelters	43	30	27	3	74	24	110		
leiriytymispaikat - camping sites	39	32	30	1	78	21	98		
	\bar{x}	53	\bar{x}	23	\bar{x}	24			
Reittiympäristö - Trail environment									
mäntymetsät - pine forest	76	4	20	4	88	8	194		
kuusimetsät - spruce forest	71	5	24	6	85	9	180		
lehtimetsät - hardwood forest	69	7	24	1	80	9	176		
sekametsät - mixed forest	76	5	19	3	87	11	193		
vesialueet - water areas	76	6	18	2	69	30	193		
avoimet alueet - open space	72	8	20	13	75	12	183		
mäet - hills	76	6	18	4	79	17	193		
	\bar{x}	74	\bar{x}	6	\bar{x}	21			
	N=254								



Kuva 13. Patikoitsijoiden arvio patikointireitin ympäristön laatutekijöistä.

Figure 13. Hikers' assessment of qualitative factors of hiking trail environment.

varusteita. Eräiden varusteiden kohdalla oli taas melkoisen suuri joukko niitä, joiden mielestä varustus oli puutteellinen. Erityisesti portaita ja pitkospuita kaivattiin lisää, mutta myös nuotiopaikkoja, opastusta ja leiriytymispaikkoja tunnuttiin tarvittavan lisää. Reittiuran kulku oli jonkinlainen ongelma, sillä noin 15 % kantaa ottaneista katsoi, että reitti kulki liian paljon maanteilla ja rakennetuilla alueilla.

Havaintojen ja mielipiteiden määrä reitin kulusta erityyppisissä maisemissa oli myös mittauksen kohteena. Huomattavasti useampi (keskimäärin 73,5 %) oli tehnyt havaintoja maisemista verrattuna reittipalveluihin. Noin viidennes ei osannut muodostaa mielipidettä. Mielipiteen muodostaneista vastaajista suurin osa (69–88 %) oli sitä mieltä, että eri maisemaelementtejä oli ollut kuljetun reitin varrella jokseenkin sopivassa suhteessa toisiinsa. 30 % retkeilijöistä oli sitä mieltä, että vesialueita oli liian vähän. 17 % mielestä mäkkistä maisemaa oli liian vähän. Avoimia alueita oli joidenkin mielestä liian paljon ja toisten mielestä liian vähän. Vastaajien arvio

vallitsevista metsämaisematyypeistä reittien varsilla oli, että lehtimetsiä on liian vähän. Nämä havainnot ovat varsin yhteneviä niiden tutkimustulosten kanssa, joita Karjalainen (1991) sai selvitellessään viiden etelä- ja keskisuomalaisen retkeilyreitit ympäristön laatuominaisuuksia.

Toiseksi vastaajille annettiin 12 erilaista ympäristöön liittyvää kuvausta tai sanaa, joista ennakkoon arvioitiin osan olevan selvästi positiivisia (+), osan negatiivisia (-) ja osan melko neutraaleja (+-) ympäristön laatu-tekijöitä, ja joita kaikkia esiintyy yleisesti reittien varsilla. Kuvassa (kuva 13) on esitetty vastaajien jakautuminen sen mukaan, mitä mieltä he ovat olleet erilaisten luontotekijöiden tai ihmisen toiminnan seurauksena syntyneiden maisematekijöiden sopivuudesta reittiympäristöön. Huomattavan suuri osa vastaajista (30–50 %) ei osannut ottaa kantaa tai ei ollut tehnyt havaintoja ko. asioista. Selvästi positiivisia ympäristötekijöitä olivat vesistöt, luonnontilaiset suot, ikimetsät ja maalaistalot, sillä 63–85 % vastaajista katsoi niiden sopivan hyvin reittiympäristöön. Suuret siirtolohkareet olivat vain 43 % mielestä mielenkiintoisia reittiympäristössä. Siirtolohkareita pidetään usein positiivisia maisematekijöinä, mutta tämän mukaan siirtolohkareet eivät ole vahva vetovoimatekijä. Vastaajat arvioivat useimmat metsätalouden aiheuttamat muutokset reittiympäristössä selvästi negatiivisiksi. Metsien auraus, ojitetut suot, avohakkuualueet ja sorakuopat olivat kaikkein huonoimmiksi arvioituja ympäristöjä. Hylätyt rakennukset, puuvarastot ja tiheät taimikot jakoivat vastaajat siten, että toisten mielestä ne sopivat hyvin ja toisten mielestä huonosti reittiympäristöön.

4.5.2 Mielipiteet hiihtoreiteistä

Kaikilta hiihdon harrastajilta kysyttiin mielipidettä vakituisen asunnon lähellä sijaitsevien hiihtolatuksen laadusta. Kysymys esitettiin oletettuina ongelmina, jotka edustivat kolmentyyppisiä laatu-tekijöitä: 1) reittien saavutettavuus, 2) reitin kunto ja varustus ja 3) muut reitin käyttäjät (taulukko 26). Vastaajia pyydettiin mainitsemaan kaikki ne ongelmat, joita he olivat havainneet.

Kaksikolmasosaa hiihdon harrastajista oli havainnut keskimäärin yhden tai kaksi ongelmaa lähialueiden hiihtoladuilla. Selvästi merkittävimmän ongelmaryhmän muodostivat muut latujen käyttäjät. 22 % vastaajista valitti, että koiran ulkoiluttajat ja ladulla kävelijät häiritsivät hiihtämistä. Myös hiihtäjät, jotka eivät ota toisia huomioon, koettiin ongelmaksi. Toiseksi useimmin ongelmaksi koettiin reitin laatu. Runsas kolmannes (35 %) vastaajista valitti reitin laadusta kuten latujen pohjustuksesta (11 %) tai liian jyrkästä maastosta (11 %). Yhteensä viidennes hiihtäjistä raportoi saavutettavuusongelmia. 13 % vastaajista oli sitä mieltä, että valmiit ladut ovat liian kaukana. Viidennes hiihtäjistä toi esiin myös muita ongelmia, joista lumen puute viime talvina oli suurin murhe. Muita ongelmia olivat liian lyhyet ladut, latujen kunnossapito (ei riittävää aurausta, jäisiä, hiekkaa ja oksia laduilla), valaistuksen puute, luisteluhiihdon ja perinteisen

Taulukko 26. Hiihtäjien havaitsemat ongelmat latujen käytössä.

Table 26. The management problems of skiing trails observed by skiers.

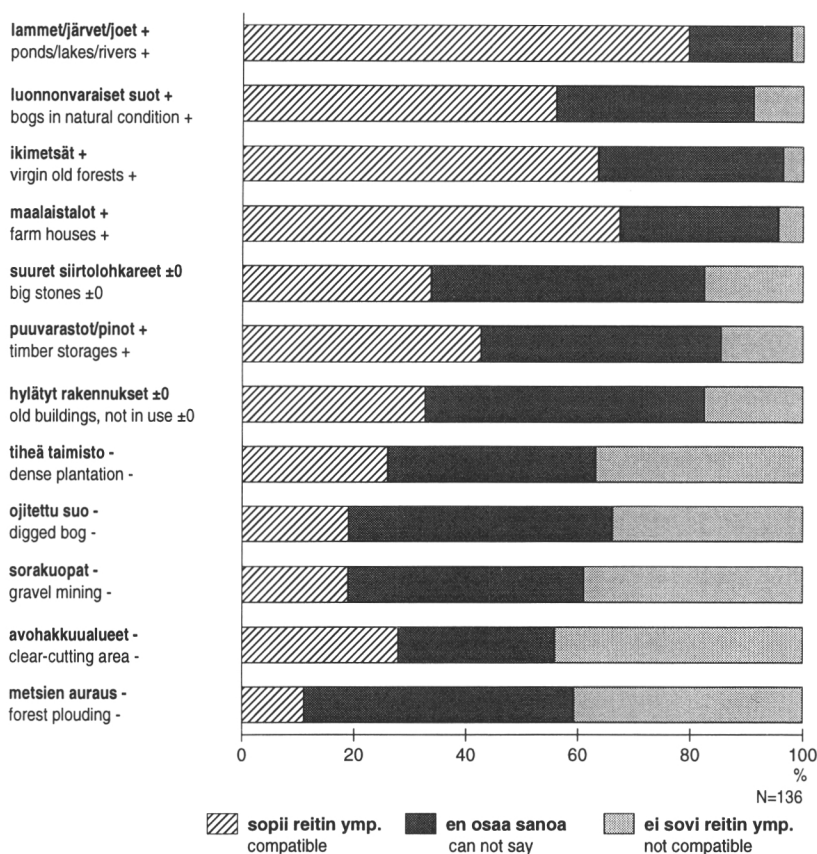
	%* percent*
<u>Saavutettavuus - Accessibility</u>	
ladut liian kaukana <i>groomed trails are too far away</i>	13
vaikeuksia saada parkkipaikka <i>problems to get a parking place</i>	2
ei pääsyä julkisilla kulkuneuvoilla ladulle <i>no public transportation to groomed ski trails</i>	7
<u>Reitin laatu - Quality of trail</u>	
huono opastus hiihtoreiteillä <i>signs of trails are inadequate</i>	5
huonosti pohjustetut ladut <i>trails are poorly groomed</i>	11
liian jyrkkiä mäkiä <i>trails are too steep</i>	11
epätasainen maapohja ja huonosti raivattu <i>trail ground is too rough and poorly cleaned</i>	8
<u>Muut reitin käyttäjät - Other trail users</u>	
koiran ulkoiluttajia/kävelijöitä ladulla <i>dog walkers on ski trails</i>	22
moottorikelkkailijoita ladulla <i>snowmobiles on ski trails</i>	5
hiihtäjiä, jotka eivät ota muita huomioon <i>skiers who do not consider others</i>	12
liian ruuhkaiset ladut <i>trails are too crowded</i>	6
jokin muu ongelma <i>other problems</i>	18
ei ongelmia <i>no problems</i>	32
N=124	
* voi sisältää samalta henkilöltä useamman maininnan	
* may include several observations per respondent	

hiihdon yhteensovittaminen samoille laduille, latujen suksiuran kapeus (vanhoille suksille) sekä latuympäristön laatu (ei korkeuseroja, muuten yksitoikkoisia). 32 % vastaajista ei ollut havainnut mitään ongelmia.

Hiihtoreittien palveluista ja luonnonympäristöstä yleensä hiihtäjät esittivät melko positiivisia arvioita (taulukko 27). Kuvassa (kuva 14) on esitetty hiihtäjien mielipiteiden jakautuminen erilaisten luontotekijöiden tai ihmisen toiminnan seurauksena syntyneiden maisematekijöiden sopivuudesta hiihtoreittiympäristöön. Selvästi positiivisia ympäristötekijöitä olivat

Taulukko 27. Hiihtäjien arviot hiihtoreittien palveluista ja ympäristöstä.
 Table 27. Skiers' assessment of the quality of skiing trail services and environment.

	otti kantaa		ei tehnyt havaintoja		ei osaa sanoa		kantaa ottaneet		N	
	opinion		no observations		can not say		those who had opinion			
	\bar{x}	N	\bar{x}	% - percent	\bar{x}	% - percent	hyvä/ good/ plenty	riittävä/ satisfying/ enough		huono/ bad/ not enough
Latu ja palvelut - Ski trails and services										
latujen pohjustus - ski track	88		2		10		28	69	3	117
latu-uran sopivuus - ski route	85		2		13		35	61	4	113
maaston vaihtelevuus - diversity of landscape	92		2		9		41	53	7	122
viitoitus - signs	81		6		13		44	51	5	108
opas- ja tietotaulut - information boards	71		12		17		30	58	13	95
nuotiopaikat ja laavut - camp fires and shelters	47		28		26		24	55	21	62
leirytymispaikat - camping sites	30		38		32		15	60	25	40
	\bar{x}	70	\bar{x}	13	\bar{x}	17				
Reittiympäristö - Trail environment										
mäntymetsät - pine forest	79		4		17		35	63	2	106
kuusimetsät - spruce forest	73		6		22		25	71	4	98
lehtimetsät - hardwood forest	55		11		34		11	76	14	74
sekametsät - mixed forest	70		7		24		13	81	6	94
avoimet alueet - open space	70		7		22		23	73	4	95
mäet - hills	73		4		23		25	64	11	99
	\bar{x}	70	\bar{x}	7	\bar{x}	24				
	N=133									
	N=135									



Kuva 14. Hiihtäjien arvio hiihtoreitin ympäristön laatu tekijöistä.

Figure 14. Skiers' assessment of the qualitative factors of skiing trail environment.

vesistöt, maalaistalot, luonnonilaiset suot ja vanhat metsät. Soranottoalueet ja monet metsätalouden toimenpiteet eivät puolestaan sovi reitti ympäristöön.

4.5.3 Toiveet pyöräilymahdollisuuksista

Pyöräilyä varten rakennettuja tai ohjattuja reittejä on Suomessa toistaiseksi melko vähän. Siksi kyselyssä ei tutkittu mielipiteitä olemassa olevien reittien laadusta vaan yleisemmin nykyisistä pyöräilymahdollisuuksista, ja toiveista pyöräilymahdollisuuksien kehittämiseksi. Nykytilanteen arvioissa tärkeimmäksi nousi pyöräilyreittien turvallisuus, jonka puolet vastaajista koki riittämättömäksi.

Vastaajille esitettiin seitsemän erilaista kehittämiskohdetta, ja kysyttiin erilaisten palvelujen rakentamisen tarpeellisuutta. Tärkeimmälle sijalle



Kuva: Tuija Sievänen

Kuva 15. Maastopyöräilyä Kontiolahdella.

Figure 15. Long-distance bicycling in Kontiolahti.

nousivat pyöräilyyn rakennettujen ja merkittyjen reittien kehittäminen sekä pyöräilijöitä varten jaksottujen levähdyspaikkojen ja käymälöiden rakentaminen. Erilaisten teemareittien (kulttuuri- tai luontoaiheiset kohdemerkinnät, maastopyöräreitit), huoltopisteiden tai leiriytymispaikkojen tarve ei ollut erityisen suuri, joskin noin puolet vastaajista piti niitä tarpeellisina. Useimmat pyöräilyn harrastajat eivät osanneet ottaa kantaa, mutta toisaalta vain noin viidennes piti ko. palveluja tarpeettomina. Ainoastaan maastopyöräilyreittien rakentamista piti tarpeettomana yli neljännes vastaajista.

5 Tulosten tarkastelu

Reittiharrastaminen – kävely, hiihto ja pyöräily tässä tutkimuksessa – on koko väestölle tyypillistä ulkoilua. Tämä tutkimuksen tulokset ovat ensisijaisesti tilastotietoja harrastamisen määrästä sekä harrastamisen luonteesta eli miten harrastaminen jakautuu arkirutiineihin kuuluvan kuntoilun ja loma-vapaan retkeilytyyppiseen harrastamiseen. Myös reittiharrastamisen ympäristövaatimuksia tarkastellaan lyhyesti. Kotimaisiin tutkimuksiin on tehty vain vähän vertailuja. Tässä suomalaisten reittiharrastamista verrataan ensisijaisesti minnesotalaisten ja norjalaisten harrastamiseen niiltä osin kuin vertailuun on edellytyksiä Minnesotan reittiharrastustutkimuksen ja Norjan hiihtotutkimuksen kanssa.¹ Myös muita amerikkalaisia ja norjalaisia tietolähteitä on käytetty.

Kävelyn harrastaminen

Kävelyä harrasti 84 % kävelykyselyyn osallistuneista kyselyä edeltäneen vuoden aikana. Ulkoilututkimus vuodelta 1979 (Ulkoilututkimus 1980) sai kävelyn osallistumisosuudeksi 87 % (vähintään kerran vuoden aikana) ja vapaa-ajantutkimus vuodelta 1991 (Liikkanen et al. 1993) 63 % (vähintään kerran viikossa muutaman kuukauden ajan viimeksi kuluneen vuoden aikana). Liikuntatutkimuksissa havaittiin, että 40–60 % kävelynharrastajista kävelee vähintään kerran viikossa (Vuolle & Puronaho 1986). Tässä tutkimuksessa naisista hieman suurempi osuus kuin miehistä harrasti kävelyä. Sama suhde havaittiin vapaa-aikatutkimuksessa (Liikkanen et al. 1993).

Puolet harrastajista arvioi kävelevänsä tasapuolisesti arkipäivinä ja viikonloppuina, ja neljännes pääasiallisesti viikonloppuisin ja loma-aikoina. Kävelyä harrastettiin keskimäärin kerran viikossa tasaisesti kaikkina vuodenaikoina. Noin puolet harrastajista arvioi keskimääräisen kävelymatkan olevan 2–4 km ja runsas kolmannes 5–9 km. Helsingin kaupungin ulkoilualueiden käyttäjätutkimuksessa saatiin vastaavia tuloksia. Noin 40 % haastatelluista ulkoilijoista (pääosa kävelijöitä marraskuussa) arvioi kulkevansa 2–4 km, ja noin 30 % 5–9 km (Virkistysalueiden käyttäjätutkimus 1989). Kävelijöistä lähes puolet oli tehnyt yli 10 km pitkän kävelymatkan viimeksi kuluneen vuoden aikana.

Keskimääräisten kävelymatkojen pituus kuvaa tarvittavien reittien pituuksia. Tavallisesti ulkoilualueille rakennetaan vaihtelevan pituisia polkuja, usein verkoston muotoon, jolloin kävelijä voi itse tilanteen mukaan valita sopivan reitin ja pituuden. Vaikka 2–10 km pituiset reitit ovat suosituimmat, pitkien reittien tarve on myös ilmeinen.

1. Minnesotalaisten ja norjalaisten reittiharrastamista kuvaavat tiedot on poimittu seuraavista julkaisuista ellei muuta lähdeä ole mainittu: Anderson et al. 1991, Lime et al. 1992, Teigland 1991.

Minnesotalaisista noin 75 % harrastaa kävelyä. Heistä puolet (53%) ilmoitti kävelevänsä sekä kodin välittömässä läheisyydessä että kauempana sijaitsevilla ulkoilualueilla, 38 % aina kotoa käsin, ja 9 % siirtyi aina jollekin alueelle kävelemään. Suomalaisista puolet arvioi aloittavansa kaikki kävelyretket kotoa käsin, ja vain 2 % siirtyi aina jollekin ulkoiluun sopivalle alueelle kävelemään. Minnesotalaisille on suomalaisia tyypillisempää siirtyä ulkoilualueelle liikkumaan.

Norjalaisista 82 % harrastaa kävelyä ja 61 % tekee patikkaretkiä metsiin ja tuntureille (keskimäärin 10 päivää vuodessa) (Faye & Herigstad 1983, Kaltborn & Vorkinn 1993). Norjalaisille tyypillisiä ovat kokopäivätretket, jolloin siirtyminen kotoa kauempana sijaitsevalle ulkoilualueelle on tavallisempaa kuin Suomessa (Faye & Herigstad 1983). Suomalaiset ovat tottuneet siihen, että ulkoiluun sopivia alueita on asunnon välittömässä läheisyydessä. Suomalaisten, minnesotalaisten ja norjalaisten vertailun perusteella kävelyn harrastaminen on jokseenkin yhtä suosittua pohjoismaalaisten ja pohjoisamerikkalaisten keskuudessa.

Hiihdon harrastaminen

Hiihtokyselyyn osallistuneista 44 % oli hiihtänyt vähintään kerran viimeksi kuluneella hiihtokaudella. Ulkoilututkimus (1980) raportoi osallistumisosuudeksi 47 %. Miehistä suurempi osa kuin naisista harrasti hiihtoa. Vapaa-aikatutkimuksen mukaan miehistä 21 % ja naisista 18 % oli hiihtänyt v. 1991 (Liikkanen et al. 1993; osallistumiskriteeri: harrastanut vähintään kerran viikossa muutaman kuukauden aikana). Norjalaiset (49 % väestöstä osallistuu vuosittain) osallistuvat hiihtämiseen jopa suomalaisiakin innokkaammin, mutta minnesotalaisille hiihto on selvästi harvinaisempi harrastus (14 % väestöstä osallistuu vuosittain). Minnesotassa naiset ovat selvästi innokkaampia maastohiihdon harrastajia kuin miehet. Minnesotalaiset hiihtäjät kuuluvat ikäryhmiin 20–49-vuotiaat, ja sekä nuoremmissa että vanhemmissa ikäryhmissä oli hiihdon harrastajia huomattavasti vähemmän. Norjalaiset hiihtävät yhtä innokkaasti 15–54-vuotiaina, ja vielä 65–74-vuotiaista 17 % hiihti v.1991. Suomalaiset ja norjalaiset harrastavat hiihtämistä tasaisesti koko elämänkaaren ajan, mutta minnesotalaisilla hiihtäminen kuuluu aktiiviseen aikuisikään.

Lähes kaikki suomalaiset olivat hiihtäneet murtomaahiihtoa, neljäsnes oli tehnyt pitkiä laturetkiä, ja kolmannes lasketellut. 35 % harrastajista hiihti tasapuolisesti arkipäivisin ja viikonloppuisin, viidennes arvioi hiihtävänsä vain viikonloppuisin, ja viidennes viikonloppuisin ja loma-aikoina. Hiihtoharrastus ajoittui useammin viikonloppuun ja lomalle kuin kävelyn ja pyöräilyn harrastaminen. Kuitenkin vain 10 % hiihtäjistä oli harrastanut hiihtoa ainoastaan loma-aikoina. Hiihtomatkat olivat keskimäärin melko lyhyitä, sillä yleisin pituus oli 5–9 km. Yli kahdenkymmenen kilometrin pituisia matkoja hiihti noin 30 % hiihtäjistä edellisenä hiihtokautena, vaikkakin noin puolet oli hiihtänyt pitkiä matkoja viiden viimeksi kuluneen vuoden aikana.



Kuva 16. Hiihtämään opitaan jo lapsena.

Figure 16. Children learn to ski in Finland.

Neljä viidestä suomalaisesta hiihtäjästä pääsi hiihtämään kotoa käsin ilman siirtymistä kulkuneuvolla ladun varteen. Lähin pohjustettu latu olikin suurimmalle osalle hiihdon harrastajia kävelymatkan etäisyydellä kotoa. Minnesotassa 23 % hiihtäjistä aloitti kaikki hiihtokerrat kotoa, 44% kaikki hiihtokerrat suuntautuivat jollekin kauempaan kotoa sijaitsevalle alueelle, ja 35 % harrasti hiihtämistä sekä kodin lähiympäristössä että kauempana. Hiihtomatkat olivat keskimäärin lyhyitä. Kotoa hiihtämään lähteneiden matkat olivat keskimäärin alle 2 mailia (3 km) tai vähemmän, ja kauempana hiihtoa harrastaneiden matkat olivat enimmäkseen 2–5 mailia eli 3–8 km. Neljännes niistä hiihtomatoista jotka tehtiin jollakin virkistysalueella olivat pitempiä kuin 5 mailia. 19 % hiihtäjistä oli käyttänyt Minnesotan pitkiä hiihtoreittejä hiihtämiseen.

Norjassa kaksikolmasosa väestöstä on aktiivisia hiihtäjiä, mutta hiihtotutkimuksen mukaan noin puolet harrasti murtomaahiihtoa kyselyä edeltäneenä hiihtokautena. Norjassakin lumiolosuhteet kotipaikkakunnalla vaikuttavat voimakkaasti väestön hiihtomahdollisuuksiin. Useimmat (80–100 %, alueesta riippuen) norjalaiset hiihtivät pääasiallisesti pohjustetuilla laduilla. Lähin pohjustettu latu oli 71 %:lla hiihtäjistä alle 8 km päässä kotoa. Minnesotassa lähin pohjustettu latu oli lähes viidenneksellä (19%) alle 5 (8 km) mailin päässä kotoa, ja lähes puolella (48%) 6–10 mailin (9–16 km) päässä kotoa. Kun yksi viidestä minnesotalaisesta tai yksi neljästä norjalaisesta saattoi lähteä hiihtämään kävelyetäisyydeltä kotoa, kaksi viidestä suomalaisesta voi tehdä niin. Verrattuna minnesotalaisiin ja norjalai-

siin suomalaisilla on hyvät hiihtomahdollisuudet, sillä pohjustettuja latuja löytyy läheltä asuntoa. Suomessa myös lähes kaikki maaseudulla asuvista-kin käytti pohjustettuja latuja.

Kunnan tarjoamat hiihtomahdollisuudet ovat tärkeitä kaikille hiihtäjille asuinpaikkakunnasta riippumatta. Useimmilla ulkoilualueilla latuverkosto tarjoaa useita, eripituisia latuvaihtoehtoja. Hiihdettyjen matkojen pituus riippuu osittain myös tarjolla olevista latuvaihtoehdoista. Vapaamuotoisissa mielipiteen ilmaisuisissa varsin moni valitti pitkien hiihtolaturien puuttetta (liite 4).

Miten hiihtomahdollisuudet vaikuttavat hiihtoaktiivisuuteen? Minnesotalaisista hiihtäjistä 8 %, norjalaisista 18 % ja suomalaisista 49 % oli hiihtokauden aikana hiihtänyt yli 100 km. Minnesotalaiset olivat hiihtäneet keskimäärin 10 kertaa, norjalaiset 12 kertaa ja suomalaiset 18 kertaa hiihtokauden aikana. Hiihtolaturien hyvä saavutettavuus on ehkä yksi selitys sille, että suomalaiset hiihtävät useammin ja pitempiä matkoja kuin norjalaiset ja minnesotalaiset.

Pyöräilyn harrastaminen

Pyöräilykyselyyn vastanneista noin 67 % ilmoitti pyöräilevänsä vähintään kerran vuodessa. Ulkoilututkimus (1980) raportoi, että 55 % väestöstä osallistui pyöräilyyn v. 1979. Naisista hieman suurempi osuus kuin miehistä harrasti pyöräilyä. Vapaa-aikatutkimuksesta kävi ilmi, että naisista 48 % ja miehistä 36 % pyöräili vähintään kerran viikossa pyöräilykauden aikana v. 1991 (Liikkanen et al. 1993).

Varsinaisena pyöräilykautena toukokuusta syyskuulle kertyi pyöräilymatkoja keskimäärin kolme kertaa viikossa pyöräilijää kohden. Tavallisin pyörämatkan pituus oli 5–9 km, ja pisin matka keskimäärin oli alle 30 km. Viidennes pyöräilyn harrastajista oli tehnyt yli 30 km pituisia pyöräretkiä viimeksi kuluneen vuoden aikana. Pyöräilytavat ovat tavanomaista liikku- mista kaduilla, maanteillä ja ulkoiluteillä, sillä taajamissa kaksikolmasosaa pyöräilijöistä käytti pääasiassa päällystettyjä pyöräteitä. Maastopyöräilyn harrastajia löytyi hyvin vähän. Erityyppisten pyöräilyolosuhteiden suosiminen kertoo pyöräilytapojen olevan varsin perinteisiä.

Kyselyn alussa esitetyssä pyöräilyharrastuksen määritelmässä pyrittiin asionti- ja työmatkat sulkemaan pois ja rajoittamaan pyöräily vapaa-ajan harrastukseksi. Polkupyörä on kuitenkin edelleen vahvasti kulkuneuvon roolissa, sillä pyöräilyn 2. ja 3. tärkeimmät syyt olivat työssä tai koulussa käynti sekä asioimassa käynti. Vapaa-ajan pyöräilyä on jokseenkin mahdotonta irroittaa kokonaan ns. hyötykäytöstä. Yhdistetty huvi ja hyöty on monessa suhteessa hyvä tapa ulkoilla ja saada liikuntaa. Tutkimuksen käsitteiden kannalta on kuitenkin hankalaa, kun vapaaehtoista ja pakon sanelemaa työ- ja asiontipyöräilyä ei voida erottaa toisistaan.

Minnesotassa on noin puolet väestöstä harrastaa pyöräilyä. Minnesotassa naiset ja miehet olivat tasapuolisesti yhtä innokkaita pyöräilijöitä. Norjalaisten keskuudessa pyöräily ei ole aivan yhtä suosittua (35 %

väestöstä osallistui v.1982, Faye & Herigstad 1983; 17 % v. 1989, Kaltenborn & Vorkinn 1993), joka johtuneekin ainakin jossain määrin vuoristoisesta maastosta. Pyöräilyn harrastaminen on vähemmän yleistä Minnesotassa ja Norjassa kuin Suomessa. Pyöräilymaana parempana vertailukohtana onkin esimerkiksi Tanska, missä pyöräilymahdollisuuksia on kehitetty voimakkaasti viime vuosina (Jørgensen 1992).

Minnesotalaisista pyöräilijöistä 72 % ilmoitti lähtevänsä aina suoraan kotoa ja 10 % siirtyi aina jollekin alueelle pyöräilemään. Keskimääräinen pyörämatka kotoa lähettäessä oli n. 5 mailia (8 km). Sen sijaan muualla tehdyt pyörämatkat olivat 63 %:ssa tapauksista pitempiä kuin 5 mailia. Noin puolet pyörämatkoista kuljettiin pääosin päällystettyjä pyöräteitä pitkin, ja alle 10 % harrasti maastopyöräilyä. Minnesotalaisista pyöräilijöistä 19 % ilmoitti käyttävänsä joskus polkupyörää työ- tai koulumatkan tekemiseen.

Pyöräily on monissa maissa, myös Minnesotassa ja Norjassa, etupäässä vapaa-ajan harrastus. Suomessa ja esimerkiksi Tanskassa (Lime et al. 1991) se on edelleen tärkeä kulkuneuvo. Yhdysvalloissakin pyritään kehittämään pyöräilyä ja kävelyä varten kevyen liikenteen reitistöjä, jotka mahdollistaisivat ympäristöystävällisten kulkutapojen lisääntymisen (The National Bicycling and Walking Study 1993). Suomalaiset ovat säilyttäneet pyöräilyn liikkumistapana, joka toteuttaa kuntoliikunnan ja ulkoilun tarpeet jokapäiväisen liikkumisen muodossa .

Reittiharrastamisen motiivit ja sosiaalisuus

Kuntoilu ja liikunta olivat tärkeimmät motiivit kaikille reittiharrastuksille. Harrastuksen parissa rentoutuminen oli erityisen tärkeä motiivi kävelijöille ja hiihtäjille. Vapaa-ajanvietto tuntui olevan tärkeä harrastamisen peruste pyöräilijöille ja hiihtäjille. Kosketus luontoon taas oli erityisen tärkeää hiihtäjille ja kävelijöille. Minnesotalaisille tärkeitä perusteita olivat kävely ja hiihto omaksi iloksi sekä ystävien ja perheen kanssa oleminen, ja kuntoilu oli vasta kolmannella sijalla.

Suomessa reittiharrastajat lähtevät usein liikkeelle yksin, mutta kuitenkin puolet harrasti kävelylenkkeilyä useimmiten joko perheen tai ystävien kanssa. Hiihtämään ja pyöräilemään lähdetään useammin yksin kuin kävelemään. Sen sijaan minnesotalaisista 56 % käveli ja 77 % hiihti useimmiten perheen tai ystävien kanssa, ja norjalaisillekin patikointi ja hiihto ovat vahvasti perheen yhteisiä harrastuksia. Minnesotalaisista hiihtäjistä harrasti yksin 23 %, suomalaisista 50 %.

Minnesotalaisille yhdessäolo ulkoiluharrastuksen yhteydessä näyttää olevan tärkeämpää kuin suomalaiselle. Kävely, hiihtäminen ja pyöräily ovat suomalaisille useimmiten yksinäistä kuntoilua, kun minnesotalaisille kävely-, hiihto- tai pyöräretki ovat enemmänkin perheen tai ystävien kesken yhdessä suunniteltu ja toteutettu tapahtuma.

Suomessa hiihto- ja pyöräilytaidot opitaan lapsuuden kotona useimmiten vanhempien opastamana. Meillä reittiharrastamisen laaja väestöpohja

perustuukin sille, että tapa ja taidot opitaan jo lapsena. Sama koskee Norjaa. Norjassa opitaan hiihtämään keskimäärin jo nelivuotiaana (Teigland 1991), ja muutenkin retkeilemään opitaan jo lapsena. Norjan väestöstä kahdeksan kymmenestä ilmoittaa retkeilevänsä luonnossa vähintään kerran vuodessa (Hauger 1991). Minnesotalaiset ovat oppineet hiihtämään keskimäärin vasta 27-vuotiaana. Lapsuudessa omaksutuilla ulkoiluharrastuksilla on vahva vaikutus siihen, mitä yksilö harrastaa aikuisena (Sofranko & Nolan 1972). Minnesotassa hiihtoharrastukseen ei sosiaalistuta lapsuudessa samoin kuin pohjoismaissa, ja se saattaa selittää osaltaan alhaisemman hiihtoaktiivisuuden.

Kävelyn, hiihdon ja pyöräilyn harrastaminen arkisena ulkoilumuotona ei ole erityisen sosiaalista toimintaa. Ulkoilumuotoina ne ovat liikunnallisia, ja eivät vaadi onnistukseen toisia henkilöitä. Nämä ulkoilumuodot ovat ehkä suosittuja juuri siksi, etteivät ne vaadi sitoutumista ajan ja paikan suhteen. Reittiharrastajista 17 % kuului johonkin ulkoilujärjestöön, mutta harrastaminen järjestöjen organisoimana ei kuitenkaan ollut tavallista. Ulkoilun järjestäytymättömyys on merkittävää.

Pitkien matkojen harrastaminen

Retkeily on varsin monen suomalaisen harrastus. Tässä tutkimuksessa retkeilyksi tulkittiin koko päivän kestävä retki tai vähintään 10 km patikointimatkan, 20 km hiihtomatkan tai 30 km pyörämatkan tekeminen. Pitkiä patikointimatkoja oli harrastanut kaksi kolmesta kävelykyselyn vastaajasta viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana. Yöretkiä oli tehnyt 28 % pitkien patikkamatkojen harrastajista. Tässä määritelty 10 km on varsin alhaiseksi asetettu raja pitkän kävely- ja patikkaretken pituudeksi. Koko päivän kestävä retken aikana, jos maasto ei ole erityisen vaikea tai retkeilijällä ei ole raskasta rinkkaa kannettavanaan, aikuinen hyväkuntoinen henkilö patikoi helposti pitemmänkin matkan. Pitkän retken kriteeriä asetettaessa kuitenkin ajateltiin 10 km olevan matka, jonka lähes jokainen liikuntakykyinen aikuinen ja myös vähintään kouluikäiset lapset (lapsiperheet) voivat taittaa, jos on kiinnostusta patikointiretkeilyyn.

Lähes puolet suomalaisista hiihdon harrastajista oli tehnyt vähintään yhden pitkän hiihtoretken viimeisten viiden vuoden aikana, ja 35 % viimeksi kuluneen hiihtokauden aikana. Yöretkiä oli tehnyt viidennes hiihtoretkeilyn harrastajista. Minnesotalaisista hiihtäjistä 20 % oli hiihtänyt vähintään 5 (8 km) mailin matkan, kun taas norjalaisista 10–15 % oli hiihtänyt vähintään 30 km matkan kyselyä edeltäneenä hiihtokautena. Useimmat suomalaiset ja norjalaiset harrastavat pitkiä matkoja verrattuna minnesotalaisiin. Noin puolet norjalaisista siirtyi kotikunnan ulkopuolelle hiihtämään, ja silloin tyypillisin hiihtomatkan pituus on joko 5–9 km tai 20–29 km. Norjalaisten hiihtäminen vuoristossa on usein retkeilyluontoista eli retkellä viivytään iso osa päivästä (hiihtoretken kesto keskimäärin 4 tunti riippumatta kilometrien määrästä). Retken keskeinen sisältö ei ole mahdollisimman pitkä matka vaan luontokokemusten saaminen. Siten ret-

keen sisältyy myös kunnolliset taot evästelyyn ja luonnon ihailuun. Norjalaisten hiihtotavat eroavat suomalaisista juuri siinä, että suomalaisille hiihto on paljolti lyhytkestoista kuntoilua, ja varsinaista hiihtoretkeilyä harrastetaan vähän vaikka hiihdetäänkin suhteellisen pitkiä matkoja.

Pitkiä pyöräilymatkoja oli tehnyt 42 % pyöräilykyselyyn vastanneista. Pitkiä matkoja harrastaneista vajaa neljännes oli harrastanut useamman vuorokauden kestänyttä pyöräretkeilyä. Minnesotalaisista pyöräilijöistä 10 % oli tehnyt vähintään 10 mailin (16 km) pyörämatkan. Suomalaiset pyöräilevät pitempiä matkoja kuin minnesotalaiset.

Reitin valinta ja ympäristön laatuvaatimukset

Miten retkeilijät saivat tietää reittimahdollisuuksista ja millä perusteella he valitsivat reitin, on olennainen tieto reittien suunnittelijoille. Miten retkeilyreitille saadaan käyttäjiä?

Reitin sijottaminen maastoon sekä reittipohjan laadulla on merkitystä sille, minkälaisia ulkoilukokemuksia reittiympäristö tarjoaa. Metsäpolut ovat luontaisesti syntyneet sinne, missä ihmiset ovat mielellään liikkuneet. Polulla kulkiessaan retkeilijä pääsee lähelle luontoa ja saa mahdollisuuden luontokokemuksiin. Metsäpoluilla kävellään mielellään, vaikka pääosa kävelystä tehdäänkin erilaisia teitä pitkin. Metsämaastossa liikkuminen oli tavallista, sillä 60 % vastaajista ilmoitti kulkevansa ainakin joskus ilman polkuja.

Patikoitsijoiden, hiihtäjien ja pyöräilijöiden reitin tärkeimmät valintakriteerit olivat reitin luonnonympäristö, reitin sijainti lähellä kotipaikkaa, sama lähtö- ja tulopaikka sekä reitin pituus. Kävelyn harrastajille tärkeintä oli luonnon ympäristö, ja hiihtäjille ja pyöräilijöille rengasreitin muoto. Retkeilyreitin tärkeimpiä ominaisuuksia ovat siten hyvä saavutettavuus ja pituus.

Reitin muoto eli sulkeutuva lenkki oli tärkeä valintaperuste nimenomaan pyöräilijöille ja hiihtäjille. Välineiden kuljetus saattoi olla monelle ongelma. Useimmat pitkät reitit on kuitenkin suunniteltu lineaarisiksi, siten että lähtö- ja tulopaikat ovat kaukana toisistaan. Monet patikkaretkeilyn harrastajat ovat tottuneet ajattelemaan reittiä lineaarisena, sillä ensimmäiset retkeilyreitit Lapissa olivat lineaarista muotoa. Kun julkiset liikennevälineet eivät ole kaikkialla todellinen vaihtoehto retkeilyreitin saavuttamiseksi, onkin retkeilyreittien suunnittelussa pohdittava sulkeutuvan lenkin muotoa pitkien retkeilyreittien vaihtoehtoisena mallina. Usein reitit ovatkin osa reittiverkostoa, jolloin kuljetun reitin muodon ja pituuden voi kukin käyttäjä itse suunnitella. Rengasreitti sopii hyvin myös ulkoilukeskusten kehittämisajatukseseen (Karjalainen & Verhe 1995).

Reittipalveluihin liittyviä havainnointia tutkittiin pitkän matkan patikoitintia ja hiihtoa harrastaneilta. Reittien perusvarustusta eli viitoitusta ja opasteita olivat lähes kaikki havainneet, sen sijaan muista palveluista ja varusteista oli huomattavasti vähemmän havaintoja. 60–80 % reittipalveluja kommentoineista oli sitä mieltä, että palveluja oli sopivasti. Pieni

joukko harrastajista (alle 5%) katsoi, että palveluja oli liian paljon. Sen voi tulkita siten, että he eivät katso tarvitsevansa palveluja.

Pyöräilymahdollisuudet Suomessa ovat hyvät, sillä pyörätieverkosto on varsinkin taajamissa rakennettu varsin kattavaksi, ja maaseudullekin rakennetaan jatkuvasti uusia pyöräteitä. Pyörätieverkosto on kuitenkin kiinni autotieverkostossa, ja suunniteltu siten lähinnä kyvyen liikenteen väyläksi. Ulkoilun kannalta tienvarsireitit eivät ole vetovoimaisia. Minnesotassa pyöräilyreitit ovat osa ulkoilualueiden reitistöä tai erillisiä ns. pitkiä reittejä, jotka usein ovat vanhoja rautatienuria. Pyöräilemään lähdettäessä on siis usein ensin siirryttävä autolla reitin varteen. Minnesotassa reitit tarjoavat hyvälaatuisen ulkoiluympäristön, mutta eivät ole yhtä hyvin saavutettavissa kuin meidän kevyen liikenteen väylät. Suomessa pyöräilijöiden toiveet kohdistuivat ensisijaisesti erityisesti pyöräilyä varten rakennettuihin ja merkittyihin reitteihin.

Mielipiteiden muodostaminen maisemista ja ulkoilupalveluista postikyselyssä perustuu muistiin, sillä kyselyyn vastaaminen saattaa tapahtua hyvinkin pitkän ajan kuluttua siitä, kun vastaaja on viimeksi harrastanut retkeilyä. Kuitenkin tämän kyselyn vastaajista selvästi yli puolet pystyi muodostamaan mielipiteen sekä reittiympäristöstä että reittipalveluista. Tuloksia positiivisista tai negatiivisista maisematekijöistä on tulkittava lähinnä retkeily-ympäristön kannalta merkittävien laatutekijöiden hakemiseksi, ei niinkään varsinaisiksi numeerisiksi tuloksiksi reittien hyvydestä.

Kolme neljästä retkeilijästä oli tehnyt havaintoja reittiympäristöstä. Reittiharrastajien ulkoiluympäristön laatuvaatimukset ovat samanlaiset kuin muissakin tutkimuksissa on havaittu. Tämän tutkimuksen perusteella kriittisiä maisemaelementtejä reittiympäristössä ovat avoimet alueet, vesialueet ja lehtimetsät. Avoimia pelto- ja suoalueita pitää olla riittävästi, mutta niitä ei saa olla liikaa, ja vesialueita ja lehtimetsiä pitäisi olla runsaasti. Suomalaiseen havupuuvaltaiseen metsämaisemaan kaivataan lisää vaaleita lehtimetsiä. Reitit kulkevat usein liian paljon suljetussa metsässä, joten myös avoimia maisema-alueita reitin varrelle kaivataan. Avoimen tilan (pelto-, suo- ja vesialueet) ja suljetun tilan (puustoinen metsä) suhde vaihtelee alueellisesti. Reittiuran suunnittelun perusteet ovatkin vahvasti sidoksissa kunkin maisema-alueen ominaisuuksiin. Maisemaan liittyviä kriteereitä tulee tarkastella maisema-maakunnittain (Karjalainen 1991, Maisemanhoito 1992).

Tulokset antavat tukea sille, että jonkin tietyn retkeilyreitin laatua voitaisiin hyvin tutkia retkeilijälle jälkikäteen lähetettävällä kyselyllä, varsinkin jos retkeilijä saa kyselyn nopeasti patikointi- tai hiihtomatkan tehtyään. Ympäristöä koskevat mielipiteet ovat monesti mielikuvia, jotka ovat ehkäpä selvempiä retken loputtua kuin retken aikana, kokonaiskuvan muodostumisen jälkeen. Mielipidekyselyn tekeminen maastossa voi olla ongelmallistakin, sillä tilapäisillä tekijöillä kuten säällä tai väsymystillalla saattaa olla vaikutusta vastauksiin.

Kävely, hiihto ja pyöräily loma-ajan harrastuksena

Hiihtoretkeilyn harrastajat olivat tehneet hiihtomatkoja melko ahkerasti viimeisten viiden vuoden aikana. Heistä kaksi kolmannelta oli tehnyt lomamatkan hiihtotarkoituksessa, ja puolet oli käynyt silloin Pohjois-Suomessa. Hiihtolomamatkailua harrastaville se oli jokavuotinen tapa.

Pyöräretkeilyn harrastajista lähes kolmannes ja kaksi kolmesta patikointiretkeilyn harrastajasta ilmoitti harrastavansa lomamatkoja harrastuksen merkeissä. Pyörämatkailu kohdistui Etelä-Suomeen, ja patikointimatkailu tasaisesti ympäri maata, joskin runsas kolmannes oli käynyt Pohjois-Suomessa.

Mieluisimpia reittiharrastamisen kohdealueita kysyttäessä Pohjois-Suomi oli suosituin hiihtäjien ja patikoitsijoiden keskuudessa, mutta pyöräilyn harrastajista Järvi-Suomi oli kiinnostavin. Pyörämatkailun kehittämisenäkymät näyttävät olevan parhaat Etelä-Suomessa. Niistä, jotka eivät olleet harrastaneet pitkiä matkoja kuitenkin varsin moni oli kiinnostunut sellaisen tekemisestä tulevaisuudessa. Varsinkin hiihtäjät ja pyöräilijät olivat kiinnostuneita hiihto- ja pyöräretkeilyn harrastamisesta.

Majoittumismahdollisuudet riippuvat luonnollisesti retkeily-ympäristöstä. Pohjois- ja Itä-Suomen erämaissa retkeileville maastoon majoittuminen on perinteinen tapa. Kun Suomen autiotupaverkosto on pääasiassa Lapin valtionmetsissä, suuntautuu pääasiallinen hiihtoretkeily sinne. Eräiden Etelä-Suomen pitkien retkeilyreittien varsin on pyritty järjestämään telttailulle vaihtoehtoisia majoitusmuotoja kuten maatilamajoitusta ja leirintäalueiden mökkimajoitusta. Niitä kuitenkin näytettiin käytettävän vähän.

Luontomatkailun kehittäminen on noussut monissa maakunnissa yhdeksi tärkeimmistä elikeinoelämän tavoitteista. Reittiharrastamismahdollisuudet, reitit ja niiden oheispalvelut, ovat yksi luontomatkailun kehittämiskohteista. Useimpien nykyisten reittien matkailukäyttö on kuitenkin vähäistä. Reiteistä tiedottaminen ja reittien palvelurakenteet ja ylläpidon taso eivät ole ehkä kuitenkaan olleet riittäviä, jotta reitellä olisi matkailullista vetovoimaa (Karjalainen 1991) Varsinkin ylikunnallisten pitkien reittien hallinnoinnin ongelmat (Kyöstiö 1992), jotka ovat heijastuneet reittien epätasaisena laatuna, ovat varmasti esteenä matkailukäytölle.

Reittiharrastaminen ja reittien kehittäminen

Reittiharrastaminen on sekä liikuntaa että ulkoilua, joten siihen liittyvät monet liikunnan ja ulkoilun hyödyt. Ulkoilureittien tarjonta ei vaadi suuria kustannuksia verrattuna moniin liikuntapaikkoihin, ja saatavat hyödyt ovat ilmeisiä, joskin usein vaikeasti osoitettavia ja ainakin huonosti tutkittuja. Ulkoilupalvelujen kehittäminen reittiharrastamista varten on todennäköisesti taloudellisesti edullista yhteiskunnalle. Myös virkistysalueiden varaimisen ja ulkoiluympäristön tarjoamisen näkökulmasta reitit ovat edullinen vaihtoehto. Metsien monikäytön kannalta reittiharrastaminen on toivottava virkistyskäyttömuoto. Reitit ohjaavat ulkoilijoiden liikkumista talousmet-

sissä. Metsätaloutta harjoitettaessa virkistyskäytön ympäristövaatimukset voidaan keskitetysti ottaa huomioon reittiurien varsilla.

Kunnat ovat päävastuussa asukkaitensa ulkoilu- ja liikuntapalvelujen tarjonnasta. Kunnallisessa päätöksenteossa ulkoilu käsitellään usein osana liikuntapolitiikkaa. Useimmat erilaisten urheilulajien harrastajat ovat hyvin järjestäytyneitä, ja voivat järjestönsä kautta vaikuttaa liikuntapalvelujen kehittämiseen kunnassa. Tavallisten ulkoilumuotojen (kävely, hiihto ja pyöräily) harrastajien määrät ovat huomattavasti suuremmat kuin useimpien liikuntalajien harrastajien määrät, mutta kuka on järjestäytymättömien ulkoilijoiden tarpeiden puolestapuhuja kunnallisessa päätöksenteossa? Tämä näkökulma on usein tullut esiin aikaisemmissa ulkoilijoiden kysely- ja haastattelututkimuksissa (Sievänen 1992a ja 1993). Ulkoilupalvelujen tarjontaan panostaminen verrattuna moniin liikuntalajeihin ei välttämättä ole tasapainossa, kun se suhteutetaan väestöpohjan laajuuteen ja harrastusmääriin. Tämän tutkimuksen pohjalta voitaneekin tehdä joitakin johtopäätöksiä reittiharrastamisen ja ulkoilureittien kehittämisen tarpeista.

Kävely-, hiihto ja pyöräily kuuluvat ensisijaisesti arkipäivän liikunta- ja ulkoiluharrastuksiin, joille ns. lähireitit ovat tärkeitä. Lähireittien tarjonta tulisi olla ensisijaista ulkoilupalvelujen kehittämässä. Hiihtomahdollisuuksien tarjonta kaikille asuinpaikkakunnasta riippumatta olisi toivottava kehityssuunta. Pyöräily on paitsi ulkoiluharrastus, myös tapa tehdä työ-, koulu- ja asiointimatkoja. Pyöräilyä luontevana liikkumismuotona tulisi tukea, ja pyöräilymahdollisuuksia edelleen kehittää rakentamalla pyöräilyä varten reitistö, joka parantaisi pyöräilyn turvallisuutta, sekä kohottamalla reittiympäristön laatua.

Pitkät patikointi- ja hiihtoreitit ovat tärkeitä kehittämiskohteita. Pitkien reittien saavutettavuuteen pitäisi kiinnittää enemmän huomiota. Pitkiä reittejä pitäisi olla myös taajamien läheisyydessä. Samoin reitin rengasmuoto on usein toivottavampi vaihtoehto kuin perinteinen lineaarinen muoto. Reittiuran suunnittelussa kaivataan maiseman vaihtelevuuden huomioon ottamista. Vaaleita lehtimetsiä sekä pelto-, suo- ja vesialueita tarvitaan maisemallisesti vetovoimaisen reitin ympäristöön. Laadukkaan reittiympäristön hoito edellyttää yhteistyötä reittien ylläpitäjien, maanomistajien ja metsätalouden ammattilaisten kesken.

Kun suomalaisten reittiharrastamisen muotoja ja intensiteettiä vertaa muihin pohjoisten alueiden asukkaisiin, voidaan hyvällä syyllä sanoa, että kävely, hiihto ja pyöräily ovat osa elämäntapaamme ja kansallista identiteettiämme. Kävely, hiihto ja pyöräily ovat koko kansan harrastuksia.

Tiivistelmä

Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa kävelyn, hiihdon ja pyöräilyn harrastamisesta sekä ulkoilureittien käytöstä. Koko Suomen väestöstä valittiin satunnaisesti kolmetuhatta otoshenkilöä, joista tuhannelle lähetettiin kävelyä, tuhannelle hiihtoa ja tuhannelle pyöräilyä koskeva lomake. Vastausprosentiksi saatiin 65,7.

Kävelyä harrasti 84 % kävelykyselyyn osallistuneista kyselyä edeltäneen vuoden aikana. Kävelykertoja kertyi 4–6 kertaa kuukaudessa ulkoilujaa kohden tasaisesti kaikkina vuodenaikoina. Noin puolet harrastajista arvioi keskimääräisen kävelymatkan olevan 2–4 km. Metsämaastossa liikuminen oli tavallista, sillä 60 % vastaajista ilmoitti kulkevänsä ainakin joskus ilman polkuja.

Hiihtokyselyyn osallistuneista 44 % oli hiihtänyt viimeksi kuluneella hiihtokaudella. Heistä 99 % oli hiihtänyt murtomaahiihtoa, 27 % tehnyt pitkiä laturetkiä, ja 32 % laskettelut. Murtomaahiihtäjät olivat tehneet keskimäärin 18 hiihtomatkaa ja laskettelijat kymmenen laskettelukertaa talven aikana. Hiihtomatkat olivat keskimäärin 5–9 km pituisia. Neljä viidestä hiihtäjistä katsoi pääsevänsä hiihtämään ladulle ilman kulkuneuvoa. Lähin pohjustettu latu olikin 40 % hiihtäjistä alle kilometrin etäisyydellä asunnosta, ja 76 %:lla korkeintaan 5 km päässä. Yli 80 % maaseudulla asuvistakin käytti pohjustettuja latuja.

Pyöräilyyn osallistui noin 67 % pyöräilykyselyyn vastanneista. Varsinaisena pyöräily kautena toukokuusta syyskuulle kertyi pyöräilymatkoja keskimäärin 12 kpl kuukaudessa pyöräilijää kohden. Tavallisin pyörämatkan pituus oli 5–9 km. Taajamissa kaksikolmasosaa pyöräilijöistä käytti pääasiassa päällystettyjä pyöriteitä, ja runsas kolmannes ei käyttänyt lainkaan sorateitä. Pyöräily on edelleen tavanomaista kaduilla, maanteilla ja ulkoiluteilla liikkumista. Maastopyöräilyn harrastajia löytyi vähän.

Pitkiä patikointimatkoja oli harrastanut 67 % kävelyn harrastajista ja lähes puolet hiihdon harrastajista oli tehnyt vähintään yhden pitkän hiihtoretken kyselyä edeltäneiden viiden vuoden aikana. Vastaavasti pitkiä pyöräilymatkoja oli tehnyt 42 % pyöräilijöistä. Patikoitsijoiden, hiihtäjien ja pyöräilijöiden reitin tärkeimmät valintakriteerit olivat reitin luonnonympäristö, reitin sijainti lähellä kotipaikkaa, sama lähtö- ja tulopaikka sekä reitin pituus. Kävelyn harrastajille tärkeintä oli luonnon ympäristö, sekä hiihtäjille ja pyöräilijöille rengasreitin muoto. Kolme neljästä retkeilijästä oli tehnyt havaintoja reittiympäristöstä. Reittiympäristön kriittisiä maisemaelementtejä olivat avoimet alueet, vesialueet ja lehtimetsät.

Kaksi kolmesta hiihtoretkeilyn harrastajasta oli tehnyt lomamatkan hiihtotarkoituksessa kyselyä edeltäneiden viiden vuoden aikana, ja heistä noin puolet oli käynyt silloin Pohjois-Suomessa. Yksi kolmesta pyöräretkeilyn harrastajasta ja kaksi kolmesta patikointiretkeilyn harrastajasta ilmoitti tekevänsä lomamatkoja reittiharrastuksen merkeissä. Pyörämatkailu kohdistui Etelä-Suomeen, ja patikointimatkailu tasaisesti ympäri maata, joskin runsas kolmannes oli käynyt Pohjois-Suomessa. Mieluisimmat reittiharrastamisen kohdealueet olivat Pohjois-Suomi hiihtäjien ja patikoitsijoiden sekä Järvi-Suomi pyöräilijöiden keskuudessa.

Kirjallisuus

- Aarnio, M. 1995. Metsähallituksen maa- ja vesialueiden maksuton virkistyskäyttö. Muistio valtion maa- ja vesialueiden virkistyskäyttöä selvittävän työryhmän käyttöön 15.8.1995. Metsähallitus. 3 s.
- Anderson, H.D., LaVarre Thompson, J., Lime, D.W., Schleicher, T.D., Penney, C.A. & Woodrich, S.M. 1991. Long-distance Trail in Minnesota: Planning and Management Concerns. Final Report to: Minnesota Department of Natural Resources, Trail and Waterways Unit and The Legislative Commission on Minnesota Resources. University of Minnesota. 64 p. + Appex.
- Burch, W.R. Jr. (ed.) 1979. Long-Distance Trails. The Appalachian Trail as a Guide to Future Research and Management Needs. School of Forestry and Environmental Studies, Yale University, New Haven. 168 s.
- Cordell, K. 1995. Trail Recreation Participation Trends. Paper presented in Outdoor Recreation and Tourism Trends Symposium and The National Park and Recreation Planning Conference. St. Paul, Minnesota. May 11.–17.1995. (Forest Service. Outdoor Recreation & Wilderness Group. Athens, GA). 12 s.
- Eskola, K. 1993 Kirjojen lukeminen. Teoksessa Liikkanen, M. & Pääkkönen, H. 1993. Arjen kulttuuria. Vapaa-aika ja kulttuuriharrastukset vuosina 1981 ja 1991. Tilastokeskus. Kulttuuri ja viestintä 1993:2. s. 21–40.
- Faye, A. & Herigstad, H. 1984. Endringene i friluftslivevanene i Norge 1970–1982. Teoksessa: Seminar om forskning vedrorende friluftsliv og rekreasjon. Lysebu 31.10–2.11.1983. Nordisk Ministerråd. Miljø rapport 1984:1. s. 118–150.
- Grimstad, I. 1992. Trails Through Nature and Culture in Norway. Teoksessa Sievänen, T. (ed.) 1992. Nordic Outdoor Recreation. International Comparative Studies. Proceedings of the Workshop Held in Siuntio, Finland. 9.–10.9.1992. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantaja 439. s. 138–141.
- Hauger, T. (ed.) 1991. Stier, løyper og turveier. Håndbok i planlegging, sigring, opparbeiding og drift. Kulturdepartementet-Idrettsavdelingen. Direktoratet for naturforvaltning. Universitetsforlaget. a.s. Joh. Nordahls Trykkeri. Oslo. 175 s.
- Hiltula, L. 1987. Suomen kansan liikuntaharrastukset vuosisadan vaihteissa. Teoksessa Ulkoilu elämäntavaksi. Suomen latu ry. s. 7–17.
- Hirn, S. & Markkanen, E. 1987. Tuhansien järvien maa. Suomen matkailun historia. Matkailun edistämiskeskus. Suomen matkailuliitto. Gummerus Oy. Jyväskylä.
- Immonen, M. 1993. Ulkoilureitistö – jokamiehen yhteys luontoon. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. Kaavoitusosasto. Tutkimuskatsauksia 1993: 10.

- Jørgensen, I. 1992 Cykelruter i Danmark – behøver vi forske i det? Teoksessa Sievänen, T. (ed.) 1992. Nordic Outdoor Recreation. International Comparative Studies. Proceedings of the Workshop Held in Siuntio, Finland. 9.–10.9.1992. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 439.s.38–46.
- Kaltenborn, B.P. & Vorkinn, M. 1993. Vårt friluftsliv. Aktiviter, miljøkrav og forvaltningsbehov. Temahefte 3. Norsk institutt for naturforskning.141 s.
- Karjalainen, E. 1991. Retkeilyreittien laatutekijät. Helsingin yliopisto. Ympäristötieteen pro gradu -tutkielma. 94 s.+liitteet.
- Karjalainen, E. & Verhe, I. 1995. Ulkoilureitti. Opas ulkoilureittien suunnittelijoille, rakentajille ja hoitajille. Opetusministeriö, Ympäristöministeriö, Suomen Latu. Rakentajain kustannus Oy. 200 s.
- Katila, P. 1988. Seutukaavojen virkistysaluevaraukset. Ympäristöministeriö. Kaavoitus- ja rakennusosasto. Selvitys 3/1988.
- Kyöstiö, K. 1992. Retkeilyreitti aluesuunnittelun ja -hallinnon näkökulmasta. Helsingin yliopisto, maantieteen pro gradu -tutkielma. 87 s. + liitteet.
- Lamb, T. 1995. Trails Systems Around the World. An Interim Report, April 1995. National Park Service, Washington D.C.. Unpublished manuscript. 10 s.
- Liikkanen, M. 1993. Televisio- ja radio-ohjelmien valinnat. Teoksessa Liikkanen, M. & Pääkkönen, H. (toim.) 1993. Arjen kulttuuria. Vapaa-aika ja kulttuuriharrastukset vuosina 1981 ja 1991. Tilastokeskus. Kulttuuri ja viestintä 1993:2. s. 69–84.
- Liikkanen, M. & Pääkkönen, H. (toim.) 1993. Arjen kulttuuria. Vapaa-aika ja kulttuuriharrastukset vuosina 1981 ja 1991. Tilastokeskus. Kulttuuri ja viestintä 1993:2.
- Liikkanen, M., Pääkkönen, H., Toikka, A. & Hyttiäinen, P. 1993. Vapaa-aika numeroina 4. Liikunta, ulkoilu, järjestö- ja muu osallistuminen, lomamatkat, hovit. Tilastokeskus. Kulttuuri ja viestintä 1993:6. 73 s.
- Lime, W., Anderson, D., Teigland, J., Sievanen, T., Jensen, F. & LaVarre Thompson, J. 1991. An Exploratory International Investigation of Long-Distance Trails: Ideas for Consideration in Minnesota. Final Report to: Minnesota Department of Natural Resources, Trails and Waterways Unit and The Legislative Commission on Minnesota Resources. University of Minnesota. 37 s.
- Maamme retkeilytoiminnan kehitys 1977. Suomen matkailuliitto. Moniste. 68 s.
- Maisemanhoito. Maisema-alueyöryhmän mietintö I. Ympäristöministeriö. Ympäristönsuojeluosasto. Mietintö 66/1992.
- Moore, R.L., Graefe, A.R., Gitelson, R.J. & Porter E. 1992. The Impacts of Rail-Trails: A Study of Users and Nearby Property Owners from Three trails. U.S. Department of the Interior National Park Service,

Rivers & Trails Conservation Program, and The Pennsylvania State University, Leisure Studies Program, School of Hotel, Restaurant and Recreation Management.

The National Bicycling and Walking Study. 1994. Transportation Choices for a Changing America. U.S. Department of Transportation. Federal Highway Administration. Publication No. FHWA-PD-94-023.

Natur in Hessen. Naturpark Habichtswald. Zweckverband. 16 s.

Norsk sti- og løypeplan, Forslag til mål og retningslinjer. Del 1. 1990. Arealbehov og tillrettelegging for lengre fotturer og skiturer i Norge. Tilråkning fra en prosjektgruppe oppnevnt av direktoratet for naturforvaltning.

Nykänen, S. 1987. Ulkoilureitit ja ulkoilureittitoiminnan kehittäminen. Suomen kaupunkiliitto. Julkaisu nro 357. Helsinki. 93 s.

Partanen, R. 1992. Saariselkä. Magneettimäestä matkailukaupungiksi. Suomen matkailuliitto. Helsinki. 144 s.

Pehkonen, J. 1991. Kuntoilu-, liikunta- ja urheilulajien harrastaminen Suomessa vuonna 1991. Osa 1: Liikunnan harrastaminen. Suomen Valtakunnan Urheiluliitto. Kehittämispalvelut. Tutkimuksia ja selvityksiä 1/1991. 20 s.

Pröbstl, U. 1994. Skiing and Nature Conservation in the Bavarian Alps: Model Projects to Solve a Conflict. In Kim, S-I. (comp.) Proceedings IUFRO Interim Meeting and Excursion in Korea and Taiwan, 30 August–10 September, 1993. s. 116–125.

Rails-to-Trails Conservancy. 1995. Rails-Trails-Statistics: National Average. A leaflet.

Robens, R. & Blacek, M. 1993. Untersuchungen zur Entstehung und Vermeidung von Trittschäden entlang von Wanderwegen touristisch hochfrequentierter Gebiete in den Alpen. Dargestellt an der Wege- und Informationsplanung des Fellhorns. Verein zum Schutz der Bergwelt e. V. München. Auszug aus dem Jahrbuch, s. 119–146.

Saloniemi, M. 1994. Kesäjuhlat – huvia ja kansanvalistusta. Teoksessa Saloniemi, M. (toim.) 1994. Herrasväen kesäretki – kesäviettoa Tampereen seudulla sata vuotta sitten. Tampereen museoiden julkaisuja 32. s. 42–49.

Sievänen, T. 1992a. Aulangon ja Ahveniston ulkoilualueiden käyttö ja kävijät. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 415:1–70

Sievänen, T. (ed.) 1992b. Nordic Outdoor Recreation. International Comparative Studies. Proceedings of the Workshop held in Siuntio, Finland. Hämeenlinnan ulkoilututkimus. Outdoor Recreation Household Survey in the City of Hämeenlinna. Folia Forestalia 824. 62 s.

Sievänen, T. & Knopp, T. 1992. Outdoor Recreation in Finland and Minnesota. Integration vs. Designation. Teoksessa Sievänen, T. (ed.) 1992. Nordic Outdoor Recreation. International Comparative Studies. Pro-

- ceedings of the Workshop Held in Siuntio, Finland. 9.–10.9.1992. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 439.s.38–46.
- Sippola, A. & Rauhala, P. 1992. Acerbin keinosta Jerisjärven tielle. Pallas-Ounastunturin kansallispuiston historiaa. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 410:1–117.
- Sofranko, A. J. & Nolan, F. M. 1972. Early life experiences and adult sports participation. *Journal of Leisure Research*. Vol. 4. no 1.
- Det Statliga ledersystemet i fjällen. Bakgrund och ledsystemets omfattning. Naturvårdsverket.1986.87.s.
- Suurkäräjäselonteko No. 40. Norja. (Suomennettu Ympäristöministeriössä).1987.25 s.
- Teigland, J. 1991. Nordmenns vinterrekreasjon – struktur, utvikling og framtidsutsikter for friluftsliv, idrett og mosjon vinterstid. Norsk Institutt for naturforskning.Oppdragsmelding 096.76 s.
- Teigland, J., Anderson, D., Lime, D. & Sievänen, T. 1992. Long-Distance Trails and Trail Systems: Basic Concepts. Teoksessa Sievänen, T. (ed.) 1992. Nordic Outdoor Recreation. International Comparative Studies. Proceedings of the Workshop Held in Siuntio, Finland. 9.–10.9.1992. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 439. s.38–46.
- Telama, R. 1986. Mikä liikunnassa kiinnostaa – liikuntamotivaatio. Teoksessa Vuolle, P., Telama, R. & Laakso, L.(toim.). Näin suomalaiset liikkuvat. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 50. Valtion painatuskeskus. Helsinki. s.151–175.
- Trails & Waterways.1995. Minnesota Department of Natural Resources. A brochure.
- Valleala, R. 1987. 50 vuotta Suomen Ladun toimintaa. Teoksessa Ulkoilu elämäntavaksi. Suomen latu ry. s. 21–139.
- Valtakunnallinen ulkoilureitistösuunnitelma. Suomen matkailuliitto ry. Ulkoilureittivaliokunta.1976.56 s.
- Vandringsleder in låglandsterräng. Nytjande och organisation. Naturvårdsverket. Rapport 4441.1995.
- Vuolle, P. & Puronaho, K. 1986. Liikuntalajien historia ja nykyisyys Suomessa. Teoksessa Vuolle, P., Telama, R. & Laakso, L.(toim.)1986. Näin suomalaiset liikkuvat. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 50. Valtion painatuskeskus. Helsinki. s.103–133.
- Vuolle, P., Telama, R. & Laakso, L.(toim.)1986. Näin suomalaiset liikkuvat. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 50. Valtion painatuskeskus. Helsinki. 288 s.

SUOMALAISTEN ULKOILUHARRASTUKSET

Ulkoilulla tarkoitetaan kodin pihapiirin ulkopuolella tehtävää kävelyä, hiihtoa, lenkkeilyä, oleskelua, retkeilyä, marjastusta ym. ulkoiluharrastusta, joka tapahtuu vapaa-aikana ja virkistävystarkoituksessa. Puhtaasti työ- tai asiointimatkoja ei katsota ulkoiluksi.

1. Oletko harrastanut ulkoilua viimeksi kuluneen vuoden aikana?

- 1 kyllä
2 en, SIIRRY KYSYMYKSEEN 3

2. Minkälaisia ulkoilua harrasit? Merkitse rasti kaikkien ulkoiluharrastusten kohdalle, joihin osallistuit vähintään kerran viimeisen 12 kuukauden aikana.

- 1 kävelylenkky 16 metsästy
2 juoksulenkky 17 koiran ulkoiluttaminen
3 retkeily/paikointi 18 uinti/rannalla oleskelu
4 pyöräily 19 veneily
5 hiihto 20 soutu
6 hiihtoretkely 21 melonta
7 laskettelu 22 surffausta
8 luonnosta nauttiminen 23 ratsastus
9 luonnon tarkkailu 24 suunnistus
10 lintujen harrastus 25 taittalu
11 kasvien harrastus 26 oleskelu loma-asunnolla
12 luontovalokuvaus 27 vapaa-ajan metsätyöt
13 marjastus 28 vapaa-ajan viljely
14 sienestys 29 muuta, mitä?
15 kalastus

3. Mitä liikuntalajeja (sisäliikuntaa ja/tai urheilulajeja) harrasit vähintään kerran viimeisen 12 kuukauden aikana? (Kysymykseen kaksi vastausmerkkiä: muuta kuin yllä mainittuja.)

- a) _____ b) _____
c) _____ d) _____
e) _____ f) _____
 en harrastanut liikuntaa, SIIRRY SIVULLE 7 KYSYMYKSEEN 27

4. Harrasitko kävelyä/paikoitinta viimeisen 12 kuukauden aikana?

- 1 kyllä, SIIRRY SEURAAVALTA SIVULTA ALKAVIIN KÄVELYÄ JA
PATIKOINTIA KOSKEVIIN KYSYMYKSIIN
2 en, SIIRRY SIVULLE 7 KYSYMYKSEEN 27



KUNTOKÄVELYN/ PATIKOINNIN/ RETKEILYN HARRASTAMINEN

Kysymykset 5-26 on tarkoitettu niille henkilöille, jotka harrastavat kuntokävelyä, patikoitinta ja retkeilyä ulkoilu- ja virkistystarkoituksessa.

5. Minä aikausina ja kuinka usein kuntokävely/paikoiti/retkeilit viimeksi kuluneen vuoden aikana? Merkitse rasti niiden kuukausien eteen, jolloin kävelit/sekä arvioi (suurinpiirein) kävelykerjotesi lukumäärää.

- | | | | |
|---|--------------|---|--------------|
| 1 <input type="checkbox"/> lokakuu 1990 | _____ kertaa | 7 <input type="checkbox"/> huhtikuu 1991 | _____ kertaa |
| 2 <input type="checkbox"/> marraskuu 1990 | _____ kertaa | 8 <input type="checkbox"/> toukokuu 1991 | _____ kertaa |
| 3 <input type="checkbox"/> joulukuu 1990 | _____ kertaa | 9 <input type="checkbox"/> kesäkuu 1991 | _____ kertaa |
| 4 <input type="checkbox"/> tammikuu 1991 | _____ kertaa | 10 <input type="checkbox"/> heinäkuu 1991 | _____ kertaa |
| 5 <input type="checkbox"/> helmikuu 1991 | _____ kertaa | 11 <input type="checkbox"/> elokuu 1991 | _____ kertaa |
| 6 <input type="checkbox"/> maaliskuu 1991 | _____ kertaa | 12 <input type="checkbox"/> syyskuu 1991 | _____ kertaa |

6. Milloin pääsääsaa kävelit/paikoiti? Merkitse yksi rasti.

- 1 arkipäivinä
2 viikonloppuisin
3 lomalla
4 tasavertaisesti arkipäivinä ja viikonloppuisin
5 tasavertaisesti lomalla ja viikonloppuisin
6 muulloin, milloin? _____

7. Kuinka suuren osan kävely-/paikoitimatkoistasi suurinpiirtein aloitit kotoa ja kuinka paljon muualta?

- a) kotoa tai vapaa-ajan asunnolta _____ %
b) muualta, ensin jotain kulkuneuvoa käytetään _____ %
Yhteensä 100%

8. Kuinka pitkiä olivat kävely-/paikoitimatkaasi keskimäärin? Vastaa molempiin kohtiin.

a) Kävelymatkan keskimääräinen pituus _____ km. Kuinka aikoi kotoavapaa-ajaksi? _____ min. (alle 15 min. ei ole vaihtoehtia)
b) Kävelymatkan keskimääräinen pituus alueelle joltain kulkuneuvoa käyttäen.

- | | |
|--|--|
| 1 <input type="checkbox"/> alle 2 km | 1 <input type="checkbox"/> alle 2 km |
| 2 <input type="checkbox"/> 2-4 km | 2 <input type="checkbox"/> 2-4 km |
| 3 <input type="checkbox"/> 5-9 km | 3 <input type="checkbox"/> 5-9 km |
| 4 <input type="checkbox"/> 10-14 km | 4 <input type="checkbox"/> 10-14 km |
| 5 <input type="checkbox"/> 15 km tai enemmän | 5 <input type="checkbox"/> 15 km tai enemmän |
| 6 <input type="checkbox"/> en aloittanut kävelymatkojani kotoa | 6 <input type="checkbox"/> en tehnyt kävelymatkoja muualla |

9. Kuinka pitkiä oli pitkin kävely-/paikoitimatkaasi viimeisen vuoden aikana? Jos matka kesti useamman päivän, on yöpyminen tapahtunut reitin varrella (esim. lomamökissä tai telassa).

- | | |
|--------------------------------------|--|
| 1 <input type="checkbox"/> alle 5 km | 4 <input type="checkbox"/> 15-19 km |
| 2 <input type="checkbox"/> 5-9 km | 5 <input type="checkbox"/> 20-24 km |
| 3 <input type="checkbox"/> 10-14 km | 6 <input type="checkbox"/> 25 km tai enemmän |



PITKILLÄ KÄVELYMATKOILLA TARKOITETAAN TÄSSÄ KYSELYSSÄ KOKO PÄIVÄN KESTÄVIÄ TAI VÄHINTÄÄN 10 KILOMETRIÄ PITKIÄ KÄVELYMATKOJA.

16. Kuinka monta pitkää kävelymatkaa teit viimeksi kuluneen vuoden aikana tai aikaisemmin? Vastaa molempiin kohtiin.

a) viimeksi kuluneen vuoden aikana? b) viimeisten viiden vuoden aikana?

- | | | | | | |
|---|--------------------------|---------------|---|--------------------------|----------------------------------|
| 1 | <input type="checkbox"/> | yhden kerran | 1 | <input type="checkbox"/> | yhden kerran |
| 2 | <input type="checkbox"/> | 2-5 kertaa | 2 | <input type="checkbox"/> | 2-5 kertaa |
| 3 | <input type="checkbox"/> | 6-10 kertaa | 3 | <input type="checkbox"/> | 6-10 kertaa |
| 4 | <input type="checkbox"/> | yli 10 kertaa | 4 | <input type="checkbox"/> | yli 10 kertaa |
| 5 | <input type="checkbox"/> | en yhtään | 5 | <input type="checkbox"/> | en yhtään. SIIRRY KYSYMYKSEEN 24 |

17. Mikä oli pitkän matkan kävelyn/paikoittain/reikeyden pääasiallinen tarkoitus? Numeroi tärkeysjärjestyksessä kolme tärkeintä syytä (tärkein=1, toiseksi tärkein=2, kolmanneksi tärkein=3).

- | | | | | | |
|---|--------------------------|-------------------------------|----|--------------------------|-----------------------------------|
| 1 | <input type="checkbox"/> | kuntoliikunta | 7 | <input type="checkbox"/> | omaksi virkistykseksi |
| 2 | <input type="checkbox"/> | kilpaharjoittelu | 8 | <input type="checkbox"/> | yhdessä lähtevien kanssa |
| 3 | <input type="checkbox"/> | kosketus luontoon | 9 | <input type="checkbox"/> | yhdessä lähtevien kanssa |
| 4 | <input type="checkbox"/> | suorituksen raskaus on haaste | 10 | <input type="checkbox"/> | osallistuminen ulkoilutapahtumaan |
| 5 | <input type="checkbox"/> | vapaa-ajan vieto | 11 | <input type="checkbox"/> | jokin muu syy, mikä? |
| 6 | <input type="checkbox"/> | pääsee irti arjen rutiineista | | | |

18. Mikä olivat kolme tärkeintä tekijää valitessasi viimeksi pitkän matkan kävely/reikeyttä? Numeroi tärkeysjärjestyksessä (tärkein=1, toiseksi tärkein=2, kolmanneksi tärkein=3).

- | | | |
|----|--------------------------|---|
| 1 | <input type="checkbox"/> | sama lähtö- ja tulopaikka |
| 2 | <input type="checkbox"/> | reitinväli |
| 3 | <input type="checkbox"/> | reitinsijainti lähellä kolipaikkaa |
| 4 | <input type="checkbox"/> | reitinväli luonnonympäristö |
| 5 | <input type="checkbox"/> | reitinväli varren majoitusmahdollisuudet/muut palvelut |
| 6 | <input type="checkbox"/> | mahdollisuus käyttää julkisia kulkuneuvoja |
| 7 | <input type="checkbox"/> | reitinväli tarjoamat kulttuurikohteet |
| 8 | <input type="checkbox"/> | reitinväli hyvin viitoitettu |
| 9 | <input type="checkbox"/> | etsin kartalta sopivia reittejä/polkuja |
| 10 | <input type="checkbox"/> | halusin suunnistaa poluttomassa maastossa kartan avulla |
| 11 | <input type="checkbox"/> | muu syy, mikä? |



10. Kuinka paljon käytit erilaisia teitä ja polkuja kävelyn ja patikoitin? Vastaa kohtiin a-g huomioimalla kaikki ulkoiluun liittyvät kävelykerrat.

laajamassa/alueen- lusa ympäristössä:	a) jalkakäytävillä	b) puistotieillä	pääasiallisessa jokien varren väliin	en lain- kaan
	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/>	3 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/>	4 <input type="checkbox"/> 4 <input type="checkbox"/>
ulkoiluailla/ maaseudulla:	c) päälystetyillä teillä	d) päälystämättömillä teillä	e) metsä- ja tiusteilla	f) metsäpoluilla
	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/>	3 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/>	4 <input type="checkbox"/> 4 <input type="checkbox"/>
	g) metsässä ilman polkuja	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/>	3 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/>	4 <input type="checkbox"/> 4 <input type="checkbox"/>

11. Mikä oli kävelyharrastuksesi pääasiallinen tarkoitus? Numeroi tärkeysjärjestyksessä kolme tärkeintä syytä (tärkein=1, toiseksi tärkein=2, kolmanneksi tärkein=3).

- | | | |
|----|--------------------------|--|
| 1 | <input type="checkbox"/> | kuntoliikunta |
| 2 | <input type="checkbox"/> | kilpaharjoittelu |
| 3 | <input type="checkbox"/> | asioilla käynti |
| 4 | <input type="checkbox"/> | toisissa tai koulussa käynti |
| 5 | <input type="checkbox"/> | vapaa-aikan vieto |
| 6 | <input type="checkbox"/> | kosketus luontoon |
| 7 | <input type="checkbox"/> | perheen tai ystävien kanssa yhdessäolo |
| 8 | <input type="checkbox"/> | rentoutuminen |
| 9 | <input type="checkbox"/> | ei muuta tekemistä |
| 10 | <input type="checkbox"/> | muu syy, mikä? |

12. Kenen kanssa pääsääntöisesti kävelit? Merkitse yksi rasti.

- | | | |
|---|--------------------------|----------------------------|
| 1 | <input type="checkbox"/> | yksin |
| 2 | <input type="checkbox"/> | perheen kanssa |
| 3 | <input type="checkbox"/> | ystävien kanssa |
| 4 | <input type="checkbox"/> | perheen ja ystävien kanssa |
| 5 | <input type="checkbox"/> | ulkoilujärjestön mukana |

13. Kuuluko mihinkään ulkoilujärjestöön tai -seuraan?

- | | | | | | |
|---|--------------------------|-------|---|--------------------------|----|
| 1 | <input type="checkbox"/> | kyllä | 2 | <input type="checkbox"/> | en |
| 1 | <input type="checkbox"/> | kyllä | 2 | <input type="checkbox"/> | en |

14. Lueko seuraatko/llaatko ulkoilualan julkaisuja tai lehtiä?

- | | | | | | |
|---|--------------------------|-------|---|--------------------------|----|
| 1 | <input type="checkbox"/> | kyllä | 2 | <input type="checkbox"/> | en |
| 1 | <input type="checkbox"/> | kyllä | 2 | <input type="checkbox"/> | en |

15. Opaistitko/opaistetulle/järjestelyille kävely-/patikoitin-/reikeyden viimeisen

12 kuukauden aikana? 1 kyllä 2 en

19. Mitä mieltä olet reitilyrittien palvelusta ja ympäristöstä? Arvioi seuraavia asioita viimeksi kulkemasi pitkän kävelymatkan perusteella. Mikä oli viimeksi kulkemasi reitti (jos reittiä on nimi)?

	liian pitkä/sopiva	liian vähän	ei haittaa	en osaa sanoa
Polut ja reittipalvelut				
a) reitin kulku maantieteellisesti	1	3	4	5
b) reitin kulku rakennetulla alueella	2	3	4	5
c) polkujen pohjustus	1	3	4	5
d) pikospuut	1	3	4	5
e) porrasteet/jyrkänteissä	1	3	4	5
f) sillat	1	3	4	5
g) viittoitus	1	3	4	5
h) opas- ja tietoaulut	1	3	4	5
i) nuotopaikat ja laavut	1	3	4	5
j) leiriyymispaikat	1	3	4	5

Reititympäristö

k) mäntymetsät	1	3	4	5
l) kuusimetsät	1	3	4	5
m) lehtimetsät	1	3	4	5
n) sekametsät	1	3	4	5
o) vesialueet (järvet, lammet, peet)	1	3	4	5
p) avoimet alueet (pellot, suot)	1	3	4	5
q) mäet (harjut, vaarat, tunturit ym.)	1	3	4	5

20. Mitä seuraavia asioita havaitsit viimeksi kulkemasi pitkän matkan reitin ympäristössä? Arvioi niiden sovellettuus ukoluympäristöön.

	sopiva/hyvä ympäristöön	ei sovi reitin ympäristöön	ei havaittu	ei mitään pienintä
a) luonnontilaiset suot	1	2	3	4
b) tiheä tamisto	1	2	3	4
c) avohakkuaalueet	1	2	3	4
d) lammet/järvet/peet	1	2	3	4
e) sorakuopat	1	2	3	4
f) ojitetut suot	1	2	3	4
g) suuret siirtolohkareet	1	2	3	4
h) maisien auras	1	2	3	4
i) ikemetsät	1	2	3	4
j) hyätty rakennukset	1	2	3	4
k) maatalot	1	2	3	4
l) puuvarasto-/pinot	1	2	3	4

21. Jos teit useamman päivän kävelymatkoja, missä pääasiassa yövyit?

- en ole tehnyt usean päivän pyörämatkoja
- alueen majoitusliikkeissä
- lomamökissä/teltassa leirintäalueella
- teltassa maastossa/autotuvassa
- sukulaisten/tuttavien luona
- muualla, missä?

22. Kuinka monta lomamatkaa olet tehnyt kävely-/reitilyharrastuksesi vuoksi viimeisen viiden (5) vuoden aikana? Merkitse pääkohteisi mukaan.

1	<input type="checkbox"/> Pohjois-Suomeen	_____ kertaa
2	<input type="checkbox"/> Keski-Suomeen	_____ kertaa
3	<input type="checkbox"/> Etelä-Suomeen	_____ kertaa
4	<input type="checkbox"/> ulkomaille	_____ kertaa
5	<input type="checkbox"/> en yhtään	_____ kertaa

23. Mistä olet hankkinut/saanut tietoa pitkästä kävely-/reitilyhteistä?

- en ole hankkinut/saanut tietoa pitkästä kävelyryhteistä
- ystäväiltä/sukulaisilta
- matkatoimistosta
- lehdistä
- radioista
- televisioista
- matkailuesitteistä
- opaskirjoista
- ukollu- ym. kartoista
- kuntien liikuntatoimistoista
- muualla, mistä?

SIIRRY KYSYMYKSEEN 25

24. Jos et ole tehnyt pitkiä kävely-/reitilyharrastuksia viimeksi kuluneen viiden (5) vuoden aikana, oliko sinulla kiinnostusta siihen? Jos et ole kiinnostunut, mikä on tärkein syy? Valitse seuraavista vaihtoehtoisia syyjä.

- olen kiinnostunut ja alon tehdä pitkiä kävelymatkoja lähitulevaisuudessa
- olen kiinnostunut, mutta minulla ei ole aikaa siihen
- olen kiinnostunut, mutta ei ole sopivia varusteita
- olen kiinnostunut, mutta nykyiset reitilyharrastukset eivät ole sopivakimmontavia
- olen kiinnostunut, mutta minulla ei ole sopivaa seuraa
- olen kiinnostunut, mutta en tiedä sopivia reittejä
- en ole kiinnostunut, sillä kävelen/reitkeilen jo muutenkin tarpeeksi
- en ole kiinnostunut, sillä terveys ei salli sellaista harrastusta
- en ole lainkaan kiinnostunut pitkiä kävelymatkoista
- jokin muu syy, mikä?

25. Missä päin Suomea mieluiten harrastat/haluaisit harrastaa pitkiä kävely-/reitilyharrastuksia? Valitse kolme mielestäsi kiintoisinta kohdetta.

1	<input type="checkbox"/> kotiseudullani, joka on?
2	<input type="checkbox"/> Lapissa
3	<input type="checkbox"/> Kainuussa
4	<input type="checkbox"/> Pohjanmaalla
5	<input type="checkbox"/> Vaara-Karjalassa
6	<input type="checkbox"/> Järvi-Suomessa
7	<input type="checkbox"/> Etelä-Suomella
8	<input type="checkbox"/> ulkomaille
9	<input type="checkbox"/> en ole kiinnostunut pitkän matkan reitelystä

26. Milten kävely-/reitilyharrastuksiasi pitäisi mielestäsi kehittää?

27. Mitä ulkoilupalveluja pitäisi Suomessa ensisijaisesti kehittää yhteiskunnan varoin lähivuosina? Valitse mielestäsi kolme tärkeintä.

- 1 asualueiden läheisiä ulkoilualueita
- 2 taajamien läheisiä viikonloppukäyttöön tarkoitettuja ulkoilualueita
- 3 viikonloppu- ja lomakäyttöön tarkoitettuja reikely- ja erämaa-alueita
- 4 pikki reikely-/hiittoreittejä
- 5 pyöräilyreittejä
- 6 moottorikelkka-reittejä
- 7 pienvesiatamia
- 8 kanootti ja pienvenereittejä (rantauintumapaikat ym. palvelut)
- 9 kunnallisia taskuteilukeskuksia
- 10 uimarantoja ym. rantaa-alueita virkistykseen
- 11 kunnan ja valtion ylläpitämiä leirintäalueita, asuntoauto- ja -vaunualueita
- 12 en osaa sanoa, koska en tarvitse kyseisiä palveluja
- 13 en osaa sanoa
- 14 muuta, mitä? _____

28. Mitä mieltä olet ulkoilupalveluiden aiheuttamien kustannusten jakamisesta yhteiskunnan ja käyttäjien kesken? Pitäisikö ne hoitaa pääosin verovaroin vai tulisisiko käyttäjien maksaa kaikki kulut. Ota kantaa seuraaviin väittämiin.

- | | täysin samaa mieltä | osaan samaa mieltä | en osaa sanoa | hieman eri mieltä | täysin eri mieltä |
|--|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|
| a) ulkoilupalveluiden tulee olla ilmaisia ja pidän niiden järjestämistä yhteiskunnan velvollisuutena | 1 <input type="checkbox"/> | 2 <input type="checkbox"/> | 3 <input type="checkbox"/> | 4 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> |
| b) jos kunnan ja valtion pitää säästää, tulee ulkoilupalveluiden olla ilmaisia, mutta niiden laadusta ja määrästä voidaan tinkiä | 1 <input type="checkbox"/> | 2 <input type="checkbox"/> | 3 <input type="checkbox"/> | 4 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> |
| c) kunnat ja valtio voivat järjestää maksullisia ulkoilupalveluita (lomataksu, sisäänpääsymaksu ulkoilui- ja reikelyalueille jne.) | 1 <input type="checkbox"/> | 2 <input type="checkbox"/> | 3 <input type="checkbox"/> | 4 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> |
| d) ulkoilujärjestöt voivat tarjota maksullisia ulkoilupalveluja, kuntien ja valtion ilmaisipalveluja voidaan vähentää | 1 <input type="checkbox"/> | 2 <input type="checkbox"/> | 3 <input type="checkbox"/> | 4 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> |
| e) jos ulkoilupalvelut olisivat maksullisia, voisin itse osallistua ulkoilupalvelujen järjestämiseen ulkoilujärjestöissä saadakseen ne ilmaiseksi (pääasiassa rakokyyry) | 1 <input type="checkbox"/> | 2 <input type="checkbox"/> | 3 <input type="checkbox"/> | 4 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> |
| f) olen valmis maksamaan korkeatasoisista ulkoilupalveluista, jos niillä ole merkitystä, kuka palvelut järjestää | 1 <input type="checkbox"/> | 2 <input type="checkbox"/> | 3 <input type="checkbox"/> | 4 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> |

Sana on vapaa.



29. Syntymävuosi _____

30. Sukupuoli: 1 mies 2 nainen

31. Mikä on samassa taloudessa asuvien perheenjäsenesi lukumäärä?

- a) aikuisten _____ (1)
 b) lasten (alle 15 v.) _____ (2)

32. Nuorimman lapsen ikä (kotona asuva): _____ vuotta

33. Millaisen koulutuksen olet saanut?

- a) peruskoulutus 1 ei ammattikoulutusta
 2 keskikoulu
 3 peruskoulu
 4 ylioppilas
- b) ammattikoulutus 1 ei ammattikoulutusta
 2 koulutason ammatillinen
 3 opistotason tuki-
 4 akateeminen tuki-

34. Mikä on ammatiasemasii?

- 1 yrittäjä 5 opiskelija
 2 ylempi toimihenkilö 6 eläkeläinen
 3 alempi toimihenkilö 7 muu, mikä? _____
 4 työntekijä

35. Mitkä ovat perheesi (ruokakuntasii) yhteenlasketut kokonaistulot vuodessa (bruttotulot)?

- 1 alle 50 000 mk/vuosi
 2 50 000-100 000
 3 100 001-150 000
 4 150 001-200 000
 5 200 001-250 000
 6 250 001-300 000
 7 yli 300 000

36. Millainen on asumismuotosi?

- 1 kerrasto 3 omakotitalo/paritalo
 2 rivitalo 4 maatia

37. Millaisessa ympäristössä asut?

- 1 maaseutuympäristössä
 2 kirkonkylä- tai taajamaympäristössä
 3 kaupunkiympäristössä

38. Jos olet kaupunkilainen, niin monenmenko sukupolven kaupunkilainen olet?

- 1 en ole kaupunkilainen
 2 ensimmäisen polven kaupunkilainen (olet aikaisemmin asunut maaseudulla)
 3 toisen tai useamman polven kaupunkilainen

39. Onko käytössäsi/perheesi käytössä jokin/jotakin seuraavista?

- 1 auto 4 asuntovaunu/-auto
 2 loma-asunto 5 pienvene
 3 lomaosaake 6 matkavene

KIITOS.



SUOMALAISTEN ULKOILUHARRASTUKSET

Ulkoilulla tarkoitetaan kodin pihaapiirin ulkopuolella tehtävää kävelyä, hiihtoa, lenkkeilyä, oleskelua, retkeilyä, marjastusta ym. ulkoiluharrastusta, joka tapahtuu vapaa-aikana ja virkistävyyttä tarkoituksessa. Puhutteasti työ- tai astiointimatkoja ei katsota ulkoiluksi.

1. Oletko harrastanut ulkoilua viimeksi kuluneen vuoden aikana?

- 1 kyllä
2 en, SIIRRY KYSYMYKSEEN 3

2. Minkälaisia ulkoilua harrastit? Merkitse rasti kaikkien ulkoiluharrastusten kohdalle, joihin osallistuit vähintään kerran viimeisen 12 kuukauden aikana.

- 1 kävelylenkelly
2 juoksulenkelly
3 retkeily/paikointi
4 pyöräily
5 hiihto
6 hiihtorekelly
7 laaskettelu
8 luonnosta nauttiminen
9 luonnon tarkkailu
10 lintujen harrastus
11 kasvien harrastus
12 luontovalokuvuus
13 marjastus
14 sienestys
15 kalastus
16 metsästys
17 koiran ulkoiluttaminen
18 uinti/rammalla oleskelu
19 veneily
20 soutu
21 melonta
22 surffaas
23 ratsastus
24 suunnistus
25 telttailu
26 oleskelu loma-asunnolla
27 vapaa-ajan metsätyöt
28 vapaa-ajan viljely
29 moottori-keikallu
30 muuta, mitä? _____

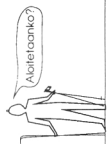
3. Mitä liikuntalajeja (sisäliikunta jäteti ulkoilulajeja) harrastit vähintään kerran viimeisen 12 kuukauden aikana? (Kysymykseen kaksi vastausta: mitä kuin yllä mainittuja.)

- a) _____
b) _____
c) _____
d) _____
e) _____
f) _____
 en harrastanut liikuntaa, SIIRRY SIVULLE 7 KYSYMYKSEEN 33

4. Harrastitko hiihtoa viimeisen 12 kuukauden aikana?

- 1 kyllä, SIIRRY SEURAVALTA SIVULTA ALKAVIIN HIIHTOJA
KOSKEVIIN KYSYMYKSIIN
2 en, SIIRRY SIVULLE 7 KYSYMYKSEEN 33

Alkeliitotko?



HIIHDON HARRASTAMINEN

Uusi hiihtokausi on edessä. Toivotavasti muistat vielä viime hiihtokauden tapahtumia vastatessaasi kysymyksiin 5-32. Hiihdolla tarkoitetaan tässä kyselyssä perinteistä- ja luisteluyllistä murtomaanhiihtoa.

5. Kuinka monta kertaa arviot harrastaneesi seuraavia talviulkoilulajeja?

- a) murtomaanhiihtoa _____ kertaa
b) pitkä laturetkä (20 km tai enemmän) _____ kertaa
c) laakettelu/telemarkkia _____ kertaa
d) mäkihyppyä _____ kertaa

6. Minä kuukausina ja kuinka usein hiihdit viimeksi kuluneen vuoden aikana? Merkitse rasti niiden kuukausien eteen, joihin hiihdit ja arviot (suorinpiirein) hiihtokertojesi lukumäärä.

- | | | | | | | | | | |
|---|--------------------------|----------|------|--------|----|--------------------------|-----------|------|--------|
| 1 | <input type="checkbox"/> | lokakuu | 1990 | kertaa | 7 | <input type="checkbox"/> | helmikuu | 1991 | kertaa |
| 2 | <input type="checkbox"/> | maraskuu | 1990 | kertaa | 8 | <input type="checkbox"/> | maaliskuu | 1991 | kertaa |
| 3 | <input type="checkbox"/> | joulukuu | 1990 | kertaa | 9 | <input type="checkbox"/> | huhtikuu | 1991 | kertaa |
| 4 | <input type="checkbox"/> | tammikuu | 1991 | kertaa | 10 | <input type="checkbox"/> | toukokuu | 1991 | kertaa |

7. Milloin pääasiassa hiihdit?

- 1 arkipäivisin
2 lomalla
3 tasavertaisesti lomalla ja viikonloppuisin
4 tasavertaisesti arkipäivisin ja viikonloppuisin
5 muulloin, milloin?
6

8. Kuinka suuren osan hiihtokertoistasi aloitit kotoa ja kuinka paljon muualta?

- a) kotoa, vapaa-ajan asunnolta _____ %
b) muualta, ensin joiain kulkuneuvoa käyttäen _____ %
Yhteensä 100%

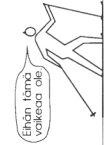
9. Kuinka pitkiä olivat hiihtomatksesi keskimäärin? Vastaa molempiin kohtiin.

- a) Hiihtomatksesi keskimääräinen pituus: _____ km
b) Hiihtomatksesi keskimääräinen pituus: _____ km
esim. ulkoilulajella (siirymään alueelle joiain kulkuneuvoa käyttäen).

- | | | | | | |
|---|--------------------------|-------------------|---|--------------------------|---|
| 1 | <input type="checkbox"/> | alle 5 km | 1 | <input type="checkbox"/> | alle 5 km |
| 2 | <input type="checkbox"/> | 5-9 km | 2 | <input type="checkbox"/> | 5-9 km |
| 3 | <input type="checkbox"/> | 10-14 km | 3 | <input type="checkbox"/> | 10-14 km |
| 4 | <input type="checkbox"/> | 15-19 km | 4 | <input type="checkbox"/> | 15-19 km |
| 5 | <input type="checkbox"/> | 20 km tai enemmän | 5 | <input type="checkbox"/> | 20 km tai enemmän |
| 6 | <input type="checkbox"/> | en aloittanut | 6 | <input type="checkbox"/> | en tehnyt hiihtomatkoja muualla hiihtomatkojani kotoa |

10. Kuinka pitkiä oli pisin hiihtomatksesi viimeisen vuoden aikana? Jos maika kesti useamman päivän, on yöpyminen tapahtunut reitin varrella (esim. autotuvassa).

- | | | | | | |
|---|--------------------------|-----------|---|--------------------------|-------------------|
| 1 | <input type="checkbox"/> | alle 5 km | 4 | <input type="checkbox"/> | 20-29 km |
| 2 | <input type="checkbox"/> | 5-9 km | 5 | <input type="checkbox"/> | 30-49 km |
| 3 | <input type="checkbox"/> | 10-19 km | 6 | <input type="checkbox"/> | 50 km tai enemmän |



11. Kuinka kaukana sijaitsee asuinpaikkasi lähin pohjustettu hiihtolatu, jossa pääsääntöisesti hiihdit?

- 1 alle 1 km 5 11-15 km
 2 1-2 km 6 yli 15 km
 3 3-5 km 7 en käytännön valmiita latuja
 4 6-10 km

12. Kuinka suuren osan hiihtomatkoistasi arvioit hiihtäneesi pohjustetuilla laduilla ja valaistuilla laduilla? Vastaa molempin kohtin.

- a) pohjustetuilla laduilla melkein yli noin vähän, en
 (100,30%) (79,50%) (59,40) puolet puolet osaa
 b) valaistuilla laduilla aina puolet (9-10%) puolet (9-10%) sitoa

13. Kuinka suuren osan hiihdit perinteisellä tyyllillä ja luistelutyyliä? Arvioi % osuus.

- a) perinteinen hiihtotyyli _____ %
 b) luisteluhiihtotyyli _____ %

14. Mitä ongelmia on mielestäsi sinua lähellä sijaitsevilla hiihtoladuilla? Merkitse rasti niiden välittämän eteen, joita olet havainnut.

- 1 ladut liian kaukana
 2 vaikeuksia saada parkkipaikkaa hiihtoladun läheltä
 3 vaikea päästä julkisilla kulkuneuvoilla hiihtopaikalle
 4 huonosti opastetut hiihtoreitit
 5 huonosti pohjustetut ladut
 6 liian jyrkkiä mäkiä
 7 ladun maapohja liian epätasainen ja huonosti raivattu
 8 koiranulkoiluttajien kavelijöitä ladulla
 9 moottorikelkkoilijoita ladulla
 10 hiihtäjiä, jotka eivät ota toisia huomioon
 11 liian ruuhkaiset ladut
 12 en ole havainnut ongelmia
 13 muu ongelma, mikä? _____

15. Mikä oli hiihtoharrastuksesi pääasiallinen tarkoitus? Numeroi tärkeysjärjestyksessä kolme tärkeintä syytä (tärkein=1, toiseksi tärkein=2, kolmanneksi tärkein=3).

- 1 _____ kuntoliikunta
 2 kikapuharjoittelu
 3 _____ vapaa-ajan vietto
 4 _____ kosketus luontoon
 5 _____ perheen tai ystävien kanssa yhdessäolo
 6 _____ rentoutuminen
 7 _____ ei muuta tekemisiä
 8 _____ muu syy, mikä? _____

16. Kenen kanssa pääsääntöisesti hiihdit? Merkitse yksi rasti.

- 1 yksin 4 perheen ja ystävien kanssa
 2 perheen kanssa 5 ulkoilujärjestön mukana
 3 ystävien kanssa

17. Kuinka vanha olet kun opit hiihtämään? _____ vuotiaana

18. Kuka sinut opetti hiihtämään?

- 1 vanhemmat 5 opin itse
 2 sisaruskeset 6 opin koulussa
 3 sukulaiset 7 joku muu tai jollain muulla tavoin,
 4 ystävät _____ kuka/miten? _____

19. Kuuluuko mihinkään ulkoilujärjestöön tai -seuraan?

- 1 kyllä 2 en

20. Lueko/seuraako/tilaatko ulkoilualan julkaisuja tai lehtiä?

- 1 kyllä 2 en

21. Osallistuitko opastetulle/järjestetyille hiihtomatkalle viimeisen 12 kuukauden aikana?

- 1 kyllä 2 en

PITKILLÄ HIIHTOMATKOILLA TARKOITETAAN TÄSSÄ KYSELYSSÄ KOKO PÄIVÄN KESTÄVIÄ TAI YLI 20 KILOMETRIÄ PITKÄ HIIHTOMATKOJA.

22. Kuinka monta pitkää hiihtomatkaa teit viimeksi kuluneen hiihtokauden aikana?

Vastaa molempin kohtin.

- a) viime hiihtokauden aikana? b) viimeisten viiden vuoden aikana?
 1 yhden kerran 1 yhden kerran
 2 2-5 kertaa 2 2-5 kertaa
 3 6-10 kertaa 3 6-10 kertaa
 4 yli 10 kertaa 4 yli 10 kertaa
 5 en yhtään, SUIPPY 5 en yhtään, SUIPPY
 KYSELYN KESKUS

23. Mikä oli pitkän matkan hiihtosi pääasiallinen tarkoitus? Numeroi tärkeysjärjestyksessä kolme tärkeintä syytä (tärkein=1, toiseksi tärkein=2, kolmanneksi tärkein=3).

- 1 _____ kuntoliikunta 7 _____ omaksi virkistykseksi
 2 kikapuharjoittelu 8 _____ yhdessäolo ystävien kanssa
 3 _____ vapaa-ajan vietto 9 _____ yhdessä olo perheen kanssa
 4 _____ kosketus luontoon 10 _____ osallistuminen ulkoilutapahtumaan
 5 _____ perheen tai ystävien kanssa yhdessäolo 11 _____ muu syy, mikä?
 6 _____ ei muuta tekemisiä _____
 7 _____ muu syy, mikä? _____

24. Jos teit useamman päivän hiihtomatkoja, missä pääasiassa yövyit?

- 1 en tehnyt usean päivän hiihtomatkoja 4 tellassa/autiotuvassa
 2 alueen majoitusliikkeissä 5 sukulaisten/uttavien luona
 3 lomamökissä 6 muualla, missä? _____



28. Kuinka monta lomamatkaa olet tehnyt hiihtoharrastukseksi vuoksi viimeisen viiden (5) vuoden aikana? Merkitse pääkohteesi mukaan.

1	<input type="checkbox"/>	Pohjois-Suomeen	<input type="checkbox"/>	keriää
2	<input type="checkbox"/>	Kesk-Suomeen	<input type="checkbox"/>	keriää
3	<input type="checkbox"/>	Etelä-Suomeen	<input type="checkbox"/>	keriää
4	<input type="checkbox"/>	ulkomailla	<input type="checkbox"/>	keriää
5	<input type="checkbox"/>	en yhtään	<input type="checkbox"/>	

29. Mistä olet hankkinut/saanut tietoa pikistä hiihtoreiteistä?

1	<input type="checkbox"/>	en ole hankkinut/saanut tietoa	7	<input type="checkbox"/>	matkailuesitteistä
2	<input type="checkbox"/>	ystäviltä/sukulaisilta	8	<input type="checkbox"/>	opaskirjoista
3	<input type="checkbox"/>	matkatuomistosta	9	<input type="checkbox"/>	uikouli-ym. kartoista
4	<input type="checkbox"/>	lehdistä	10	<input type="checkbox"/>	kuntien liikuntatoumistoista
5	<input type="checkbox"/>	radioista	11	<input type="checkbox"/>	muualta, mistä?

SIIRRY KYSYMYKSEEN 31

30. Jos et ole tehnyt pitkiä hiihtomatkajo viimeeksi kuluneen viiden (5) vuoden aikana, olistko sinulla kiinnostusta siihen? Jos et ole kiinnostunut, mikä on tärkein syy? Valitse seuraavista vaihtoehdoista sopivin.

1	<input type="checkbox"/>	olen kiinnostunut ja aion tehdä pitkiä hiihtomatkajo lähitulevaisuudessa
2	<input type="checkbox"/>	en ole kiinnostunut, mutta minulla ei ole aikaa siihen
3	<input type="checkbox"/>	olen kiinnostunut, mutta ei ole sopivia varusteita
4	<input type="checkbox"/>	olen kiinnostunut, mutta nykyiset reitit eivät ole sopivia/kiinnostavia
5	<input type="checkbox"/>	olen kiinnostunut, mutta minulla ei ole sopivaa seuraa
6	<input type="checkbox"/>	olen kiinnostunut, mutta en tiedä sopivia reittejä
7	<input type="checkbox"/>	en ole kiinnostunut, sillä hiihdän jo muutenkin tarpeeksi
8	<input type="checkbox"/>	en ole kiinnostunut, sillä terveys ei salli sellaista harrastusta
9	<input type="checkbox"/>	en ole lainkaan kiinnostunut pikistä hiihtomatkajoista
10	<input type="checkbox"/>	muu syy, mikä? _____

31. Missä päin Suomea mieluiten harrastat/haluaisit harrastaa pitkiä hiihtomatkajo?

Valitse kolme mielestäsi kintoisinta kohteita.

1	<input type="checkbox"/>	Koiteuduullani, joka on? _____
2	<input type="checkbox"/>	Lapissa
3	<input type="checkbox"/>	Kainuussa
4	<input type="checkbox"/>	Pohjanmaalla
5	<input type="checkbox"/>	Vaara-Karjalassa
6	<input type="checkbox"/>	Järvi-Suomessa
7	<input type="checkbox"/>	Etelärannikolla
8	<input type="checkbox"/>	ulkomailla
9	<input type="checkbox"/>	en halua harrastaa pitkiä hiihtomatkajo

32. Miten hiihtomahdollisuuksia pitäisi mielestäsi kehittää?

25. Mitkä olivat kolme tärkeintä tekijää valitessasi viimeksi pitkän matkan hiihtoreiteitä? Numero tärkeystyryksessä (tärkein=1, toiseksi tärkein=2, kolmanneksi tärkein=3).

1	—	sama lähtö- ja tulopaikka	6	—	mahdollisuus käyttää julkista kulkuneuvoja
2	—	reitien pituus	7	—	reitien kulttuurikohteet
3	—	reitien sijainti lähellä kotipaikkaa	8	—	reitit hyvin viitotettu
4	—	reitien luonnonympäristö	9	—	oma lähdön reitti (hankkainto, jää, umpanneki)
5	—	reitien varren palvelut	10	—	muu syy, mikä? _____

26. Mitä mieltä olet viimeksi hiihtämäsi pitkän matkan reitin palveluista ja ympäristöstä? Arvioi seuraavia asioita viimeksi kulkemasi pitkän hiihtoreitin perusteella.

Mikä oli viimeksi kulkemasi reitti (jos reitillä on nimi)? _____

Latu ja palvelut	hyvä/llään paljon	riittävästi	huono liian vähän	ei havainnollaa	en osaa sanoa
a) latujen pohjustus	1	2	3	4	5
b) latu-uran sopivuus	1	2	3	4	5
c) maaston vaihtelevuus	1	2	3	4	5
d) viitotus	1	2	3	4	5
e) opas- ja tietotulaut	1	2	3	4	5
f) nuotopaikat ja laavut	1	2	3	4	5
g) leiriytymispaikat	1	2	3	4	5
Reittiympäristö	1	2	3	4	5
h) mäntymetsät	1	2	3	4	5
i) kuusimetsät	1	2	3	4	5
j) lehtimetsät	1	2	3	4	5
k) sekametsät	1	2	3	4	5
l) avoimet alueet (pelot, jäät)	1	2	3	4	5
m) mäet (harjut, vaarat, ym.)	1	2	3	4	5

27. Mitä seuraavia asioita havaisit viimeksi hiihtämälläsi pitkän matkan reitillä? Arvioi niiden sopivuus ukkoilyympäristöön.

	erittäin sopiva	sopiva	ei sovi reitin ympäristöön	ei havainnollaa	en osaa sanoa
a) luonnonvaraiset suot	1	2	3	4	5
b) itheä taimisto	1	2	3	4	5
c) avohakkuualueet	1	2	3	4	5
d) lammet/järvet/joet	1	2	3	4	5
e) sorakuopat	1	2	3	4	5
f) ojitetut suot	1	2	3	4	5
g) suuret siirtolohkareet	1	2	3	4	5
h) metsien auraus	1	2	3	4	5
i) ikimetsät	1	2	3	4	5
j) hylätty rakennukset	1	2	3	4	5
k) maalaistalot	1	2	3	4	5
l) puuvarasto/pinot	1	2	3	4	5

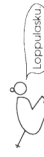
33. Mitä ukoilupalveluja pitiäsi Suomessa ensisijaisesti kehittää yhteiskunnan varoin lähivuosina? Valitse mielestäsi kolme tärkeintä.

- 1 asuntoalueiden läheisiä ukoilualueita
- 2 taajamien lähellä sijaitsevia viikonloppokäyttöön tarkoitettuja ukoilualueita
- 3 viikonloppu- ja lomakäyttöön tarkoitettuja reikely- ja erämaa-alueita
- 4 pitkiä reikely-/hihtoreittejä
- 5 pyöräilyreittejä
- 6 moottoriurheilureittejä
- 7 venesatamia
- 8 kanootti- ja pienveneiteitä (rantauintamispaikat ym. palvelut)
- 9 kunnallisia tasketelukeskuksia
- 10 umarantajoja ym. ranta-alueita virkistykseen
- 11 kunnan ja valtion ylläpitämiä leirintäalueita, asuntoauto- ja -vaunuualueita
- 12 en osaa sanoa, koska en tarvitse kyseisiä palveluja
- 13 en osaa sanoa
- 14 muuta, mitä? _____

34. Mitä mieltä olet ukoilupalveluiden aiheuttamien kustannusten jakamisesta yhteiskunnan ja käyttäjien kesken? Pitiätkö ne hoitaa pääosin veroravon vai tulisiko käyttää jien maksaa kaikki kulut. Ota kantaa seuraaviin väittämiin.

- | | täysin samaa mieltä | osaaksi samaa mieltä | en osaa sanoa | osaaksi samaa mieltä | erittäin eri mieltä | täysin eri mieltä |
|--|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|
| a) ukoilupalveluiden tulee olla ilmaisia ja pidän niiden järjestämistä yhteiskunnan velvollisuutena | 1 <input type="checkbox"/> | 2 <input type="checkbox"/> | 3 <input type="checkbox"/> | 4 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> |
| b) jos ukoilupalveluissa pitää säästää, tulee palveluiden olla ilmaisia, mutta niiden laadusta ja määrää voidaan tinkä | 1 <input type="checkbox"/> | 2 <input type="checkbox"/> | 3 <input type="checkbox"/> | 4 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> |
| c) kunnat ja valtio voivat järjestää maksullisia ukoilupalveluita (lätunmaksu, sissänpääsymaksu ukoilu- ja reikelyalueille jne.) | 1 <input type="checkbox"/> | 2 <input type="checkbox"/> | 3 <input type="checkbox"/> | 4 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> |
| d) ukoilupalveluja voisivat järjestää ukoilujärjestöt, jotka perisivät maksun käyttäjiltä | 1 <input type="checkbox"/> | 2 <input type="checkbox"/> | 3 <input type="checkbox"/> | 4 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> |
| e) jos ukoilupalvelut olisivat maksullisia, voisin itse osallistua ukoilupalvelujen järjestämiseen ukoilujärjestöissä/seuroissa saadakseen ne ilmaisia (vapaaehtoisvolontöörinä) | 1 <input type="checkbox"/> | 2 <input type="checkbox"/> | 3 <input type="checkbox"/> | 4 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> |
| f) olen valmis maksamaan korkeatasoisista ukoilupalveluista eikä minulle ole merkitystä, kuka palvelut järjestää | 1 <input type="checkbox"/> | 2 <input type="checkbox"/> | 3 <input type="checkbox"/> | 4 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> |

Sana on vapaa



35. Syntymävuosi _____

36. Sukupuoli: 1 mies 2 nainen

37. Mikä on samassa taloudessa asuvien perheenjäsenten lukumäärä?

- a) aikuisien _____
 b) lasten (alle 15 v.) _____

38. Nuorimman lapsen ikä (kotona asuva): _____ vuotta

39. Millaisen koulutuksen olet saanut?

- a) peruskoulutus
- 1 kansakoulu
 - 2 keskikoulu
 - 3 peruskoulu
 - 4 ylioppilas
- b) ammattikoulutus
- 1 ei ammattikoulutusta
 - 2 koulutuksellinen ammattitutkinto
 - 3 opistotasoinen tutkinto
 - 4 akateeminen tutkinto

40. Mikä on ammattiasemasasi?

- 1 yrittäjä
- 2 ylempi toimihenkilö
- 3 alempi toimihenkilö
- 4 työntekijä
- 5 opiskelija
- 6 eläkeläinen
- 7 muu, mikä? _____

41. Mitkä ovat perheesi (ruokakuntasi) yhteensäsketut kokonaistulot vuodessa (bruttotulot)?

- 1 alle 50 000 mk/vuosi
- 2 50 000-100 000
- 3 100 001-150 000
- 4 150 001-200 000
- 5 200 001-250 000
- 6 250 001-300 000
- 7 yli 300 000

42. Millainen on asumismuotosi? 1 kerrostalo 3 omakotitalo/pariatalo

- 2 rivitalo 4 maatalo

43. Millaisessa ympäristössä asut? 1 maaseutuympäristössä

- 2 kirkonkylä- tai taajamaympäristössä
 3 kaupunkiympäristössä

44. Jos olet kaupunkilainen, niin monenhenko sukupolven kaupunkilainen olet?

- 1 en ole kaupunkilainen
- 2 ensimmäisen polven kaupunkilainen (olier aikaisemmin asunut maaseudulla)
- 3 toisen tai useamman polven kaupunkilainen

45. Onko käytössäsi/perheesi käytössä jokin/jotakin seuraavista?

- 1 auto
- 2 loma-asunto
- 3 lomaosaake
- 4 asuntovaunu/-auto
- 5 pienvene
- 6 maikavene

KIIITOS



SUOMALAISTEN ULKOILUHARRASTUKSET

Ulkoiluilla tarkoitetaan kodin pihapiiriin ulkopuolella tehtävää kävelyä, hiihtoa, lenkkeilyä, oleskelua, retkeilyä, marjastusta ym. ulkoiluharrastusta, joka tapahtuu vapaa-aikana ja virkistystyömuistarkoituksessa. Puhastaan työ- tai asiointimatkoja ei katsota ulkoiluksi.

1. Oletko harrastanut ulkoilua viimeksi kuluneen vuoden aikana?

- 1 kyllä
2 en, **SIIRY KYSYMYKSEEN 3**

2. Minkälaisia ulkoilua harrastit? Merkitse rasti kaikkien ulkoiluharrastusten kohdalle, joihin osallistuit vähintään kerran viimeisen 12 kuukauden aikana.

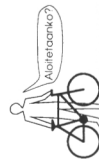
- 1 kävely/lenkkeily 16 metsästy
2 juoksu/lenkkeily 17 koiran ulkoiluttaminen
3 retkeily/paikoitointi 18 uinti/rannalla oleskelu
4 pyöräily 19 veneily
5 hiihto 20 soutu
6 hiihtoretkeily 21 melonta
7 laskettelu 22 surffausta
8 luonnosta nautiminen 23 ratsastus
9 luonnon tarkkailu 24 suunnistus
10 lintujen harrastus 25 taittalu
11 kasvien harrastus 26 oleskelu loma-asunnolla
12 luontovalokuvaus 27 vapaa-ajan metsätyöt
13 marjastus 28 vapaa-ajan viljely
14 sienestys 29 muuta, mitä? _____
15 kalastus

3. Mitä liikuntalajeja (sisäliikunta ja/tai urheilulajeja) harrastit vähintään kerran viimeisen 12 kuukauden aikana? (Kysymykseen kaksi vastanneet: muita kuin yllä mainittuja.)

- a) _____ b) _____
c) _____ d) _____
e) _____ f) _____
 en harrastanut liikuntaa, **SIIRY SIVULLE 7 KYSYMYKSEEN 30**

4. Harrastitko pyöräilyä viimeisen 12 kuukauden aikana?

- 1 kyllä, **SIIRY SEURAAVALTA SIVULTA ALKAVIIN PYÖRÄILYÄ KOSKEVIIN KYSYMYKSIIN**
2 en, **SIIRY SIVULLE 7 KYSYMYKSEEN 30**



PYÖRÄILYN HARRASTAMINEN

5. Minä kuukausina ja kuinka usein pyöräilit viimeksi kuluneen vuoden aikana? Merkitse rasti niiden kuukausien eteen, joihin pyöräilit ulkoillen ja virkistytksen merkeissä sekä arvioi (suurempiin) pyöräilykertojesi lukumäärä

- | | | | | | |
|---|-------|--------|---|-------|--------|
| 1 <input type="checkbox"/> lokakuu 1990 | _____ | kertaa | 7 <input type="checkbox"/> huhtikuu 1991 | _____ | kertaa |
| 2 <input type="checkbox"/> marraskuu 1990 | _____ | kertaa | 8 <input type="checkbox"/> toukokuu 1991 | _____ | kertaa |
| 3 <input type="checkbox"/> joulukuu 1990 | _____ | kertaa | 9 <input type="checkbox"/> kesäkuu 1991 | _____ | kertaa |
| 4 <input type="checkbox"/> tammikuu 1991 | _____ | kertaa | 10 <input type="checkbox"/> heinäkuu 1991 | _____ | kertaa |
| 5 <input type="checkbox"/> helmikuu 1991 | _____ | kertaa | 11 <input type="checkbox"/> elokuu 1991 | _____ | kertaa |
| 6 <input type="checkbox"/> maaliskuu 1991 | _____ | kertaa | 12 <input type="checkbox"/> syyskuu 1991 | _____ | kertaa |

6. Milloin pääsiasassa pyöräilit?

- 1 arkipäivisin
2 viikonloppuisin
3 lomalla
4 tasavertaisesti arkipäivisin ja viikonloppuisin
5 tasavertaisesti lomalla ja viikonloppuisin
6 muulloin, milloin? _____

7. Kuinka suuren osan pyöräilymatkoistasi aloittit kotona ja kuinka paljon muualta?

- a) kotona, vapaa-ajan asunnolla _____ %
b) muualta, ensin joihin kulkuneuvoa käytetään _____ %
Yhteensä 100%

8. Kuinka pitkiä olivat pyöräilymatkasi keskimäärin? Vastaa molempiin kohtiin.

- a) Pyöräilymatkan keskimääräinen pituus, kun matka alkoi kotovapaa-ajan asunnolta. 1 alle 5 km
2 5-9 km
3 10-19 km
4 20-29 km
5 30 km tai enemmän
6 en aloittanut pyöräilymatkojani kotona

- b) Pyöräilymatkan keskimääräinen pituus, ulkoilualueella (siirtyminen alueelle joihin kulkuneuvoa käytetään). 1 alle 5 km
2 5-9 km
3 10-19 km
4 20-29 km
5 30 km tai enemmän
6 en tehnyt pyörämatkoja muualla

9. Kuinka pitkiä oli pisin pyörämatkasi viimeisen vuoden aikana? Jos matka kesti useamman päivän, on yöpyminen tapahtunut retin varrella (esim. lomamökissä tai tellassa).

- 1 alle 5 km
2 5-14 km
3 15-29 km
4 30-64 km
5 65-99 km
6 100 km tai enemmän

PITKILLÄ PYÖRÄMATKOILLA TARKOITETAAN TÄSSÄ KYSELYSSÄ KOKO PÄIVÄN KESTÄVIÄ TAI YLI 30 KILOMETRIÄ PITKIÄ PYÖRÄMATKOJA.

19. Kuinka monta pitkää pyörämatkaa teit viimeksi kuluneen vuoden aikana tai aikaisemmin? Vastaa molempiin kohtiin.

- a) viime vuoden aikana? viimeisten viiden vuoden aikana?
- | | | | | | |
|---|--------------------------|---------------|---|--------------------------|----------------------------------|
| 1 | <input type="checkbox"/> | yhden kerran | 1 | <input type="checkbox"/> | yhden kerran |
| 2 | <input type="checkbox"/> | 2-5 kertaa | 2 | <input type="checkbox"/> | 2-5 kertaa |
| 3 | <input type="checkbox"/> | 6-10 kertaa | 3 | <input type="checkbox"/> | 6-10 kertaa |
| 4 | <input type="checkbox"/> | yli 10 kertaa | 4 | <input type="checkbox"/> | yli 10 kertaa |
| 5 | <input type="checkbox"/> | en yhtään | 5 | <input type="checkbox"/> | en yhtään, SIIRRY KYSYMYKSEEN 27 |

20. Mikä oli pitkän matkan pyöräilysi pääsäälinen tarkoitus? Numeroi tärkeysjärjestyksessä kolme tärkeintä syytä (tärkein=1, toiseksi tärkein=2, kolmanneksi tärkein=3).

- | | | | | | |
|---|---|-------------------------------|----|---|-----------------------------------|
| 1 | — | kuntoliikunta | 7 | — | omaksi virkistykseksi |
| 2 | — | kipuharjoittelu | 8 | — | yhdessäolo ystävien kanssa |
| 3 | — | kosketus luontoon | 9 | — | yhdessäolo perheen kanssa |
| 4 | — | suorituksen raskaus on haaste | 10 | — | osallistuminen ulkoilutapahtumaan |
| 5 | — | vapaa-ajan viero | 11 | — | jokin muu syy, mikä? |
| 6 | — | pääsee irti arjen rutinaista | | | |

21. Mitkä olivat kolme tärkeintä tekijää valitessasi viimeksi pitkän matkan pyöräreititä? Numeroi tärkeysjärjestyksessä (tärkein=1, toiseksi tärkein=2, kolmanneksi tärkein=3).

- | | | |
|---|---|---|
| 1 | — | sama lähtö- ja tulopaikka |
| 2 | — | reitien pituus |
| 3 | — | reitit sijainti lähellä kotipaikkaa |
| 4 | — | reitit luonnonympäristö |
| 5 | — | reitien varren majoitusmahdollisuudet/muut palvelut |
| 6 | — | mahdollisuus käyttää julkisia kulkuneuvoja |
| 7 | — | reitit tarjoamat kulttuurikohteet |
| 8 | — | reitit hyvin viitoitetu |
| 9 | — | jokin muu syy, mikä? |



10. Kuinka suuren osan pyörämatkoista arvioit pyöräilleesi erilaisia reittejä pitkien?

Taajuuksarakenne-	pääasiassa	jokien verran	vähän	en lainkaan
tussa ympäristössä.	pyöräiteillä (pääilystetyjä)	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/> 4 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/> 4 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/> 4 <input type="checkbox"/>
Ulkoliikuntatila-	puustoteilla (sörpimätilä)	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/> 4 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/> 4 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/> 4 <input type="checkbox"/>
seutuympäristössä.	pääilystetyillä teillä	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/> 4 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/> 4 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/> 4 <input type="checkbox"/>
	pääilystämättömillä teillä	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/> 4 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/> 4 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/> 4 <input type="checkbox"/>
	meisä- ja tilusteilla	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/> 4 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/> 4 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/> 4 <input type="checkbox"/>
	meisäpoluilla	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/> 4 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/> 4 <input type="checkbox"/>	1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/> 4 <input type="checkbox"/>

11. Kuinka suuren osuuden pyöräilystäsi harrasit perinteistä pyöräilyä ja maastopyöräilyä?

- a) perinteistä pyöräilyä (kadut, maantiet, ulkoilutiet) _____ %
 b) maastopyöräilyä (polut, maasto) _____ %

12. Mikä oli pyöräilyharrastuksesi pääsäälinen tarkoitus? Numeroi tärkeysjärjestyksessä kolme tärkeintä syytä (tärkein=1, toiseksi tärkein=2, kolmanneksi tärkein=3).

- | | | | | | |
|---|---|----------------------------|----|---|--|
| 1 | — | kuntoliikunta | 6 | — | kosketus luontoon |
| 2 | — | kipuharjoittelu | 7 | — | perheen tai ystävien kanssa yhdessäolo |
| 3 | — | asioilla käynti | 8 | — | rentoutuminen |
| 4 | — | toissa tai koulussa käynti | 9 | — | ei muuta tekemistä |
| 5 | — | vapaa-ajan viero | 10 | — | muu, mikä? |

13. Kenen kanssa pääsääntöisesti pyöräilit? Merkitse yksi rasti.

- | | | |
|---|--------------------------|----------------------------|
| 1 | <input type="checkbox"/> | yksin |
| 2 | <input type="checkbox"/> | perheen kanssa |
| 3 | <input type="checkbox"/> | ystävien kanssa |
| 4 | <input type="checkbox"/> | perheen ja ystävien kanssa |
| 5 | <input type="checkbox"/> | ulkoilujärjestön mukana |

14. Minkä ikäisenä opit ajamaan polkupyörällä? _____ vuotiaana

15. Kuka sinut opetti ajamaan pyörällä?

- | | | | | | |
|---|--------------------------|------------|---|--------------------------|---|
| 1 | <input type="checkbox"/> | vanhemmat | 5 | <input type="checkbox"/> | opettelin itse |
| 2 | <input type="checkbox"/> | sisarukset | 6 | <input type="checkbox"/> | opin koulussa |
| 3 | <input type="checkbox"/> | sukulaiset | 7 | <input type="checkbox"/> | joku muu tai jollain muulla tavoin, kuka/miten? |
| 4 | <input type="checkbox"/> | ystävät | | | |

16. Kuuluko mihinkään ulkoilujärjestöön tai -seuraan?

- | | | | | | |
|---|--------------------------|-------|---|--------------------------|----|
| 1 | <input type="checkbox"/> | kyllä | 2 | <input type="checkbox"/> | en |
|---|--------------------------|-------|---|--------------------------|----|

17. Lueko seuraatko tilaaitko ulkoilualan julkaisuja tai lehteitä?

- | | | | | | |
|---|--------------------------|-------|---|--------------------------|----|
| 1 | <input type="checkbox"/> | kyllä | 2 | <input type="checkbox"/> | en |
|---|--------------------------|-------|---|--------------------------|----|

18. Osallistuitko opastetulle/järjestetylle pyörämatkalle viimeisen 12 kuukauden aikana?

- | | | | | | |
|---|--------------------------|-------|---|--------------------------|----|
| 1 | <input type="checkbox"/> | kyllä | 2 | <input type="checkbox"/> | en |
|---|--------------------------|-------|---|--------------------------|----|

26. Mistä olet hankkinut saanut tietoa pyöräreiteistä?

- 1 en ole hankkinut/saanut tietoa
 2 matkailusivusteilta
 3 pikistä pyöräreiteistä
 4 ystävilä/sukulaisilta
 5 matkoimistosta
 6 lehdistä
 7 radioista
 8 opaskirjoista
 9 ulkoilu- ym. kartoista
 10 kuntien liikuntatoimistoista
 11 muualta, mistä?

SIIRRY KYSYMYKSEEN 28

27. Jos et ole tehnyt pitkiä pyörämatkoja viimeksi kuluneen viiden (5) vuoden aikana, olisiko sinulla kiinnostusta siihen? Jos et ole kiinnostunut, mikä on tärkein syy? Valitse seuraavista vaihtoehtoja sopivin.

- 1 olen kiinnostunut ja aion tehdä pitkiä pyörämatkoja lähitulevaisuudessa
 2 olen kiinnostunut, mutta minulla ei ole aikaa siihen
 3 olen kiinnostunut, mutta ei ole sopivia varusteita
 4 olen kiinnostunut, mutta nykyiset pyöräilymahdollisuudet eivät ole sopivia kiinnostava
 5 olen kiinnostunut, mutta minulla ei ole sopivaa seuraa
 6 olen kiinnostunut, mutta en tiedä sopivia reittejä
 7 en ole kiinnostunut, sillä pyöräilyn jo muutenkin tarpeeksi
 8 en ole kiinnostunut, sillä terveys ei salli sellaista harrastusta
 9 en ole lainkaan kiinnostunut pitkiä pyörämatkoista
 10 jokin muu syy, mikä?

28. Missä päin Suomea mieluiten harrastat/haluaisit harrastaa pitkiä pyörämatkoja? Valitse kolme mielestäsi kiintoisinta kohteita.

- 1 kotiseudullani, joka on? _____
 2 Lapissa
 3 Kainuussa
 4 Pohjanmaalla
 5 Vaara-Karjalassa
 6 Järvi-Suomessa
 7 Etelärannikolla
 8 ulkomaille
 9 en ole kiinnostunut pitkiä pyörämatkoista



29. Miten pyöräilymahdollisuuksia pitäisi mielestäsi kehittää?

22. Mitä mieltä olet nykyisistä pitkän matkan pyöräilymahdollisuuksista ja niihin liittyvistä palveluista? Arvioi seuraavia asioita viimeksi tehneeksi pitkän pyörämatkan perusteella.

- Pyöräreitit
 a) pyöräilyyn sopivien reittien määrä
 b) pyöräilyyn sopivien reittien turvallisuus
 c) reittien opastus/viitoitus ja opaskartan saatavuus
 d) muu, mikä? _____
- ei riittävä/ riittävästi
 1 2 3

- Pyöräreitteihin liittyvät palvelut
 e) levähdyspaikat
 f) leiriytymismahdollisuudet
 g) huoltomahdollisuudet
 h) muu, mikä? _____
- ei riittävä/ riittävästi
 1 2 3

23. Mikä on mielestäsi seuraavien pyöräilymahdollisuuksien kehittämiseen/lisäämiseen? Arvioi niiden tarpeellisuus.

- a) pyöräilyyn rakennettuja ja merkittyjä reittejä
 b) teemareittejä, olemassa olevaa tietoa käyttäen (reitit liittyvät rakennuskulttuuriin, luonnonkohteisiin jne.)
 c) merkittyjä maastopyöräilyreittejä
 d) pyöräilyyn jaksotettuja levähdyspaikkoja ja käymälöitä
 e) huoltopisteitä
 f) leiriytymispaikkoja
- ei riittävä/ riittävästi
 1 2 3

24. Jos teit useamman päivän pyörämatkoja, missä pääasiassa yövyit?

- 1 en ole tehnyt usean päivän pyörämatkoja
 2 alueen majoitusliikkeissä
 3 lomamökissä/reitillä/leirintäalueella
 4 teltassa maastossa/autouuvarassa
 5 sukulaisten/tuttavien luona
 6 muualla, missä?

25. Kuinka monta lomamatkaa olet tehnyt pyöräilyharrastukseksi vuoksi viimeisen viiden (5) vuoden aikana? Merkitse pääkohteeksi mukaan.

- 1 Pohjois-Suomeen
 2 Keski-Suomeen
 3 Etelä-Suomeen
 4 ulkomaille
 5 en yhtään
- kertaa
 kertaa
 kertaa
 kertaa





32. Syntymävuosi _____
33. Sukupuoli: 1 mies 2 nainen
34. Mikä on samassa taloudessa asuvien perheenjäsenten lukumäärä?
 a) aikuisten _____
 b) lasten (alle 15 v.) _____
35. Nuorimman lapsen ikä (kotona asuva): _____ vuotta
36. Millaisen koulutuksen olet saanut?
 a) peruskoulutus 1 kansakoulu 1 ammattikoulutus
 2 keskikoulu 2 koulutason ammatillukinto
 3 peruskoulu 3 opistotasoinen tukinto
 4 ylöppilas 4 akateeminen tukinto
 b) ammattikoulutus
37. Mikä on ammatiasemasasi?
 1 yrittäjä 5 opiskelija
 2 ylempi toimihenkilö 6 eläkeläinen
 3 alempi toimihenkilö 7 muu, mikä? _____
 4 työntekijä
38. Mikä ovat perheesi (ruokakuntas) yhteenlasketut kokonaistulot vuodessa (bruttotulot)?
 1 alle 50 000 mk/vuosi
 2 50 000-100 000
 3 100 001-150 000
 4 150 001-200 000
 5 200 001-250 000
 6 250 001-300 000
 7 yli-300 000
39. Millainen on asumismuotosi? 1 kerrostalo 3 omakotitalo/panttalo
 2 rivitalo 4 maatalia
40. Millaisessa ympäristössä asut?
 1 maaseutuympäristössä
 2 kirkonkylä- tai laajamäyppäristössä
 3 kaupunkiympäristössä
41. Jos olet kaupunkilainen, niin monenmenko sukupolven kaupunkilainen olet?
 1 en ole kaupunkilainen
 2 ensimmäisen polven kaupunkilainen (olet aikaisemmin asunut maaseudulla)
 3 toisen tai useamman polven kaupunkilainen

42. Onko käytössä/perheesi käytössä jokin/jotakin seuraavista?

- 1 auto 4 asuntovauri/-auto
 2 loma-asunto 5 pienvene
 3 lomaosaake 6 matkavene

KIITOS

30. Miltä ulkoilupalveluja pitäisi Suomessa ensisijaisesti kehittää yhteiskunnan varoin lähivuosina? Valitse mielestäsi kolme tärkeintä.

- 1 asuntoalueiden läheisiä ulkoilualueita
 2 taajamien lähellä sijaitsevia viikonloppukäyttöön tarkoitettuja ulkoilualueita
 3 viikonloppu- ja lomsikäyttöön tarkoitettuja reikely- ja erämaa-alueita
 4 pitkiä reikely-/hiittoreittejä
 5 pyöräilyreittejä
 6 moottorikelkkareittejä
 7 pienvenesatamia
 8 kanootti- ja pienvenereittejä (rantaautumispaikat ym. palvelut)
 9 kunnallisia taskettelukeskuksia
 10 umarantia ym. ranta-alueita virkistykseen
 11 kunnan ja valtion ylläpitämiä leirintäalueita, asuntoauto- ja -vaunualueita
 12 en osaa sanoa, koska en tarvitse ulkoilupalveluja
 13 en osaa sanoa
 14 muuta, mitä? _____

31. Miltä mieltä olet ulkoilupalveluiden aiheuttamien kustannusten jakamisesta yhteiskunnan ja käyttäjien kesken? Pitiäsiiko ne hoitaa pääosin verovaroin vai tulisiko käyttäjien maksaa kaikki kulut. Ota kantaa seuraaviin väittämiin.

- | | täysin samaa mieltä | osaan samaa mieltä | en osaa sanoa | hieman eri mieltä | täysin eri mieltä |
|--|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|
| a) ulkoilupalveluiden tulee ehdottomasti olla ilmaisia ja pidän niiden järjestämistä yhteiskunnan velvollisuutena | 1 <input type="checkbox"/> | 2 <input type="checkbox"/> | 3 <input type="checkbox"/> | 4 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> |
| b) jos ulkoilupalveluissa pitää säästää, tulee palveluiden olla ilmaisia, mutta niiden laadusta ja määrästä voidaan tinkä | 1 <input type="checkbox"/> | 2 <input type="checkbox"/> | 3 <input type="checkbox"/> | 4 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> |
| c) kunnat ja valtio voivat järjestää maksullisia ulkoilupalveluita (lätunmaksu, sisäänkäymäsmaksu ulkoilu- ja reikelyalueille jne.) | 1 <input type="checkbox"/> | 2 <input type="checkbox"/> | 3 <input type="checkbox"/> | 4 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> |
| d) ulkoilupalveluja voisivat järjestää ulkoilujärjestö, joka perisivät maksun käyttäjiltä | 1 <input type="checkbox"/> | 2 <input type="checkbox"/> | 3 <input type="checkbox"/> | 4 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> |
| e) jos ulkoilupalvelut olisivat maksullisia, voisin itse osallistua ulkoilupalvelujen järjestämiseen ulkoilujärjestössä saadakseni ne ilmaiseksi ulkoilupaikalla | 1 <input type="checkbox"/> | 2 <input type="checkbox"/> | 3 <input type="checkbox"/> | 4 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> |
| f) olen valmis maksamaan korkeastaosista ulkoilupalveluista eikä minulle ole merkitystä, kuka palvelut järjestää | 1 <input type="checkbox"/> | 2 <input type="checkbox"/> | 3 <input type="checkbox"/> | 4 <input type="checkbox"/> | 5 <input type="checkbox"/> |

Sana on vapaa



Yhteenvedo vapaa-muotoisista mielipiteistä

Ulkoilupalvelujen kehittämistä kommentoitiin ja toivomuksia esitettiin kyselylomakeiden useissa kohdissa. Tässä mielipiteitä on koottu koko aineistosta aihepiireittäin, vaikka yleisesti patikointireittejä kommentoitiin eniten kävelylomakkeissa, hiihtomahdollisuuksista hiihtolomakkeissa ja pyöräilymahdollisuuksia pyöräilylomakkeissa. Ulkoilumahdollisuuksia yleensä sekä hiihto- ja pyöräilymahdollisuuksia erityisesti kommentoitiin monissa lomakkeissa riippumatta kyselylomakkeen aiheesta. Seuraavassa on luettelonomaisesti kirjattu lomakkeissa esiin tulleita asioita, joita yleensä oli kommentoitu useammin kuin kerran. Lisäksi on tehty kooste patikointi- ja hiihtoreiteistä, jotka mainittiin reittiympäristön arviointia koskevien kysymysten yhteydessä.

Ulkoilumahdollisuuksista yleensä:

Ulkoilualueet: enemmän ulkoilualueita taajamiin, turvallisuus taattava ulkoilualueilla (sosiaalinen häirintä), retkeilyalueet parempaan kuntoon ja lisää palveluja, luonnonläheisten retkeilyalueiden jätehuolto kuntoon; **Ulkoilualueiden saavutettavuus:** paremmat julkiset liikenneyhteydet ulkoilualueille, riittävät paikoitusalueet retkeilyalueille; **Lepo-, majoitus- ja leiriytyminen:** opastettuja leiripaikkoja Etelä-Suomeen, retkitupia päiväretkiä varten retkeilykeskusten ympäristöön; autiotupien huoltoa ja kunnossapitoa parannettava, isommat ja siistimmät autio- ja varaustuvat, kunnallisia retkeilymajoja; penkkejä vanhuksille metsän reunaan; **Opastus ja tiedotus:** ohjattuja retkiä, tiedotusta retkeilystä, kartoja ja opastusta; **Uinti:** uintipaikkoja lisää, uimarantojen pukeutumistilojen ja vastaavien rakennusten kuntoa pitäisi kohentaa; **Koiran ulkoiluttaminen:** koiran ulkoilualueita, koirapuistoja; **Kalastus:** kalastusalueista enemmän tietoa, kalastusluvut yksinkertaisimmiksi, virvelikalastus vapaaksi Suomen vesillä; **Retkeily:** kohtuuhintaisia retkeilymahdollisuuksia Lappiin; **Ratsastus:** ratsastusalueita. **Muita reittitoivomuksia:** reittejä ratsastajille ja koiravaljakoille.

Kävely- ja patikointireiteistä:

Reittitarjonta: luonnonkauniita reittejä, ”parin päivän” retkireittejä, retkipolkuja lapsiperheille; **Opastus ja tiedotus:** hyvä viitoitus, tietoa luonnosta, reiteistä tiedottamista lisäävä joka puolella Suomea niin maaseudulla kuin taajamissa, räikeät reittimerkinnot pois metsistä; **Lepo- ja majoitus:** kävelyreittien varsille levähdyspaikkoja, majamajoitus; **Käyttäjäongelmia:** rullasuksihiihtäjät ja pyöräilijät pois kävelyreiteiltä, lemmikkieläimet pois lenkipoluilta.

”Johonkin korpiseudulle Etelä-Suomen järvisseudulle *pitäisi rakentaa* viitoitettuja eripituisia koko perheen lenkkeilypolkuja, nuotio-, uinti-ym.mahdollisuuksin.”

”Kaikkiällä Suomessa *tarvitaan* lisää pitkiä viitoitettuja polkuja, joihin voi liittyä monesta kohdasta, ja niille pääsee yleisillä kulkuneuvoilla. Yöpymiseen voisi olla telta- ja autiomaja-tyyppistä majoitusta.”

Hiihtoreiteistä ja muista hiihtomahdollisuuksista:

Latutarjonta: latuja enemmän lähelle asutusta (Paloheinän kuntoladun tapaisia), kilpa- ja kuntohiihtäjille eri ladut, valaistuja latuja lisää, myös maaseudulle valmiita latuja, lähellä olevien kuntien valaistuja latureittejä yhdistettävä toisiinsa; lumitykkeitä vähälumisille alueille; **Opastus ja tiedotus:** hiihtomahdollisuuksista tiedottaminen, esim. paikkakunnan lehdissä, valtakunnallinen hiihto-opas joka talouteen, ohjattuja vaellushiihtoja koskemattomille hangille; **Käyttjäongelmia:** kilpahihtäjät syrjäyttävät tavallisten ulkoilijoiden tarpeet, moottorikelkat pois hiihtoladuilta Lapissa; **Muuta:** suksien kuljettaminen busseissa vaikeaa.

Pyöräilyreiteistä ja muista pyöräilymahdollisuuksista:

Reittitarjonta: pyöräilyreittejä lisää, pyörä- ja kävelyreitit erilleen, pyöräilyn turvallisuus myös kaupungissa ja maantieajossa (leveät pientareet); pyöräteiden kunnostus ja rakentaminen taajamiin; päällystetyt pyörätiet; luontoa lähellä olevia reittejä, reitit pois teiden varsilta; teemareittejä; **Lepo- majoitus ja huolto:** levähdys- ja yöpymispaikkoja enemmän; huoltoasemille pyöränhuoltomahdollisuuksia; pyöriä vuokrattavaksi matkailijoille matkailukeskuksiin ja lomapaikkoihin; **Opastus ja tiedotus:** pyöräilykarttoja, jokakodin esite pyöräilymahdollisuuksista eri puolilla Suomea, opastettuja ryhmäretkiä pyöräillen, pyöräilytapahtumia, opastetut reitit ja kartat joka kuntaan.

Patikointireitit, jotka mainittiin:

Antin köngäs, Hetta, Hinkujenmaan Humaus, Hiidenköngäs, Hossa, Ilvespolku, Ivalo–Kultala, Julmat lammet (Saarijärvi), Kalajaisten luontopolku, Karhunkierros, Kiutakönkään reitti, Kevon reitti, Kaunislammen retkeilypolku, Korouma (Posio), Lippajärven lenkki, Lusto, Manamansalon luontopolku, Nuuksio, Pallas–Hetta, Pirkan hölkkä, Pohtimolampi–Rovaniemi, Pyynikin lenkki, Pöörpeikon polku, Roihuvuori–Tammisalo–Laajasalo, Saariselkä–Vellinsärpimäoja, Saariselän retkeilyreitti, Seitsemisen, Selkäkylä–Harkkilampi, Tapion Taival (Ilomantsi), Tampereen Kauppi, Valkealan ulkoilureitti, Vuokatin UKK-reitti.

Liite 4

Hiihtoreitit, jotka mainittiin:

Ankkurihiihto, Eliaksen hiihto (Kajaani–Sotkamo–Kajaani), Finlandia-hiihto, Halti, Hakkapeliittahiihto, Huovin retki, Härälätien kierros, Immais-hiihto, Isojoki hiihto, Jyväshiihto, Keski-Suomen maakuntaura (Keuruu-Multia), Kilpisjärven ladut, Kiven Hiihto, Levin lenkki, Mieliön rengas, Muotkanruotku, Muusan reitti (Levi), Mäntyniemen lenkki, Napapiirin hiihto, Nummi–Sammatti-laturetki, Otto Mannisen-lenkki, Pallas–Kotamaja, Pallas–Olos, Paulin taival, Peldoaivi-Ruotku, Pinsiön kierros, Pirkan Hiihto, Pyhätunturin ladut, Ruotsinkylän laturetki, Saariselän ladut (Kulmakurun reitti), Simo–Montaja, Suden hiihto, Suomenselän taival, Taivalpirtti (Kangasala–Tampere), Tervahiihto (Oulu), Veikkarin latu (Hyvinkää), Virpiniemi–Isoniemi, Ylläs–Äkäskero, Äkäslompola–Ylläs, Äkäslompolon ladut.

Muita mielipiteitä:

- * Suomessa on hyvät hiihto-olosuhteet.
- * Luonnontilassa olevia kansallispuistotyypisiä alueita voisi Etelä-Suomessa olla enemmän.
- * Virkistyskalastajien oikeuksien lisäämistä ja kalastuskuntien yms. rajojen vähentämistä sekä kuntien maa-alueiden käyttöä metsästyksen lisättävä.
- * Vapaa liikkumisoikeus pitää olla kaikkialla. Ulkoilureittejä kyllä saa olla, mutta kaikkia metsiä ei pidä mennä ohjelmoimaan. Parasta olisi säilyttää luonnontilaisia alueita niin paljon kuin mahdollista.
- * Ulkoilupalvelupisteiden käyttäjien tulisi saada aina ilmoittaa mielipiteensä kohteesta (esim. jokin kyselylomake, joka on yksinkertainen, mutta jonka perusteella voitaisiin tehokkaasti ja mahdollisimman vähällä byrokratialla kehittää kohdetta.

Ulkoilun harrastaminen Suomessa v. 1991.

Kysely aloitettiin kysymällä ensiksi harrastaako vastaaja ulkoilua. Tähän kysymykseen vastasi kyllä 97,0 % kävelylomakkeeseen, 96,3 % hiihtolomakkeeseen ja 96,9 % pyöräilylomakkeeseen vastanneista. Toiseksi kysyttiin mihin ulkoiluharrastuksiin vastaaja oli osallistunut vähintään kerran viimeisten 12 kuukauden aikana. Taulukossa L1 on esitetty prosenttilukuina eri ulkoiluharrastuksien osallistumisosuudet.

Taulukko L1. Eri ulkoiluharrastuksien osallistumisosuudet v.1991

Table L1. Participation rates in different outdoor activities in 1991.

Ulkoiluharrastus <i>Outdoor activity</i>	Kävely/ <i>Hiking</i>	Hiihto/ <i>Skiing</i>	Pyöräily/ <i>Bicycling</i>	Yhteensä/ <i>Total</i>	
				%-percent	N
Kävelylenkkeily/ <i>Walking</i>	84	86	81	83	1644
Juoksulenkkeily/ <i>Jogging</i>	38	36	33	35	697
Retkeily/patikointi/ <i>Hiking</i>	24	26	21	24	467
Pyöräily/ <i>Bicycling</i>	65	67	67	66	1309
Hiihto/ <i>Cross-country skiing</i>	41	45	36	41	805
Hiihtoretkeily/ <i>Long-distance skiing</i>	8	9	7	8	153
Laskettelu/ <i>Down hill skiing</i>	20	21	17	19	380
Luonnosta nauttiminen/ <i>Enjoying nature</i>	56	58	56	57	1121
Luonnon tarkkailu/ <i>Nature studing</i>	28	29	27	28	553
Lintujen harrastus/ <i>Bird watching</i>	9	9	7	8	162
Kasvien harrastus/ <i>Interest in plants</i>	9	10	9	10	191
Luontovalokuvaus/ <i>Nature photographing</i>	9	8	9	9	169
Marjastus/ <i>Picking berries</i>	65	62	64	64	1255
Sienestys/ <i>Picking mushrooms</i>	40	41	38	40	790
Kalastus/ <i>Fishing</i>	43	45	41	43	853
Metsästys/ <i>Hunting</i>	10	11	7	9	183
Koiran ulkoiluttaminen/ <i>Walking dog</i>	27	26	25	26	514
Uinti/rannalla oleskelu/ <i>Swimming outdoor/ on beach</i>	67	64	64	65	1281
Venely/ <i>Boating</i>	36	36	34	35	696
Soutu/ <i>Rowing</i>	32	33	30	32	626
Melonta/ <i>Canoeing</i>	3	5	3	4	71
Surffaus/ <i>Windsurfing</i>	2	2	2	2	34
Ratsastus/ <i>Riding horse</i>	3	2	3	3	56
Suunnistus/ <i>Orienteering</i>	9	7	8	8	156
Telttailu/ <i>Camping</i>	11	13	11	12	231
Oleskelu loma-asunnolla/ <i>Staying in sec- ond home</i>	46	42	47	45	891
Vapaa-ajan metsätyöt/ <i>Leisure forest work</i>	17	19	19	18	357
Vapaa-ajan viljely/ <i>Leisure farming</i>	20	18	22	20	400
Moottorikelkkailu/ <i>Snowmobiling</i>		8			
Muut/ <i>Other activity</i>	3	4	7		87
	N=658	N=673	N=640	N=1971	

Kansainvälisen vertailututkimuksen aineistot

Kansainvälisen vertailututkimuksen aineistojen hankintaa tutkijaryhmä suunnitteli yhdessä elokuussa 1990 Minnesotassa. Maakohtaisten rekistereiden, tutkimusrahoituksen sekä tutkimustarpeen erilaisuuksien johdosta aineistojen keruuta ei kuitenkaan ollut mahdollista toteuttaa aivan samantyyppisissä kaikissa vertailumaissa. Aineistoihin liittyvät numerotiedot ovat taulukossa L2.

Taulukko L2. Suomen, Minnesotan ja Norjan kävely-, hiihto- ja pyöräilyharrastuksia koskevat aineistot.

Table L2. The data of studies concerning participation in trail activities in Finland, Minnesota and Norway.

Maa Country	Otos Sample	Käyttökelpoisten vastausten määrä Number of useable observations	Vastausprosentti Respondent rate
Suomi/Finland	N=3000		
Kävely/Hiking	1000	658	66
Hiihto/Skiing	1000	673	67
Pyöräily/Bicycling	1000	640	64
Minnesota	N=1275		
Kävely/Hiking	472	304	65
Hiihto/Skiing	348	256	74
Pyöräily/Bicycling	455	325	71
Norja			
Hiihto/Skiing	1029	504	

Suomessa otanta tehtiin Väestökisterikeskuksen väestökisteristä. Otokseen valittiin satunnaisesti koko maasta Ahvenanmaata lukuunottamatta 3000 iältään 15–74-vuotiasta Suomen kansalaista. Väestökisterikeskuksesta saatiin tietoon myös otoshenkilöiden kotipaikkakunta, sukupuoli, syntymävuosi ja ammatti. Aineiston keruun toteutti Metsäntutkimuslaitos.

Minnesotassa ei ole väestökisteriä, joten otanta perustui puhelinnumeroiden satunnaiseen poimintaan. Ensimmäisellä puhelinkontaktikerroksella (2841 kotitalouden numeroa) etsittiin kyselyyn halukkaita vastaajia. Puhelimitse tavoitettiin 1821 kotitaloutta, joista 1560:ssa ilmoitettiin, että perheessä on harrastettu kävelyä, hiihtoa tai pyöräilyä viimeisten 12 kuukauden aikana. Otoshenkilöksi pyydettiin kustakin kotitaloudesta yksi 18 vuotta täyttänyt ja puhelun aikana saatavilla oleva henkilö, jolla oli ollut viimeksi syntymäpäivä. Heistä 1275:lle tutkimukseen halukkaalle lähetettiin kyselylomake postitse. Otoshenkilöt jaettiin kolmeen ryhmään siten, osa sai kävelyä, osa hiihtoa ja osa pyöräilyä koskevat kysymykset. Tavoitteena oli saada 300 käyttökelpoista havaintoa kuhunkin reittiharrastusryhmään.

Norjassa oltiin kiinnostuneita lähinnä hiihtotutkimuksen tekemisestä. Hiihtotutkimus kytkettiin suureen koko väestöön kohdistuvaan, jatkuvaan kyselytutkimukseen, jota toteutetaan puhelinhaastatteluna. Aineiston keruun ja analysoinnin toteutti Scan-Fact-tutkimuslaitos. NINA (Norsk Institutt for naturforskning) teki tutkimuksen suunnittelun ja raportoinnin. Kyselyyn valittiin 1029 15 vuotta tai sitä vanhempaa henkilöä, jotka edustivat koko Norjan väestöä.

ISBN 951-40-1481-2
ISSN 0358-4283
Paintek Pihlajamäki Oy

